ŞUBAT 2020 • YIL: 2 • SAYI: 24 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

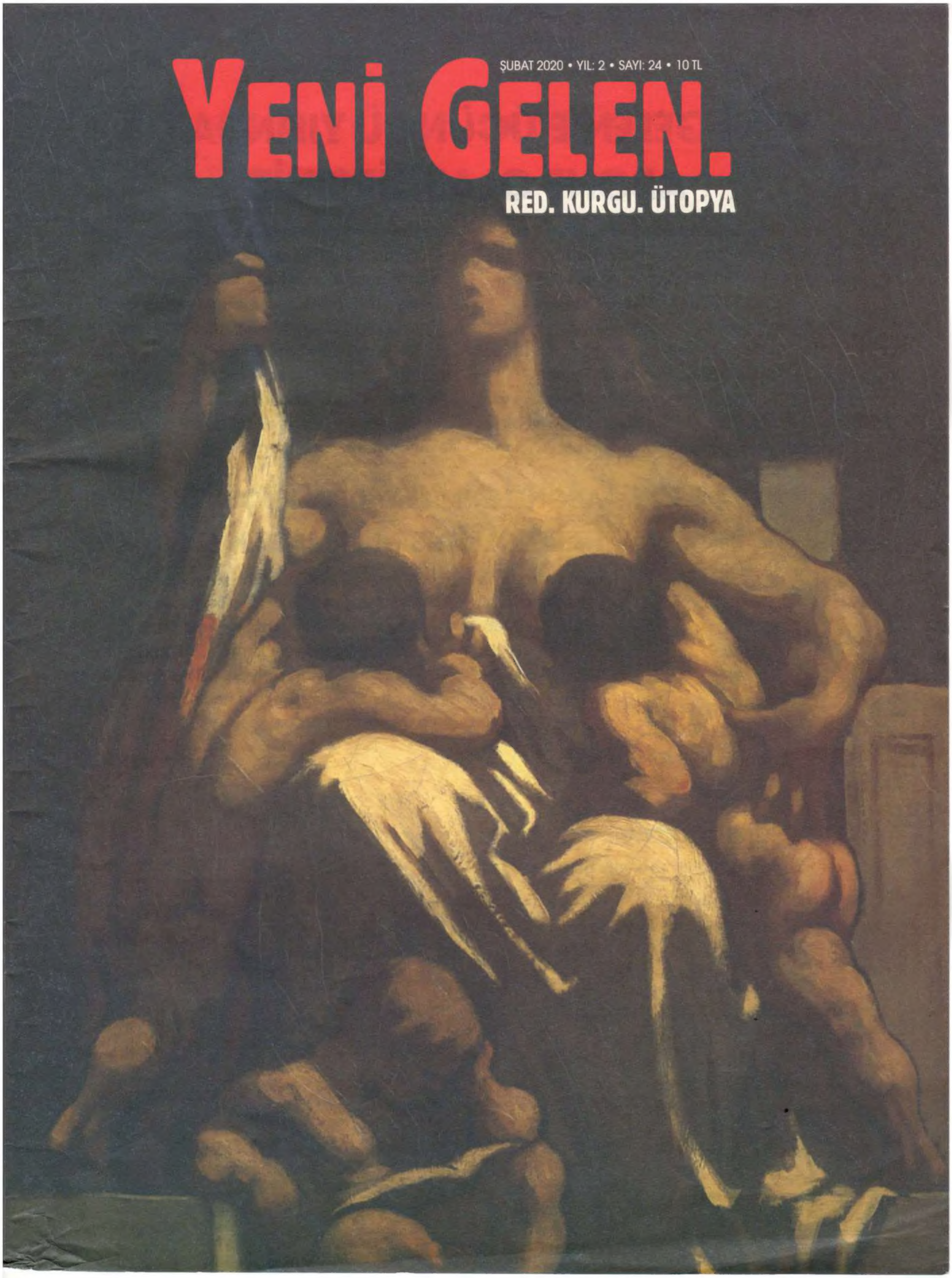

YENİ GELEN'E ÜÇÜNCÜ YILINDA DA ABONE OLABİLİRSİNİZ!

Tekelleşmiş gazete dağıtım şirketi Yeni Gelen'i sizlere ulaştırmamızın önünde engeldir. Kısıtlı olanaklarla yayınlanan Yeni Gelen'i ancak büyük şehirlerde merkezi kitabevlerinde satışa sunabiliyoruz.

Yeni Gelen'i düzenli izlemeniz için abone olmanızı öneriyoruz. Her ay postayla adresinize gönderilecektir. Bu aynı zamanda sizin olduğu kadar bizim için de önemli bir kolaylıktır. Kâğıt fiyatlarının son bir yıl içinde iki katına yaklaştığı koşullarda, yazarlarının ve okurlarının dayanışmasıyla yayınlanan Yeni Gelen'in yeterli sayıda aboneye ulaşması, yayınını sürdürmesinin en temel dayanağıdır.

Bu nedenle abonelerimizin Şubat ayında aboneliklerini yenilemeleri yaşamsal önemdedir. Yeni Gelen'i okuma özgürlüğü için aboneliğinizi sürdürmenizi ve arkadaşlarınıza önererek bize yeni okurlar kazandırmanızı bekliyoruz.

ABONELERİMİZE YALÇIN KÜÇÜK'ÜN HABERCİ KİTABINI ARMAĞAN EDİYORUZ!

Yeni Gelen'e abone olanlara Yalçın Küçük'ün kırk yıllık yazarlığının ve aydın mücadelesinin bir özeti niteliğindeki HABERCİ kitabını armağan ediyoruz. Mızrak Yayınları'nca yayınlanan 612 sayfalık bu dev yapıt, aynı zamanda Türkiye'nin 50 yıllık politik ve düşünsel tarihçesini içeriyor. Yalçın Küçük'ün, Türkiye'yi bugünlere getiren olay ve süreçleri nasıl önceden görüp haber verdiğinin de şaşırtıcı bir belgesi...

ABONELİK KOŞULLARI:

Yeni Gelen'in 12 Aylık abonelik bedeli 150 lirayı

YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR58 0003 2000 0000 0037 9759 29

Hesabına veya

YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ hesabına
yatırdıktan sonra, adres bilgilerinizi
yenigelendergisi@gmail.com
adresine iletmeniz yeterlidir.

İÇİNDEKİLER

2 • **BİR İKİ ÜÇ... DAHA FAZLA YENİ GELEN!**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **ZERDÜŞT'ÜN BİLEMEDİĞİ**
VASIF TURHAN KAYACIK

4 • **ERKEKLERİN DRAMI KADINLARIN ACISI**
AFŞAR TİMUÇİN

10 • **AYDIN TEZLERİ**
YALÇIN KÜÇÜK

15 • **İZMİR'İ SEVMEK**
MEHMET ERCAN

16 • **"ZİNACI" İZMİR, DEPREM VE YOBAZLIĞIN EVRENSEL TARİHİ**
TAYLAN KARA

21 • **GERÇEĞİ KENDİNE UNUTTURAN / ÖZGECANLARIM**
MUSTAFA GÖKSOY

22 • **YALÇIN KÜÇÜK; İÇİNDE İSYAN BİR TARİH, MÜCADELE VE AYDIN ANSİKLOPEDİSİ**
ÖNER YAĞCI

28 • **KAPİTALİST KÜRESELLEŞMENİN YIKIMLARI VE SONU**
UFUK ÖZCAN

32 • **BURJUVAZİNİN YÜKSELİŞ ÇAĞINDA MARTI OLMAK**
EFE EĞİLMEZ

35 • **ÜZERİMDE KUŞLARIN YIRTTIĞI BİR GÖMLEK, EZBERİMDE ARYALAR, AÇILAR VE KÜLLER TÜM HARFLERİ ELE GEÇİRDİM**
ÖZKAN MERT

38 • **TOPLUMCULUĞA AÇILAN BİR AŞK ROMANI: İNSANCIKLAR**
ALİ TİMUÇİN

43 • **YANGIN DEDİĞİN YAĞMURDUR**
MEVLÜT KIRNAPÇI

44 • **MEHMET RAUF'UN EYLÜL ROMANI ÜZERİNE NOTLAR**
SABAHAT TÜRER

47 • **YENİLGİLERİMİZ**
CANSU AYDIN

48 • **NE FÜSUN ETTİN RUHUMA BÖYLE / KAZDAĞI'NDAN MEKTUPLAR "GÖLGEMİ ÇALARSAN KEDİ TIRMALAR GÜNEŞİMİ ÇALARSAN JAGUAR!"**
MECİT ÜNAL

51 • **BİR YÜZLEŞME VE HESAPLAŞMA ÇAĞRISI OLARAK "YANGINLAR"**
NEŞE YURDAL

52 • **İSKANDİNAVYA'DAN İZLENİMLER – 2**
MÜSLÜM KABADAYI

56 • **SİMİT, HÜRRİYET, BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ DİYE DİYE...**
FİKRET İLKİZ

58 • **TERZİNİN SÖKÜĞÜ**
ASIM ÖZTÜRK

60 • **2019 YILININ KİŞİSEL BİR KİTAP OKUMA BİLANÇOSU**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

63 • **DERSİM**
ZEYNEL ÖZGÜN

64 • **BORCAM**
SU HARMA

67 • **YAKARIŞ**
HALİL İBRAHİM ÇİÇEK

68 • **ESTETİĞE PLEHANOV KÖPRÜSÜ**
B.SADIK ALBAYRAK

74 • **HEİDE DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN.
RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 2 · SAYI: 24 · ŞUBAT 2020
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ŞİİR EDİTÖRÜ:
CAFER YILDIRIM
Yeni Gelen için şiirlerin, editörümüzün cfryildirim@hotmail.com e-posta adresine gönderilmesi rica olunur.

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
MAHİR ARDUÇ
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ OZDEMIR

KAPAK RESMİ
HONORÉ DAUMIER
"CUMHURİYET"

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2.
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK.
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK. 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL.DİR

BİR İKİ ÜÇ... DAHA FAZLA YENİ GELEN!

Olağanın mucize haline geldiği bir çağdayız. İnsan olmanın, barış ve dostluk duygularıyla paylaşarak yaşamanın ütopya haline geldiği bir çağ. En olağan ve basit insani davranış sanki olağanüstü bir eylemmiş gibi değerlendiriliyor. Bu çağda, bilginin anlam ve değerini yitirdiği bir toplumda aylık bir dergi yayınlamak, bu dergiyi iki yıl sürdürmek ve üçüncü yıla götürmek olağanüstü bir işmiş gibi algılanıyor. Yeni Gelen'i ilk kez ulaştırdığımız ve anlattığımız dostlarımızın sanki bir mucize görmüşçesine şaşkın bakışlarından, takdir dolu sözlerinden bu sonucu çıkarıyoruz. Seksen milyonluk bir toplumda yaşaması için bin okura ulaşması yeterli bir dergiyi sürdürmek mucize katına çıkmışsa içine düştüğümüz çukuru ya da karanlığı siz tasavvur edin.

Elbette bir mucize değil ama Yeni Gelen'i bu koşullarda üçüncü yıla taşıyarak olağanüstü bir iş yaptığımızı biliyoruz. Aklıyla mücadele edenlerin, insana ve gelecek güzel günlere inancını ve aydın inadını hiç yitirmemişlerin dergisi olmaya çalışıyoruz. Vernike-Korsakof ya da alzheimer hastalığıyla simgelenebilecek bellek yitimi çağında tarihsel bir bellek olmaya çalışıyoruz. Egemenlerin insanı "tüketici birimler" haline getirmek için her türlü ideolojik araçlarını, sanatı, bilimi, felsefeyi seferber ettiği yerde insanın yaratıcı gücünü ve emekçinin boyun eğmez iradesini harekete geçirmesi gerektiğini hatırlatıyoruz.

Hocalarımızla yeni kuşakları bir araya getiriyoruz; Afşar Timuçin, Yalçın Küçük, Hayrettin Ökçesiz'in aydın eylemi içinde geliştirilmiş düşünceleri Yeni Gelen sayfalarında yeni kuşaklarla buluşuyor.

Bellek silicisi egemen güçlerin oyunlarını bozan, yozluklarını ve kofluklarını açığa çıkaran bir dergi olmaya çalışıyoruz.

***

Yeni Gelen'i benzersiz yapan en temel özelliği hocalarımızın, yazarlarımızın, şairlerimizin, çizerlerimizin karşılıksız emekleriyle oluşturulmasıdır. Emeğin en temel meta olduğu, alınıp satılmasının toplumsal ilişkilerin yapısını belirlediği koşullarda karşılıksız emek niteliksel bir fark yaratmaktadır. Aslında karşılıksız emek demek tam anlatmıyor, karşılığı toplumsal yarar sağlayan bu emek biçimine başka bir kavram bulmak gerekir. Niteliği çok yüksek, yoğun çalışmalarla kazanılmış bir birikime ve yaratıcı yeteneğe dayalı bir emek biçimi. Yazarlar okurları bilinçlendirmek, onları etkilemek ve değiştirmek için emeklerini ortaya koyuyorlar. Bu toplum için bu nitelikte bir emeğin karşılığı, iktisadi deyimiyle "değişim değeri" yoktur. Bu toplumsal emeği, insanları geliştirmek, bilinçlendirmek, duyarlı hale getirmek için harcanan bu emeği "aydın emeği" olarak tanımlayabiliriz.

Yeni Gelen aydın emeğiyle, Yalçın Hocanın bu sayıdaki yazısında vurguladığı gibi aydının "imkânsız" olduğu koşullarda yayınlanmaktadır. Olağanüstü görünmesi biraz da bu nedenledir.

***

Yeni Gelen itiraz, eleştiri ve isyanın unutturulduğu koşullarda red, kurgu ve ütopya kavramlarına sarılarak çıktı. Düzenin edebiyat ortamına en etkili reddiyenin başlatıcısı Taylan Kara kurucularımızdan ve yazarlarımızdan biridir. Ödül sisteminin çürümüşlüğünü bütün kanıtlarıyla ortaya koyan Taylan'ın eleştirel mücadelesi "Edebiyatla Ahmaklaştırma, Felsefeyle Çökertme" kitap dizisiyle yeni bir boyut kazanmıştır. 68 Kuşağının direngen yazarı Öner Yağcı yazılarıyla Yeni Gelen'e katkıda bulunurken, toplumcu mirasımızın zenginliğini günümüze taşımaktadır. Ufuk Özcan, Ulvi Özdemir, Ali Timuçin hocalarımız Yeni Gelen'e bilimsel birikim ve yöntemin zenginliğini kazandırıyorlar. İkinci yılımızda aramıza katılan yeni ustalarımız var, onlarla dağınık zenginliğimiz bir araya geliyor ve ütopyalarımıza güvenimizi pekiştiriyorlar. Yazarlarımız arasında bizi en çok heyecanlandıranlar Ubeydullah Günel, Efe Eğilmez, Su Harma, Özgün Ergen, Mahir Ergun, Haydar Ali Albayrak, Yeşim Zuhal Yolcu, Elif Yılmaz gibi genç arkadaşlarımızdır. Asıl yeni gelenler onlardır ve geleceğimize umudumuzu simgeliyorlar.

Elbette Yeni Gelen'in başarısında en büyük pay grafik tasarımcımız Fatih Mutlu'nundur.

Özkan Mert, Orhan Gökdemir, Cafer Yıldırım, Haydar Özay, Mustafa Bilgin, Kemal Urgenç, Asım Öztürk, Müslüm Kabadayı, Celal İlhan, Sabahat Türer, A. Kadir Paksoy, Mustafa Göksoy, Aysun Adalı, Evin Okçuoğlu, Fikret İlkiz, Mecit Ünal, Mehmet Ercan'a ve yazıyı bir isim listesi yapmamak için adlarını yazamadığım, Yeni Gelen'in iki yılında karşılıksız emekleriyle katkıda bulunan, bizi var eden bütün yazarlarımıza teşekkür ediyorum...

***

Bir teşekkür de size, olağan bir işi, aylık dergi yayınlama ve yaşatma işini bir mucizeye dönüştüren siz okurlarımıza... Abone olarak, çıkar çıkmaz kitapçılara koşarak, internetlerde arayıp bularak, topluca isteyip çevresindekilere okutarak bizi ayakta tutan okurlarımız olmasaydı, bütün bu emek ve çabalar asıl o zaman "karşılıksız" kalacaktı.

Bizler ve sizler varız; buradayız. Yeni Gelen ile red, kurgu ve ütopyalarımızla yola devam ediyoruz. Daha da çoğalarak ve güçlenerek özgürlükler dünyasına yürüdüğümüz bu yolda nice yıllara...

B. Sadık Albayrak

ZERDÜŞT'ÜN BİLEMEDİĞİ*

Vasıf Turhan Kayacık

Tam da bu dizeleri okurken
Bilemediğimiz, düşlerimizin ötesinde
Bir dünya var devinen
Paraguay'da bir tank taburu
Biçiyor devrimcileri
Slovakya'da bir üniversitede
Bilimin peşinde kıvranıyor
Kımıl kımıl karıncalar gibi öğrenciler
Moritanya'da sıcaktan bunalmış bir şehir
Çekik gözlü çocukların uyuduğu
Keçeden bir çadır Moğolistan'da
Endenozya'da bir balıkçı teknesi
Katledilmiş komünistlerin
İskeletleri takılmış ağlarına
Sibirya'da üşüyen bir köy
Samanyolu'nda göz kırpan yıldızlar
Andromeda Galaksisi'nde
Yapayalnız bir gezegen...

Algılayamasak da aynı anda varlıklarını
Elinde, adına bilim denen fenerle
İhtiraslı bir gezgin gibi yürümektesin insanoğlu
En güzel dünyanın peşinde...

**Taylan Kara'nın kitabından esinlendik.*

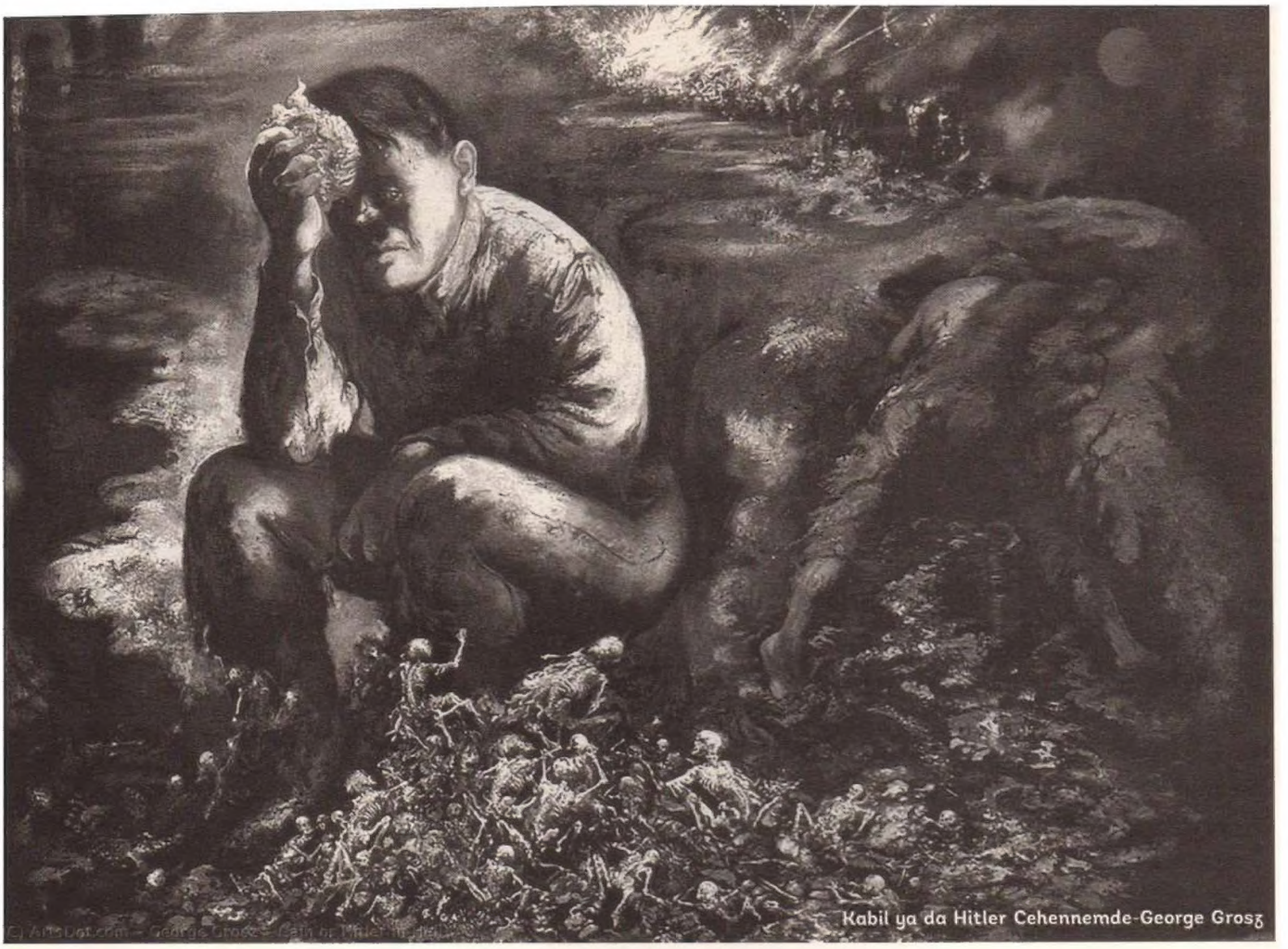

Kabil ya da Hitler Cehennemde-George Grosz

ERKEKLERİN DRAMI KADINLARIN ACISI

Afşar Timuçin

Bence kadın erkekten her bakımdan kat kat güçlüdür. Kadınlar süse ve gösterişe önem verip işi hafife almasalardı, gün bu gün saat bu saat aldırma yaşamana bak kolaycılığına düşmeselerdi, erkeğe yaslanma rahatlığını gözden çıkarabilselerdi kavrayışlarıyla yapıcılıklarıyla öngörüleriyle gerektiğinde direnen ve kolay kolay pes etmeyen yanlarıyla dünyayı çoktan yerinden oynatmışlardı.

Kadınlarımız kendilerini iki cinsten birinden mi yoksa ikinci cinsten mi görüyorlar? Sanırım işlerine geldiği gibi bazen iki cinsten birinden bazen de ikinci cinsten görüyorlar. Gerektiğinde kardeşimiz iki cinsten birindendir, erkekler karşısında eşit haklara sahiptir ama kavanozun kapağı açılacaksa ya da bavul istasyona taşınacaksa ikinci cinstendir. Gerektiğinde güçlüyüm gerektiğinde güçsüzüm demek ister kadın. Nasıl böyle bir genelleme yapıyorsun derseniz yanıtımız şu olur: bizim de kendimize göre yaşam deneyelerimiz vardır, kadınsız bir dünyada büyümedik biz. Bence kadın erkekten her bakımdan kat kat güçlüdür. Kadınlar süse ve gösterişe önem verip işi hafife almasalardı, gün bu gün saat bu saat aldırma yaşamana bak kolaycılığına düşmeselerdi, erkeğe yaslanma rahatlığını gözden çıkarabilselerdi kavrayışlarıyla yapıcılıklarıyla öngörüleriyle gerektiğinde direnen ve kolay kolay pes etmeyen yanlarıyla dünyayı çoktan yerinden oynatmışlardı.

Erkekler de kadınlar da doğadan aldıkları güçlerini tam kullanmıyorlar, çok zaman vermeden alma-

ya bakıyorlar. Üretmekten çok tüketmeye eğilimli olanlar yani doğayı uyutmayı öngörenler çoğunlukta. Doğa gereklerini insana dayatırken düpedüz aptalı oynar, sonra da vermeden alanların burnundan getirir. Ben nerede yanlış yaptım der ya insan, az düşünse nerede yanlış yaptığını görecektir. Doğa boşluk bırakmaz ve insandan da boşluk bırakmamasını bekler. Doğanın esneklikleri vardır ama boşlukları yoktur. Doğada tembellik yalan hile bencillik yoktur. Doğada duygusallık da yoktur, doğa acımasızdır: eksikli bireyi rahatça öldürebilir. O türlere gereksinimlerine göre güçler vermiştir. Öbür türlere vermediği ya da çok sınırlı verdiği seçme gücünü insana sınırsız vermiştir. İnsan bu gücünü pek kullanmaz, en çok gündelik işlerde ya da kötülükte kullanır. İnsan ancak doğadan aldığı usunu yeterince geliştirdiği zaman bu gücünü yeterince kullanabilecektir. Böyle bir çabayı yüz kişide kaç kişi göze alıyor? İnsan oyunculukla bencillikle çıkarcılıkla yalancılıkla elde ettiği şeylerin önemli olmadığını geçici olduğunu bazen biraz geç olarak da olsa görür. Çok kişinin yaşamı bu yüzden düş kırıklıklarıyla doludur.

Doğanın sesini dinlemeyi bilenler, onun sunduğu bildiriyi okuyabilenler kolaya kaçmama ve yaşamlarını boşa harcamama konusunda özenlidirler. Onlar erkek olsun kadın olsun bir yandan doğanın gereklerine uyarken bir yandan da doğadan aldıkları en önemli yetilerini yani uslarını geliştirmeye bakarlar. Birileri dünyanın kabuk değerleriyle uğraşırken, müdür oldum profesör oldum gibilerden boş telaşları yaşarken onlar gerçek değerlere ya da yüce değerlere yönelirler ve doğanın en saygıdeğer yaratısı olan insanı geliştirmenin ya da insanla gelişmenin yollarını ararlar. Onlar özverili insanlardır, önce kendilerinden sonra dünyaya getirdikleri insanlardan, sonra toplumlarından ve giderek insanlıktan sorumlu duyarlar kendilerini. Ölülerin kalıtını da ya da tarih olmuş değerleri de kullanarak ulaştıkları bilinç yetkinliği onlara bu sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için yeterli olanakları sağlar. Toplumsallaşmanın temelinde de bu bilinç yetkinliğinin belirleyici gücü vardır. Usunu yeterince kullanmadan, doğanın yalnız insana armağan ettiği bu yetiyi geliştirmeyi düşünmeden yaşayanlar toplumsallaşma gereği de duymazlar çünkü toplumsallaşmanın değerini bilmezler. Bu yüzden eksik dünyalarında birileriyle ya da bir şeylerle durmadan çekişirler. En güçlü silahları olan kurnazlıkları onları mutlu etmeye yetmez, basit sorunlardan bunalmış durumdadırlar, alınırlar küserler kaçarlar saldırırlar, güce teslim olmaya hazırdırlar, ölmekten korka korka ömürlerini tüketirler.

Bu gerçekler bize eğitimin ne anlama geldiğini apaçık gösteriyor. Birçok insan yeterince eğitilmeden ya da eğitilme olanağı bulamadan ya da eğitilme gereği duymadan büyüyor evleniyor çocuk yapıyor ve çocuklarını eğitemeyip ziyan ediyor, onları mutsuz uyumsuz yıkıcı bozucu yani tehlikeli varlıklar olarak topluma katıyor. Aileden bozuk çıkan bireyin topluma verimli bir varlık olarak katılabileceğini düşünebilir miyiz? Bu tehlikeli ve içtenliksiz varlık genelde olumsuz özelliklerini çok iyi gizliyor ve kendini çok iyi pazarlıyor. Karşınızda süzüm süzüm süzülen şu güzel kadının bir yalan üretim makinası olmadığını, başınıza çorap örebilmek için kırk çeşit plan yapmakta olmadığını nereden bilebilirsiniz? Arkanızda gözünüz yok, ama birinin sizi izlediğini seziyorsunuz, dönüp bakıyorsunuz, dünyanın en efendi adamı geliyor arkanızdan. Bu dünyanın en efendi adamı sizi beş dakikanın içinde cansız yere serebilir.

Toplumlar da kişiler gibidir: yeterli bilinç yetkinliğine ulaşamadıkları zaman

İnsan ancak doğadan aldığı usunu yeterince geliştirdiği zaman bu gücünü yeterince kullanabilecektir. Böyle bir çabayı yüz kişide kaç kişi göze alıyor? İnsan oyunculukla bencillikle çıkarcılıkla yalancılıkla elde ettiği şeylerin önemli olmadığını geçici olduğunu bazen biraz geç olarak da olsa görür. Çok kişinin yaşamı bu yüzden düş kırıklıklarıyla doludur. Doğanın sesini dinlemeyi bilenler, onun sunduğu bildiriyi okuyabilenler kolaya kaçmama ve yaşamlarını boşa harcamama konusunda özenlidirler.

Birileri dünyanın kabuk değerleriyle uğraşırken, müdür oldum profesör oldum gibilerden boş telaşları yaşarken onlar gerçek değerlere ya da yüce değerlere yönelirler ve doğanın en saygıdeğer yaratısı olan insanı geliştirmenin ya da insanla gelişmenin yollarını ararlar. Onlar özverili insanlardır, önce kendilerinden sonra dünyaya getirdikleri insanlardan, sonra toplumlarından ve giderek insanlıktan sorumlu duyarlar kendilerini.

George Grosz

kendileri için ve başkaları için tehlikeli olurlar. Bilinç yetmezliği kişiyi ve toplumu suça eğilimli kılar. Çünkü bilinç yetmezliğinde iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan güzeli çirkinden ayırmak zordur. Yarı bilinçli insan yeterince insanlaşmamış insandır. Bu insan belli koşullarda suça eğilimlidir. Suç kavramı oldukça karmaşık bir kavramdır. Bizler suç işleyen kişiyi asıl suçlu sayarız. Oysa o işlediği suçun tek suçlusu hatta asıl suçlusu değildir. O kişide birçok kişinin suçları billurlaşmıştır: bir suçu ayrıştırdığımızda birçok suç etkeni ortaya çıkacaktır. Ancak kimse böyle bir ayrıştırma işini, böylesine yaman ve sonuç alınamaz bir işi üstlenmek istemez: böyle bir çaba ucu bucağı belirsiz ve bin göbek geriye gitmeyi gerektiren bir çaba olurdu. Bir suçun arkasındaki suçluların çoğu ölmüş gitmiştir. Kısacası kimse mutlak suçlu değildir ya da herkes belli ölçülerde suçludur, birçok suç tek kişide cisimleşmiş olsa da. Ne olursa olsun yargıcın karşısına tek ve mutlak suçlu diye biri nasıl olsa çıkarılacaktır. Yargıç da suçlulardan biridir. Ama belki de o suçlulardan biri olduğunu hiç düşünmemiştir.

Genelde suçlular ya da baş suçlular ya da yakın suçlular annelerdir babalardır, sonra teyzeler dayılar amcalar ve bütün kötü eğitilmiş yakınlardır, ayrıca mahallenin sapıklarıdır, yoldan çıkmış "harbi" arkadaşlardır... Atalardır, ataların atalarıdır. İnsan yaşamında yetersiz olan ne varsa suçlu odur. Ama en önemli suçlular anneler ve babalardır. Anneler ve babalar yetersizliklerini görmek istemedikleri, eksik bilinçle çocuk yetiştirmekte sakınca görmedikleri için suçludurlar. Bilinç yetmezliğinde insanın kendi düzeyini görmesi ve yantutmaz bir bakışla kendini bir nesne gibi algılaması zordur ama olanaksız değildir. Ne var ki insan olumsuz yanlarından çok olumlu yanlarını görmeye eğilimlidir.

Erkeklerimiz de kadınlarımız da genelde çokça düşünme gereği duymadan kendilerini uygar bir yaşamın katılımcıları sayarlar, kendilerini olabildiğince yeterli görürler, yalnız çocuk eğitiminde değil her alanda yeterli görürler. Özellikle iktisadi açıdan toplumun üst kesimlerinde yer alanlar her şeyi doğru yaptıklarını düşünürken eğiticilikte de eksiksiz olduklarını sanırlar. Düşünmek zor geldiği için toplumdaki bir takım altı boş kalıp düşünceleri kendi düşünceleriymiş gibi yineleyip dururlar. Yalnız iktisadi anlamda olanaklı kesimin bireyleri değil toplumun tüm kesimlerinde bireyler kötü eğitim yüzünden sakatlanmışlardır. Paralı aileler çocuklarını kolejlere gönderirken çok verimli bir iş yaptıklarını düşünürler. Bu işten iyi sonuç alamazlar ama en iyi sonucu aldıklarını düşünürler: yavrumuz bülbüller gibi ingilizce ya da almanca konuşmaktadır. XVI. yüzyıldan bir ses, Montaigne'in sesi kulağımızdadır. *"Fransa'daki küçük çocuklar kadar incelikli hiçbir şey yoktur ama onlar genellikle kendilerine bağlanan umutları boşa çıkarırlar ve yetişkin duruma geldiklerinde onlarda hiçbir pırıltı görülmez. Aklı başında kimselerden kulağıma çalınan, gönderildikleri kolejlerin verimlilikleri ölçüsünde bu çocukları aptallaştırdığıdır."*

Bu bilinç yetmezliğinde aile düzeyinde ve toplum düzeyinde felaketler yaşanıyor ve yaşanan felaketlere gerçeklikle bağdaşmayan akıl almaz tanılar koyuluyor. İn-

İstanbul'da Köle Pazarı - William Allan, 1838

sanlar birbirlerini acımasızca öldürüyorlar. Cinayetler zaman zaman büyük boyutlara ulaşıyor. Daha çok da kadınlar öldürülüyor. Okumuş etmiş kadınlarımız bunun nedenini hiç düşünmeden bir çırpıda buldular: egemen erkek kadını öldürüyor. Bu arada pek cafcaflı bir deyim de uydurdular: erkekegemen toplum. Erkeklere mor iğneler mi batırmadılar, bir tür erkek düşmanlığını mı körüklemediler, neler yapmadılar. Oysa sorun çok basitti: bir kadınla bir erkek öldürücü bir duygusallıkta birbirine acımasızca giriştiği zaman kadının erkeği öldürmesinden çok erkeğin kadını öldürmesi beklenir: arada belli bir fiziksel güç ayrılığı vardır. Bu arada kadınların da zaman zaman erkekleri telef ettiği doğru değil mi, bu bir toplum gerçeği olarak yaşanmıyor mu? Ayrıca babalar oğullarını oğullar babalarını kızlar annelerini öldürmüyor mu?

Kişiliğini geliştirememiş, toplama yeteri kadar yerleşememiş, toplumsal yaşamda belli bir yere ulaşamamış ve bu yüzden itilmiş kakılmış her insan tehlikelidir. Yetersizlik ya da küçüklük duygularından kendini kurtaramayan, en ufak bir dış etkide bu tür yıkıcı duyguları yeniden ve koyu koyu yaşayan, cinsel beceriksizliklerine kabalıklarına ve kolaycılıklarına gösterilen tepkilerin altında ezilen kişi kadın olsun erkek olsun tehlikelidir. Yetersiz her kişi olmayan yetkinliğini kanıtlamak için her şeyi yapabilir, gözünü kırpmadan yangın çıkarabilir, birini öldürebilir, kendini de öldürebilir. İntihar olgusunun temelinde en belirleyici duygu yetersizlik duygusudur. İnsan dünyayı elinden kaçırdığı sanısına kapıldığında başkasını da kendini de öldürebilir. Adam öldürme ve kendini öldürme gerekçelerinin çok güçlü ya da çok zayıf olması ya da bize öyle görünmesi önemli değildir. Adama bak, yirmi beş kuruş için ya da bir kuşku uğruna adam öldürmüş der çıkarız. Oysa sorun yirmi beş kuruştan ya da kuşkudan daha çok bir şeydir.

Önemli olan kimseyi öldüremeyen insanı hatta kimseyi incitmek istemeyen insanı yaratabilmekti. Önemli olan erkeğin kadını ya da kadının erkeği öldürmesi değil insanın insanı öldürmesidir. Bir insan bir başka insanı öldürme hakkını kendinde bulabiliyorsa orada erkeğin mi kadının mı daha çok gürültüye gittiği sorun edilmez. Orada düpedüz insan gürültüye gitmektedir. Bir başka insanı öldürme hakkını kendinde gören insan gerçekte insan bile değildir, bir yırtıcı hayvandır. Yırtıcı hayvandan daha tehlikelidir çünkü yırtıcı hayvan ancak doğanın kendisine uygun gördüğü güçler ölçüsünde saldırganlaşabilir, oysa insan ussal bir varlık olarak çok daha büyük ölçülerde saldırganlaşabiliyor. Bunun için değerlerini yitirmiş ya da değerleri zaten olmayan biri olmak yeterlidir. Değer kavramının olmadığı ya da iyi anlaşılamadığı yerde insan ancak hayvanlığını yaşayabilir. Toplum çeşitli toplumsal ve iktisadi nedenlerin de etkisinde değer kaymalarına uğradığında canavarlaşmanın koşulları büyüdükçe büyür. İnsanlar iktisadi değerlerin dışında değer tanımamaya başladıkları zaman ar-

Yüksel Arslan

tık çok geç kalınmıştır. Yaşam güçleşince hapishane özellikle bazı insanların dünyasında ayrı bir değer kazanır.

Aklı başında, ne yaptığını bilen, kendine ve herkese saygılı kadınlarımızı elbette ayrı tutuyoruz. Kadınlarımız genelde çocuk yaşlardan başlayarak ne yapıp yapıp evlenmek telaşına düşüyorlar ve yeterince ölçüp biçmeden benim de bir erkeğim olsun diye bir ayıyı akılsızca başlarına bela edebiliyorlar. Bir kadın bir odunu, hödüklüğü ve zavallılığı apaçık belli olan bir bıçkını gönül rahatlığıyla benimseyebiliyor, ondan iki üç çocuk yapabiliyor. İşte bunu anlamak kolay değil. Okumuş etmiş yani kendi ayağının üzerinde durabilen kadınlarımızda bile bir evlenme telaşı var. En tutarlı gördüğünüz kadın bile anlaşılmaz bir biçimde kısmet bekliyor. Gelişmiş cinsel yaşam alışkanlıklarının olmadığı hatta kadınların genellikle cinsel yaşamdan tat almadıkları bir toplumda bu evlenme çılgınlığı bir erkeğe sığınıp kolay yaşamak heveslerinden doğuyor olmasın? İki cinsi birbirine bağlayan en güçlü bağ aşktır yani duygusallık ve düşünsellik temelinde cinselliktir, bunun olmadığı yerde evlilik bir azap değil midir? Bu toplumun insanları cinselliğin insan yaşamındaki yapıcı yaratıcı gücünü anladıkları zaman yaşama daha değişik bakacaklar. Şimdilik bu evlilik denen kurum kadın için daha çok bir sığınma kurumu ve erkek için de daha çok bir boşalma kurumudur.

Şarkılarımızın türkülerimizin başlıca konusu evlenmektir. Alacaksan al beni zalim babam duymadan. Beni seviyorsan babamdan iste. Annen seni bana vermezse şöyle yaparım böyle yaparım. Kadın burada alınan ve verilen bir varlıktır, bir metadır. Ne yapsın zavallı kadınlarımız demeyin, ne yapacağını bilmeyen insanın başına her şey gelebilir ve geliyor da. Kadın her şeyden önce bir değer varlığı olduğuna inanmalıdır. İki bacağının arasında mücevher gezdirdiğini sanan kadınlar mutsuz olmaya mahkumdur. Kadının da erkeğin de kadına bakışı değişmek zorundadır. Kadın meta olmaktan çıkmadığı sürece toplum her çeşit mutsuzluğa gebedir. Şarkılara türkülere bakın. Güzeller var on üç on dört yaşında. Bir gözleri ahu ki tamam on sekizinde. On beş yaşında Halime de hanım kimlere aldanmış... Şarkılar türküler bile cinsel ayrılığa göre düzenlenmiş. Bundan bir takım garip sonuçlar da çıkıyor. Bakıyorsunuz sakallı bıyıklı bir adam *"Kaytan bıyıklarını sarsam nerelerime"* diye ya da *"Bahriyede yarim var"* diye türküye asılırken bir kadın kardeşimiz türküsünde Fadime'si için ağlamaklı oluyor. Bu toplum uzun süre yüz kızartıcı cariyelik kurumunu hiç tedirgin olmadan sürdürdü. Kızı al, ister sevgili yap, ister şımarık oğlunun koynuna sok, ister evlen ister boşa, ister hizmetçi olarak kullan, ister döv ister sev, istersen de sat, hele güzelse iyi para eder. İlk romanlarımızda cariyeler var. Ne edebiyat adamları ne hukukçular ne toplumbilimciler -varsa- bu utanç verici konuda hiçbir araştırma yapmadılar, hiçbir açıklamada bulunmadılar, hiçbir eleştiri getirmediler.

Uzmanlarımız ve uzman olmayanlarımız düşünmeden "kadın cinayetleri" diye bir şeyi dillerine doladılar, onun üzerinden düpedüz çene çalıyorlar. Toplumda bu tür cinayetleri ve her türlü ahlak bozukluğunu olası kılan kör ve küstah cahillik giderek kökleşiyor. Toplum günden güne değer yitimine, bir tür kültür erozyonuna uğruyor. Cahillikte saplantılar geçerlidir, cahillikte değer barınmaz. Bunun uzak gelecekte daha büyük yıkımlara yol açacağı kesindir. Toplumsal yaşamı-

mızın bu koşullarda zaman zaman çekilmez olduğu tartışma götürmez. Bunun sorumlusu toplumun kendisidir yani hepimiziz. Bunun sorumlusu hem sizsiniz hem de benim, çünkü insanın yetkin insan olması için ya da dünyanın insana daha yaraşır bir dünya olması için elimizden geleni yapmadık. En kötüsü cahillikten korkmadık ve tembellik üzerinden cahilliği çok sevdik. Düşünmeden yaşadık, hep kendimizi düşündük ve toplumsallaşamadık. Hep kuytularda görünmez yerlerde çıkar kolladık. Başkaları önemli değildi biz önemliydik çocuklarımız yakınlarımız bizimkiler önemliydi. Çocuklarımız çok önemliydi ama onlar için de çok bir şey yapmadık: karnı tok sırtı pek çocuğumuzu nitelikli insan olarak yetişmesi için nitelikli sandığımız okullara gönderdik. Çocuklara değerin ne olduğunu, toplumsal ahlakın ve kişisel ahlakın neleri gerektirdiğini göstermedik ya da gösteremedik. Oh canıma değsin rahatlığıyla büyüdüler yani doğru dürüst büyüyemediler. Biz de birçok şeyi bilmiyorduk ki onlara gösterebilelim. Birçok şeyi merak bile etmiyorduk. Onlar da en kolay yolu seçip bencillikte karar kıldılar. Bencillik sokağından tembellik bulvarına çıkılır. Bencilliğin gücüyle adam olan ne bir kişi ne bir toplum vardır: bunu bile göremedik. Yani insan olmanın zorunlu koşullarını çocuklarımıza gösteremedik. Nadan ve küstah insanlar doldurdu ortalığı. Biz iyi değildik ki çocuklarımız iyi olsun. Üç kuruş için küçülmeyi göze alanlarımız oldu. Kendimizi geliştirme gereği duymadık: elimizde çarşaf gibi diplomalarımız vardı, onlar bizim yetkinliğimizin yalancı tanıklarıydılar. Kısacası bol bol kandırdık kendimizi. Para buldukça yedik, hep çene çaldık. En yakınlarımızdan bile düşman yarattık, koskoca bir toplumdan umutsuz bir kitle yarattık. Bir deniz kıyısında rakı ve balık yemenin dışında ne zevkimiz var? Keyif diye bir şey tutturduk, onun da ne olduğu belli değildi.

Toplumlar da kişiler gibidir: yeterli bilinç yetkinliğine ulaşamadıkları zaman kendileri için ve başkaları için tehlikeli olurlar. Bilinç yetmezliği kişiyi ve toplumu suça eğilimli kılar. Çünkü bilinç yetmezliğinde iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan güzeli çirkinden ayırmak zordur. Yarı bilinçli insan yeterince insanlaşmamış insandır. Bu insan belli koşullarda suça eğilimlidir.

Analar bacılar şimdi sizler bir takım değerbilmez yırtıcı acımasız gözükara kirli insanlardan yakınıyorsunuz. Hiç yoktan bir bıçkının bıçak vuruşlarıyla ölmekten korkuyorsunuz. Pek haklısınız ama bu katilleri bu dolandırıcıları bu vurgunculari bu zavallıları bu kendini bilmezleri siz doğurup siz eğitmediniz mi? Doğurdunuz ve eğitemediniz hatta besleyemediniz. Eğitemediğiniz ve besleyemediğiniz çocuğunuzu al ne yaparsan yap diye devlete verdiğiniz bile oldu. Çocuğunuzu gözden çıkaracak kadar geniş yürekli olabiliyordunuz. Devlet bu çocukları aldı nasıl yetiştirdiyse yetiştirdi kendine göre. Yetiştirdi mi sizce? Bakar korur yetiştirir gibi yapıp on sekizine gelince işsiz güçsüz güvensiz dayanaksız ve zedelenmiş olarak sokağa saldı onları. O sokaklar ki çok zaman bir rezalet ortamıydı, bazen insana yalnızca yıkım ve ölüm sözveriyordu. Oysa bu kimsesizlerden iyi bir eğitimle nice dehalar çıkarabilirdik. Yani biz böyleyiz işte: az emek iyi yaşam. Bu yolda her türlü ödünü verebiliyoruz. Rahat ve kolay olan her şey değerlidir bizim için: başka şeyde gözümüz yok. Attığımız taş dönüp bizi yaraladığı zaman da ağlamaya başlıyoruz.

Birileri "kadın cinayetleri"ni nasıl önleyebileceğimizi tartışıyor ciddi ciddi. Bana kalırsa tartıştıklarını sanıyorlar. Birinin bilmediği bir konuda bağıra çağıra bilgi vermeye kalkması bizi hem güldürüyor hem de tüylerimizi diken diken ediyor. Doğa kadını fiziksel olarak daha güçlü yaratmış olsaydı "erkek cinayetleri"ni nasıl önleyebileceğimizi tartışacaktık. Bilgiler kitaplarda bizi beklerken biz tartışma götürür unvanlarımızla toplum önünde çene yarıştırıyoruz, böylece toplumun bulanık bilincini boşuna daha da bulandırıyoruz. Cinayet işleyen ya da her türlü ahlaki kaygının dışında yalan söylemekten başlayarak çeşitli aşağılık eylemlerde bulunan insanlar egemen falan değil yalnızca kişiliksiz yani bilinç açısından niteliksiz insanlardır ya da söz aramızda beş para etmez ahlaksızlardır. Doğru dürüst eğitilmemiş her birey kadın olsun erkek olsun kötülüğe eğilimlidir ve bunu gerçekleştirebilmek için uygun koşullar arar. İşlenen kötülüklerin küçük bir bölümü açığa çıkarken büyük bir bölümü görülmeden duyulmadan kalır. Kötülüğün sağlıklı bir biçimde varlığını sürdürdüğü yer kuytulardır kapı arkalarıdır yani gizliliklerdir.

AYDIN TEZLERİ

Yalçın Küçük

Bir, artık tekeliyet'te insan, en uzun, bir hafta şöhret'tir. İki, tekeliyet, bellek silicisi bir düzen'dir. Üç, tekeliyet, Gramsci'den intikam almaktadır, "organik aydın" sadece tekeliyet düzeninin "aydın" dedikleridir. Bunun dışında "aydın" zordur. Dört, tekeliyet düzeninin hâlâ "aydın" sözcüğüne bağlı kalması, sözcükteki embedded yüksek itibardır. "Aydın" sözcüğü, birikmiş bir etkinliği ve tanınmışlığı içermektedir.

Şöhret mi, aydının prangalarıdır ve pranga ise, çok zaman, ölüme bir ilmik demektir.

Öyle mi; peki kaç aydın, şöhreti, tekmeleyebilir ve ayağından bağlıdır, şöhrete tekme, darağacı'nda boyunda ilmik, sandalyeyi tekmelemekten daha zordur. O halde aydın ile şöhret arasında, pek bilincine varılmayan, bir aşk ve nefret ilişkisi kurmak durumundayız.

Şöhret, aydına, ağır ağır içirilen kokain'dir, diyebilirim. Çoğunun ölümü bu kokain'dendir. Kokain'e aşk, zayıfların işidir ve zafiyetin işaretidir. Demek, şöhret, trajik'tir ve istemek, son'a yönelmektedir.

***

Güzel, ancak, tanınmamışsa, aydın diyebilir miyiz; aydın, etkin olabilen yaratıktır, tarif, işte budur. Aydın, şöhret sahibi insan'dır. Öyle olsa da, ne yazık, şöhret, aydının trajedisidir.

***

Antik Elenistan'da mümkündür, kapitalizmin çocukluk aşamasında olabilmektedir; yapa yapa şöhret kazanılabiliyordu, çünkü, bütün dünya eninde-sonunda bir Hyde Park ölçüsündedir. Hem insanlar, anlatımı dinlemek için anfi-teatr'lara koşuyordu, "tiyatro" güncel olanı bir daha ve tekraren anlatmak anlamındadır, ve hem de yazmak, artizanal idi. Herkes pamflet yazıyor ve insanların, pamflet açlığı duydukları bir dönem var. Demek ki aydın olmak ile tanınmak senkronizedir. Devrimci olmak, pamflet okumaktır. Deniz, balık için ne ise, pamflet okuyucusu, aydın için odur. Oradayız.

***

Bir, artık tekeliyet'te insan, en uzun, bir hafta şöhret'tir.

İki, tekeliyet, bellek silicisi bir düzen'dir.

Üç, tekeliyet, Gramsci'den intikam almaktadır, "organik aydın" sadece tekeliyet düzeninin "aydın" dedikleridir. Bunun dışında "aydın" zordur.

Dört, tekeliyet düzeninin hâlâ "aydın" sözcüğüne bağlı kalması, sözcükteki embedded yüksek itibardır. "Aydın" sözcüğü, birikmiş bir etkinliği ve tanınmışlığı içermektedir. Bu nedenle, tekeliyet'in, sahtelerini, hakiki "aydın" yerine, pazarlama imkânı var. Tekeliyet, tabansız'dır ve buna ihtiyaç duymaktadır.

***

Makine, ileri teknoloji içermektedir. Aydın, birikmiş inat, mücadele ve sınanmış akıl demektir veya aydın, bunların vücut bulmuş halidir; böylece şöhret'i yeniden tarif etmiş oluyorum.

***

Tekeliyet'in aydınları, beyinleri tekellere prangalanmış solucanlardır. Tekelci düdüklerle imza atarlar.

Bel kemikleri yoktur.

Bu düzende "aydın" günlük meta durumundadır.

***

Tezler'de ve her yerde, Türk aydının üç zafiyetini tespit etmiş durumdayım: bir, reddi, iki, kurgusu, üç, ütopyası zayıftırlar. Tabii, zayıflık, nisbi'dir; eğer üçü de mutlak olarak yoksa, aydın yoktur. Bunu tekrarlayabiliyorum.

***

Çok hoştur, hiç fark etmiyoruz, pek çok dilde, Fransızca, İngilizce ve Farsça'yı hemen sayabiliyorum, "gelecek" zaman için ayrı ekler bulunmuyordu, "istemek" fiili ile kuruluyordu ve Türkçe bunun dışındadır. Bunu, Fransız, İngiliz ve İrani, gelecek'lerinin olmadığı bir

Jean-Paul Sartre

Bu iğne deliği kadar büyük dünyada son aydın kimdi; Russell ve Sartre adlarını ileri sürebiliriz, ikisi de Soğuk Savaş'ta çıktılar ve ama savaş'ın ürünü oldular. Russell, silahlanmaya karşı tek kişilik bir orduyla ve inatla savaşmıştı. Sartre, Kafka ve Huxley'in çemberinde, ufkunu yitirmiş bir yaratığı, kıyama ve ama ne olursa olsun kıyama, çağırıyordu; Nobel Ödülü'nü reddeden adamdır, ama, adam'dır.

zamanlarının olduğu şeklinde anlayabiliriz. Tekeliyet düzeninde ve bütün dillerde, hem gelecek eklerinin ve hem de "istemek" fiilinin ortadan kalkmak üzere oluşuna tanıklık ediyoruz.

Hapishaneler, "istemek" fiilini unutturma kamplarıdır.

Tekeliyet, bir hapishanedir.

***

Ufuk ve sonsuzluk kavramlarının silindiği bir dünyaya girmiş haldeyiz.

***

Yarın, artık yoktur ve hepimiz, duvar kenarında oturan Meksikalı'yız ve baktığımız yer boşluktur. Ne kadar zaman baktığımızı bilemeyiz, çünkü, artık zaman'ı bilmiyoruz.

***

Yarın, sonsuzluk ve ufuk, silinmişse, artık aydın zor'dur.

Çünkü ret, çünkü kurgu ve çünkü ütopya artık yoktur.

***

Ne kadar büyük, Batı Dünyası büyük mü ve eğer aydını yoksa çok küçüktür. Çok küçük ve hatta bir iğne deliği kadar, diyebiliriz.

***

Bu küçük dünyada en sahte olan ise Nobel Ödül'leridir.

Olanlara değil, olmayanlara verilmektedir. Edebiyat ödülü veriyorlarsa, orada edebiyat yoktur, demek istiyorlar. Öyleyse, Nobel Ödülü, vermeyi, global bir kalpazanlık şebekesi olarak düşünebiliriz.

***

Bu iğne deliği kadar büyük dünyada son aydın kimdi; Russell ve Sartre adlarını ileri sürebiliriz, ikisi de Soğuk Savaş'ta çıktılar ve ama savaş'ın ürünü oldular. Russell, silahlanmaya karşı tek kişilik bir orduyla ve inatla savaşmıştı. Sartre, Kafka ve Huxley'in çemberinde, ufkunu yitirmiş bir yaratığı, kıyama ve ama ne olursa olsun kıyama, çağırıyordu; Nobel Ödülü'nü reddeden adamdır, ama, adam'dır.

***

Belki geriye kalan Chomsky'dir, ancak, üçten fazla zafiyeti var ve en önemlisi edebiyatı yoktur. Sadece inadı var ve reddetmesini bilmektedir.

***

Eğer Chomsky'yi aydın sayarsak, aydın'ın tükenişine işaret etmektedir.

***

Aydın mı, bana göre, paradigmasına güvenini yitiren adamdır.

Paradigma peşindedir.

***

Aydın, iç savaşı olan insandır.

Kaybetme ve ölme şansı yüksektir.

Aydın mı, ölme şansı yüksek olan canlıdır.

Her gece ölümle sevişen ve cansız düşen'dir.

Her düşüşte can'ını bulandır.

***

Keynes, Hobson, Einstein, Lenin ve dördünü de heretik saymak du-

rumundayız ve aynı yirmi yılın adamı oldular. Hobson Lenin'i, Lenin Keynes'i ve Einstein, diğer üçünü etkilemiş olabilir; dördü de önlerindeki kitaplardan az veya çok ayrıldılar. Belki de en çok ayrılan ve ayrılığı en az işaret edilen Lenin'dir. Newton ile Einstein arasında kadar olmasa da, Marx ile Lenin de birbirine mesafelidirler.

Tekellerin hegemonya kurdukları bir dünya ve zamanda çıktılar, buna, ilk işareti Hobson yaptı ve bunu, en ciddiye Keynes aldı, "in the long run we are all dead" diyerek, uzun zamana bakmayı reddetti, Einstein, uzay ve ışığın hareketinden yola çıksa da, dünyayı ve düşünmeyi daralttı, Newton'da sonsuz, her gün elimizdeydi ve Lenin, yeniden, bize, verdi. Tekellerin çıkışına sonsuz tepkidir ve aydın, böyle dönemlerde fışkırmaktadır.

***

Sartre ve Russell'in "aydın" sahnesini tutmaları ise, Soğuk Savaş'ın ateşinin yükseldiği zamandadır; çok ilginç, Castro ve Che Guevara'nın, habersiz habercileri oldular. Burada da bir yirmi-otuz yıl var, müthiş bir aydın fışkırmasına tanıklık ediyoruz. Birincisinde tekeller ve ikincisinde sosyalizm yayılıyordu ve "aydın iç savaşı olan insan" oluyordu, tekrarlıyorum. Paradigmalar savaşıyordu ve fışkıranların hepsi gayri-sûnni idiler, heretik'tiler, demek istiyorum. Düzen savaşında ve düzen kuruluşunda çıktılar.

***

Tıpkı, "Türkiye Üzerine Tezler" misli, hep bir ekip kurmayı hayal ediyorum, "Aydın Üzerine Tezler" dizisini de yeniden yazmayı düşlüyorum. Ancak bu basım sırasında, editoryal bazı soru ve sorunlar nedeniyle, yer yer bakmak durumunda kaldım; samimiyetime bağlanacağından eminim, pek çok heyecan duydum ve bir daha asla yazamayacağıma inandım. Dağda, hapiste, hücrede, evlerde en çok okunan diziler olduğuna inanıyorum. Buna çok seviniyorum.

***

Ben bunları bir daha yazamam ve kabul ediyorum.

***

Ama daha çok sevindiğim bir halim var. Üniversitelerde okunmuyor ve pek çoğunun kütüphanesinde bulunmuyor; doktora ve benzeri tezlerde kaynak gösterme hatasını yapan bazı doktorant'ların başına gelenleri duymuş oldum; cezalandırıyorlar, bir takımı ve aslında pek çoğu, ahmak profesörler, Tezler'i "yasak kitap" sayıyorlar. Bu ise beni daha çok sevindirmektedir.

Türkiye'nin üniversiteleri, savcılardan daha yasakçıdırlar. Tekeliyet'teyiz.

***

Bu kitaplarım, "Tezler", seksen üniversitenin kütüphanesinde yokturlar, öğrenciler, ancak müderrislerden gizli okuyabilirler ve asla söz edemez, ayrıca, kesinlikle kaynak gösteremezler; kitaplarımın bundan daha iyi reklamı olabileceğini düşünemiyorum.

Hiçbir üniversitede olmaması ve Cumhuriyet Gazetesi'nde adının dahi günah sayılması, bir kez daha söz edememeleri, benim onurumdur. Bir daha yazamam, onurumdurlar.

Cumhuriyet Gazetesi, savcılardan daha yasakçıdır. Tekeliyet'tedir.

***

Kitaplarımı görmemeleri, çürümeleriyle senkronizedir.

***

Ne kadar okunuyor; bilemiyorum, yıllardır karaborsası var, "korsan baskı" diyoruz.

Bütün kitaplarımın korsan baskıları yapılıyor ve o kadar öyle ki, korsan baskının haberi bana gelmekte gecikince, canım hemen sıkılmaya başlamaktadır, "nerede eksik davrandım" ya da "yoksa yazamadım mı" yollu düşünüyorum. Yüce Gök'e şükürler olsun, henüz karaborsaya düşmeyen kitap yazmamış durumdayım.

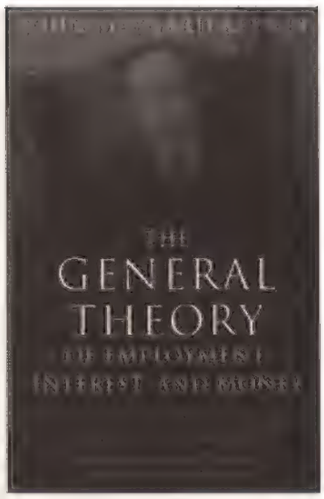

Keynes, Hobson, Einstein, Lenin ve dördünü de heretik saymak durumundayız ve aynı yirmi yılın adamı oldular. Hobson Lenin'i, Lenin Keynes'i ve Einstein, diğer üçünü etkilemiş olabilir; dördü de önlerindeki kitaplardan az veya çok ayrıldılar. Belki de en çok ayrılan ve ayrılığı en az işaret edilen Lenin'dir. Newton ile Einstein arasında kadar olmasa da, Marx ile Lenin de birbirine mesafelidirler.

Bertrand Russell

***

Bir zaafım var. İş yaptıklarımı ve yazdıklarımı seviyorum.

Türk aydınını, sevmediklerim de dahil, severek yazdım. Birbiriyle olan kavgalarıyla ve kavga ederek çizdim. Buradan çıkacaklarını biliyorum.

***

Hep general-ist yazdım, en iyi doktor, pratisyen olandır ve aydın, pratisyen'dir. Hiçbir kitabımda "disiplin" yoktur ve hepsi "disiplinler arası" yazılardır, bilerek yapıyorum. Aydın disiplinler arasında uçan kimsedir ve daima el kitaplarını çıkarıyorum.

***

Vardılar, dünyada Gioardano Bruno ve Osmanlı Türkiyesi'nde Beşir Fuad, işte bunlar aydındırlar. Bruno, maddeci ve hep yeni paradigmaları savundu ve canlı canlı yaktılar ve daha sonra aydın ününü, Galilei Galile'ye giydirdiler. Fuat ise maddeci görüşü denemek için ölümü sınamıştı; güzeldiler ve varlar. Ancak daha çok var olan, üç aydın okulu oldu; bunlara jakoben aydınlar, narodnik aydınlar ve jön Türkler diyoruz. Çok hoş, "genç fransız" veya "genç italyan" vardı ve geriye sadece "Jön Türkler" kaldılar, bir aydın türüdür ve dünyanın her yerinde çıkıyorlar. Ben sığ görüşlerin şiddetli savaşçıları olarak tarif ediyorum ve müthiştirler. Profesyonel örgütçü ve profesyonel devrimci diyebiliyoruz; hepsi az veya çok edebiyatçı ve hepsi pratisyen idiler. Hepsi, sözcüğün iyi anlamında, filozofturlar.

Jakobenler mi, gelmeseler, Büyük Ekim Devrimi'ni düşünemeyiz. Narodnik aydını gözümüzün önüne getirmezsek, daha sonraki hiçbir Rus aydınını anlayamayız. Narodnik aydındaki adanmışlık eşsizdir ve izleyen aydınların çoğu, karşı düzlemde, narodnik'tirler; narodniçestvo, aydın ana'dır ve Büyük Ekim Devrimi'nin kökleri buradadır. Jön Türk aydın olmasaydı, Cumhuriyet Devrimi olamazdı; bunlar, Halide'dir, Cavit'tir, Doktor Nâzım'dır, Kemal'dir ve pek çok Kemal'dirler, Boğazlıyan Kaymakamı Kemal'dir, daha az önemli değil, kurtuluş savaşı'nın tek pilotudur ve havada Fransızca gazetesini arıyordu veya Gelibolu'da yerin altına doğru kazdığı siperinden bitişik siperdeki Avusturalyalı işgalciye, tam olmayan Fransızcası ile, üzerine "kahraman düşman'a" yazarak sigara tablasını hediye atıyordu veya manda imkânlarını araştırmak üzere Erzurum'a gelen Amerikalı General Harbord'a, Erzurum'da, flüt, keman ve piyano ile, Kazım Paşa'nın sözleriyle, bir "ahenk" veriyordu, "konser" demektir. Müthiştirler. Yazmaktan hep heyecan duydum.

Bunlar, model aydındırlar.

***

Cumhuriyet'i kurdular ve kuruluş ile birlikte yok edildiler.

Yerlerine aparatçik diktiler.

***

Altmışlı yıllarda yeniden doğduk. Daha büyük bir adanmışlık ile, daha çok arayıcı ve daha çok paradigma kırıcısıydık. Ütopya, aydınımıza, "Harika Altmışlı" yıllarda gelmiştir.

***

Ret ve kurguyu temsil de daha çok benim omuzlarıma yükleniyordu; yapılmayan işleri üstlenme cümlesindendir. Artık gelecek aydınını beklemektedir.

***

Aydın mı, imkânsızlıkların en güzel çocuklarıdırlar.

Bizim topraklar yeniden gebedir.

Balat, Ekim 2008

Aydın Tezleri, Aydın Üzerine Tezler'in Mızrak baskısının Önsöz'lerinden biridir. Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler 1, Mızrak Yayınları, 2011, İstanbul.

İZMİR'İ SEVMEK

Mehmet Ercan

açıp yaralarımı gösteriyorum bulutlara
bozkıra ansızın yağmur yağıyor

gül yüzlü baharı ardında bırakarak
geçip gidiyorlar hüzün kavi

aşkın dem halinde şimdi kuşlar
sehere besteler nakışlıyorlar

yüzleri rüzgârla örselenmiş çobanlar
kavalla sevdalarını anlatıyorlar dağlara

şiirim gözyaşı dökme yollara, çünkü
âşıkların kederinden doğdu onlar

sen bir deli dervişsin ey şair
sevmedin hiç bir şehri izmir kadar

şimdi sürgün olmak vardı ya ege'ye
onmak vardı yaralarını, kordon'un sularıyla

sağalttım dışımda ki yaraları, ne ki
içimdekiler hâlâ kanar

açıp yaralarımı gösteriyorum bulutlara
bozkıra ansızın yağmur yağıyor

"ZİNACI" İZMİR, DEPREM VE YOBAZLIĞIN EVRENSEL TARİHİ

Taylan Kara

Antakya'da 1053 yılında olan büyük depremin nedenini Tarihçi Mateos İncil'in yakılmasına bağlamıştı. Mateos Antakyalıların başına gelen bu felaketin sebebini şöyle ifade etmiştir: "Antakya halkı, türlü türlü günahlarından dolayı adil hâkim olan Allah'ın bu cezasına çarptırılmıştır."

Deprem bir doğa olayıdır ve depremin nedeni bilim insanları tarafından on yıllardan beri bilinmektedir. Depremlerin dağılım ve şiddetinin, insanların işlediği günahlara değil fay hatlarına bağlı olduğu konusunda bilim dünyasında herhangi bir tartışma yoktur.

Bir yobaz için ise bunların bir önemi yoktur. Yobaz bunları bilmez, bilmediğini de bilmez. Bir yobaz için deprem gibi bir doğa olayı, inandığı yaratıcının kendi inancına uygun olmayanlara verdiği bir cezadır. Bir yobaz için her doğa olayı, onun inancına hizmet etmek için olur.

Tarihte Depremler

İmparator I. Justinianos İstanbul'daki depremin nedenini eşcinselliğe bağlar.

557'deki İstanbul depremi sonrası Kilise, depremin *"günqhkârların* günahlarını cezalandırmak için" meydana geldiğini ileri sürer.

İstanbul'da 1063 yılında olan deprem, Psellos'a göre ilahi bir cezadır. Psellos şöyle der:

"Tanrı öfkesini dolaylı yolla, doğadaki kaosla göstermek istedi."[1]

***

Antakya'da 1053 yılında olan büyük depremin nedenini Tarihçi Mateos İncil'in yakılmasına bağlamıştı. Mateos Antakyalıların başına gelen bu felaketin sebebini şöyle ifade etmiştir:

"Antakya halkı, türlü türlü günahlarından dolayı adil hâkim olan Allah'ın bu cezasına çarptırılmıştır."[2]

***

1750'deki Londra depremini Londra Piskoposu Sherlock *"günahkâr insanlar üzerine inen takdiri ilahi"* diye açıklar.[3]

1 Kasım 1755'te Lizbon'da 60-100 bin kişinin öldüğü bir deprem olur. Katolik mezhebinin önemli bir merkezi olan Lizbon'daki bu depremi, **Cizvit tarikatına mensup dindar bir Portekizli,** *"Lizbon'daki ahlâk bozulmasına Tanrı'nın gönderdiği bir ceza olarak"* olarak yorumlar. Metodist mezhebinin kurucusu İngiliz John Wesley ise ***"fiziksel sebep ne olursa olsun depremin manevi nedeninin günah olduğunu"*** savunur.[4]

Bu yıllarda Voltaire, Lizbon Felaketi şiirinde depremin nedenini işlenen günahlara bağlayanlara karşı çıkar ve şunları yazar:

"Neden Lizbon? Lizbon diğer şehirlerden daha mı kötüdür? Lizbon'da Paris ve Londra'da olduğundan daha mı çok kötülük ve günah vardır? Lizbon harap olurken Paris'te dans ediyorlar."[5]

Ramazan'ın Hürmetini Tutmayan İzmir!

Said-i Nursi'ye göre de depremlerin nedeni *"işlenen günahlar"*dır.

"Ramazan-ı Şerifin teravih vaktinde kemâl-i neş'e ve sürurla, sarhoşçasına, gayet heveskârâne şarkıları ve bazan kızların sesleriyle, radyo ağzıyla bu mübarek merkez-i İslâmiyetin her köşesinde cazibedârâne işittirilmesi, bu korku azabını netice verdi."[6]

Said-i Nursi'ye "neden Erzincan ve İzmir taraflarına daha ziyade ilişiyor?" diye sorduklarında şu yanıtı verir:

"Bu hadise hem şiddetli kışta,

GÜNCELLENMİŞ YOBAZLIK VE "YOBAZMETRE"

"Elazığ haritadan silinsin" demek de Ali Nesin'e göre ZENGİNLİKMİŞ! Türkiye bu açıdan çok zengin bir yer! "Zenginliklerimiz"den kimi "Hakkari'ye atom bombası atmak gerek" der, kimi "7.4 yetmedi mi?" der. "Zenginliğiniz", son derece tipik, oldukça basit bir ırkçılık, oldukça iri bir alçaklıktır.

24 Ocak 2020'de Elazığ'daki depremle ilgili Sevan Nişanyan'ın sosyal medya hesabından yaptığı yorumlar şunlardı:

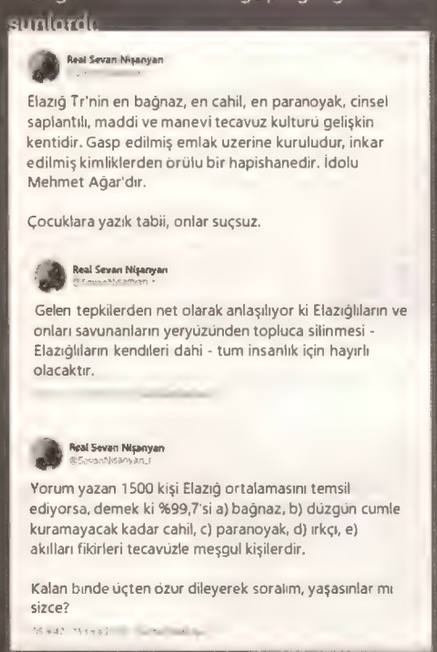

Bu yorumla ilgili Ali Nesin'in yaptığı yorum ise şuydu:

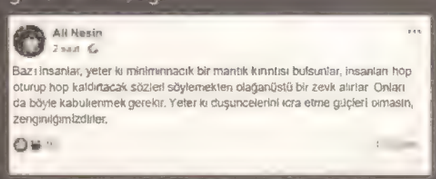

"Elazığ haritadan silinsin" demek de Ali Nesin'e göre ZENGİNLİKMİŞ!

Türkiye bu açıdan çok zengin bir yer!

"Zenginliklerimiz"den kimi "Hakkari'ye atom bombası atmak gerek" der, kimi "7.4 yetmedi mi?" der.

"Zenginliğiniz", son derece tipik, oldukça basit bir ırkçılık, oldukça iri bir alçaklıktır.

Bir insanın ırkçılık yapması için daha ne demesi gerekir?

Gaz odası ya da toplama kampı mı kurması lazım?

NAZİ DEĞİLSENİZ YAHUDİ YOKLUĞUNDANDIR.

"İzmir'de günah işlendiği için deprem oldu" ifadesine yanıt olarak, "Hayır İzmir'de günah işlenmiyor" derseniz "günah işlendiğinde deprem oluyor" ifadesini doğrulamış olursunuz.

"Elazığ'da taciz, tecavüz çok, deprem oldu" diye sevinene "Elazığlılar çok şereflidir" diye yanıt verdiğinizde onun temel tezini kabul etmiş olursunuz.

"A kentinde deprem oldu; A kentinde b, c gibi kötülükler var."

A yerine "Elazığ", "Van", "İzmir", "Haiti", "İran", "Brezilya" vs.

b, c, yerine "zinc", "eşcinsellik", "Türk", "Kürt", "fasist", "PKK'lı", "müslüman", "kâfir", "günah" vs.

Bu cümlede kendi aidiyetlerinize göre A, b, c yerine ne koyarsanız koyun, bu cümleyi kurabiliyorsanız.

TEBRİKLER!

YOBAZSINIZ!

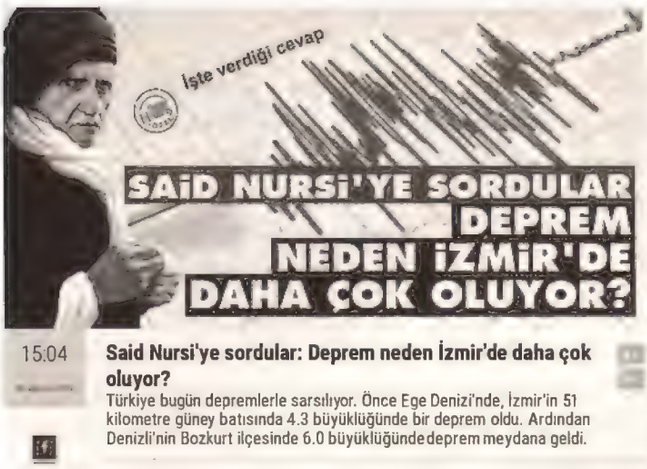

hem karanlıklı gecede, hem dehşetli soğukta, hem Ramazan'ın hürmetini tutmayan bu memlekete mahsus olması, hem tahribatından intibaha gelmediklerinden, hafifçe gafilleri uyandırmak için o zelzelenin devam etmesi gibi çok emarelerin delâletiyle, bu hadise ehl-i imanı hedef edip, onlara bakıp, namaza ve niyaza uyandırmak için sarsıyor ve kendisi de titriyor."

Kısacası İzmir "günah işlenen" bir şehir olduğu için depremler olmaktadır.

Endonezya, İran, Türkiye, Pakistan gibi Müslüman ülkelerde yüz binlerce insanı öldüren depremlerin neden "her türlü günahın" her saniye bol bol işlendiği Amsterdam'da, Berlin'de Paris'te olmadığı onlar için pek de sorun değildir.

***

Bu tarihi örneklerin çoğunda bu beyanları verenler fay hatlarından bihaberdi. 1000 yıl önce yaşamış insanları levha tektoniğini veya fay hatlarını bilmedikleri için suçlayamayız. Peki ya şimdikiler?

***

2010'daki Haiti depreminde 200.000 kişi ölmüş, 300.000 kişi yaralanmıştı.[7]

2010 Haiti Depremi

Bu depremden sonra köşe yazarı Nuh Gönültaş şöyle yazmıştı:

"Haiti'de yaşayan zencilerin büyük çoğunluğu satanist ayinleri yapar, insan kurban eder, büyü işleri ile geçimlerini sağlarlar. Büyü ve uyuşturucu işi bir arada gider.

(...) Haiti'deki gibi, Endonezya'daki gibi büyük felaketler bizlere olayın tıpkı Kuran'da anlatılan geçmiş kavimlerin başına gelmiş büyük felaketleri hatırlatıyor. Bazı semtlerde, bazı bölgelerde ve bazı ülkelerde yaşayan insanların yaşantı biçimi ilâhî gayrete dokununca, o insanlara musibet indirir. Bu musibet bazıları için bir ceza, bazılarının günahlarının kefareti, af olmalarına vesile, bazılarının da derecelerinin yükselmesine ve sevaplarının artmasına sebep olur. Ancak musibet umumî olarak iner."[8]

Aynı depremi Amerikalı Evangelist rahip Pat Robertson ise şöyle yorumlamıştı:

"Haitililer, Fransa'nın ayaklarının altındaydı... Ve Haitililer, toplanarak şeytanla antlaşma yaparak, 'bizim Fransızlardan özgürlük kazanmamızı sağlayacaksan sana hizmet edeceğiz. Gerçek hikâye. Ve şeytan, tamam dedi, anlaştık.'" Robertson, Haitililerin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da bu antlaşmalarından dolayı uğradıkları lanetten kurtulamadıklarını ve belaların o günden beri ardı ardına geldiğini iddia etmişti.[9]

İran'ın eski cumhurbaşkanı M. Ahmedinejad 2010 yılında depremin nedeni olarak kadınların açık giyinmelerini ve rahat davranmalarını göstermişti.[10]

***

2016 yılında İtalya'da yaşanan deprem sonrası rahip Giovanni Cavalcoli, eşcinselliği ima ederek "depremin evlilik kurumuna saldırı nedeniyle verilen ilahi bir ceza" olduğunu söylemişti.[11]

Aman Ötekileştirmeyin!

2015 yılında Allah ile konuşarak Manisa Depremi'ne engel olduğunu ileri süren bir şeyh de çıkmıştı.[12] Bu

Women to blame for earthquakes, says Iran cleric

Women behaving promiscuously are causing the earth to shake, according to cleric as Ahmadinejad predicts Tehran quake

A senior Iranian cleric says women who wear revealing clothing and behave promiscuously are to blame for earthquakes.

Iran is one of the world's most earthquake-prone countries, and the cleric's unusual explanation for why the earth shakes follows a prediction by the president, Mahmoud Ahmadinejad, that a quake is certain to hit Tehran and that many of its 12 million inhabitants should relocate.

"Many women who do not dress modestly ... lead young

Italy Earthquakes God's Punishment For Gay Marriage, Catholic Priest Says

kişinin ifadesi şöyledir:

"Deprem Spil Dağı'nın üzerinden Manisa üzerine siyah bulut hâlinde çöktü. Allah beni görevlendirdi ben de gelmesin dedim. İkinci defa gene hücum etti ben yine gelmesini istemedim bulut yine geri gitti. Deprem üçüncü defa yine bulut hâlinde Manisa'ya hücum etti, ben yine Rabbimden gitmesini, Manisalıların evlerinin yıkılmasını istemedim ve Allah bunu kabul etti."[13]

***

Şimdi bunları "yobazlık" olarak tanımlayınca despotik, Jakoben ve tahakkümcü mü olmuş oluyoruz?

Akla hakaret eden bu zihne "hoşgörü" mü dediniz?

Aman bizden uzak olsun!

Yüz binlerce insanın acılarıyla alay edenlerle diyalog mu?

Hiç almayalım!

Bir inancı böyle vahşice yağmalayanları "ötekileştirmeyelim" öyle mi?

Bu yobazlığa hoşgörü göstermek, bununla diyalog önermek, aman "ötekileştirmeyin" demek cinayettir.

Yobazın Zihni

Örnekler yüzlerce sayfa yazılabilir. Yobazlık bir zihin yapısıdır. Tarihsiz ve tarih dışıdır. 1000 yıl geçse de mantık örüntüsü hiç değişmez.

Yobazlık coğrafyasızdır; dünyanın farklı farklı yerlerinde farklı farklı kültürlerinde dahi yobazlık birbirinin karbon kopyasıdır. Yobazlık, aynı örüntünün farklı coğrafyalarda sonsuz tekrarıdır.

Bazen bir cami imamı, bazen bir kilise rahibi, bazen bir facebook kullanıcısı, bazen bir tarikat şeyhi, bazen bir televizyon programcısı ya da köşe yazarı olarak karşınıza çıkar.

Her doğa olayı, kaza ya da felaket yobazın zihin dünyasında onun inancını beslemeye yarar. İzmir'de deprem olursa "*Allah zina yapanı vurur*" diye açıklar, Kâbe'de vinç düştüğünde ise "*Allah sevdiği kulu yanına erken alır,*" diye yorumlar.

Depremlerde onlarca cami, kilise, havra yıkılmış olsa da bu zihniyet için dikkate değer değildir.[14]

Endonezya'da 2007 yılındaki depremde yıkılan cami.

İtalya'da 2016 yılındaki depremde yıkılan kilise.

18.373 insanın öldüğü, yüzlercesi çocuk olmak üzere 48.901 insanın yaralandığı, 505 insanın sakat kaldığı Gölcük Depremi sonrasında "*7.4 yetmedi mi*" pankartını açmak-

Yobazın bakış açısına göre yaratıcı, çocukların tecavüze uğramasına karşı duyarsızdır ama zinaya karşı aşırı duyarlıdır ve bunu cezalandırırken de insani fark gözetmemektedir. Yobaza göre inandıkları yaratıcı, birkaç kişi zina yaptı diye bununla alakalı olmayan kişileri (hasta, yaşlı, çocuk, bebek demeden) öldürmekte sakınca görmemektedir. 2020 yılında deprem gibi bir doğa olayı karşısında bile insanlar ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrışma din üzerinden değil, yobazlık üzerindendir. Yobaz zihniyete hiçbir şey eklenemez. Bu yobazlıkla diyalog kurulamaz. Bu yobazlığa hoşgörü göstermek cinayete ortak olmaktır.

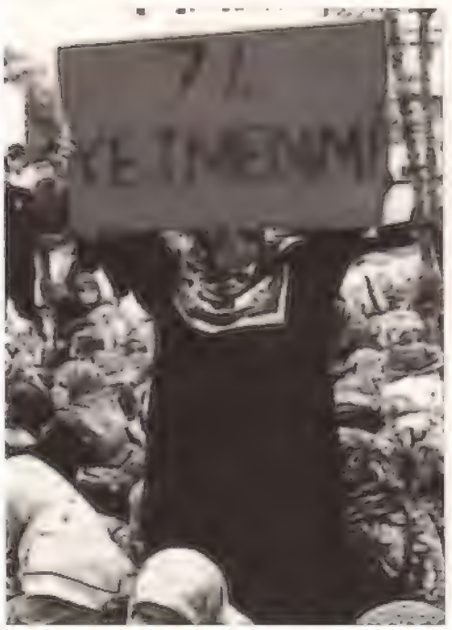

tır yobazlık...[15]

İki Zihin Yapısı

Yobazın bakış açısına göre yaratıcı, çocukların tecavüze uğramasına karşı duyarsızdır ama zinaya karşı aşırı duyarlıdır ve bunu cezalandırırken de insani fark gözetmemektedir. Yobaza göre inandıkları yaratıcı, birkaç kişi zina yaptı diye bununla alakalı olmayan kişileri (hasta, yaşlı, çocuk, bebek demeden) öldürmekte sakınca görmemektedir.

2017 yılında deprem gibi bir doğa olayı karşısında bile insanlar ikiye ayrılmaktadır. **Bu ayrışma din üzerinden değil, yobazlık üzerindendir.**

Karşınızda binlerce insanın acıları karşısında "gâvur İzmirli", "günahkâr zinacılar", "Allah cezalarını verdi işte", "7.4 yetmedi mi" diye sevinen bir güruh, Pat Robertson tipi yobazlar, "Allah ile konuşan" şeyhler vardır.

Yobaz zihniyete hiçbir şey eklenemez. Bu yobazlıkla diyalog kurulamaz. Bu yobazlığa hoşgörü göstermek cinayete ortak olmaktır. Bu zihniyetle sadece ve sadece mücadele edilir.

Aynılar aynı yerde, ayrılar ayrı yerde... *taylankara111@gmail.com*

(Bu yazı, Taylan Kara'nın "Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme 2. Cilt" kitabından alınmıştır.)

---

[1] https://ismailhakkialtuntas.com/2014/07/23/din-ve-deprem/ (Erişim tarihi: 08.09.2017)

[2] http://docplayer.biz.tr/1341326-Antakya-da-ortacag-da meydana-gelen-dogal-afet-ve-salgin-hastaliklara-bir-bakis-yrd-doc-dr-selim-kaya-rahime-kiyili.html (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[3] https://ismailhakkialtuntas.com/2014/07/23/din-ve-deprem/ (Erişim tarihi: 08.09.2017) : Letter to the Clergy and People of London on the Occasion of the Late Earthquakes

[4] https://ismailhakkialtuntas.com/2014/07/23/din-ve-deprem/ (Erişim tarihi: 08.09.2017)

[5] https://www.ministrymagazine.org/archive/1956/10/voltaire-and-the-lisbon-earthquake (Erişim tarihi: 22.12.2019); https://static1.squarespace.com/static/55316a91e4b06d7c3b435f17/t/553ee5d5e4b037292cdd7e85/1430185429744/Voltaire+-+Poem+on+the+Lisbon+Disaster+%282014%29.pdf (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[6] http://www.risalehaber.com/said-nursiye-sordular-deprem-neden-izmirde-daha-cok-oluyor-303423h.htm (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[7] https://tr.0wikipedia.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvMjAxMF9IYWl0aV9kZXByZW1p (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[8] http://www.on5yirmi5.com/yazar/nuh-gonultas/13879/buyuculugun-ve-satanizmin-merkezi.html (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[9] http://edition.cnn.com/2010/US/01/13/haiti.pat.robertson/index.html (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[10] https://www.theguardian.com/world/2010/apr/19/women-blame-earthquakes-iran-cleric (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[11] http://www.ibtimes.com/italy-earthquakes-gods-punishment-gay-marriage-catholic-priest-says-2442542 (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[12] http://odatv.com/allah-ile-konusup-depremi-engelledim-2004151200.html (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[13] https://www.youtube.com/watch?v=aBqmRuzeuTE (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[14] https://wikiislam.net/index.php?title=File:Mosque-indo-destroyed.jpg&filetimestamp=20080919175734& (Erişim tarihi: 22.12.2019); https://wikiislam.net/index.php?title=File:Mosque-pakistan-3.jpg&filetimestamp=20080919181707& (Erişim tarihi: 22.12.2019); http://www.gettyimages.fr/detail/photo-d'actualit%C3%A9/turkey-mittelmeer-duezce-after-the-earthquake-a-photo-dactualit%C3%A9/549418993#turkey-mittelmeer-duezce-after-the-earthquake-a-destroyed-mosque-in-picture-id549418993 (Erişim tarihi: 22.12.2019); https://www.irishtimes.com/news/world/europe/earthquakes-in-italy-god-s-punishment-for-same-sex-unions-1.2856360 (Erişim tarihi: 22.12.2019)

[15] https://tehlikeyigor.tr.gg/7-.-4-Yetmedi-mi-f-.htm (Erişim tarihi: 22.12.2019)

GERÇEĞİ KENDİNE UNUTTURAN

Mustafa Göksoy

Gerçeği kendine unutturan
Kabullenmez geleceği
Ama zaman bu
Yakar yıkar
Ve gün gelir
Açılır o midye kabuğu rahatlığındaki hayat

Gizlisi saklısı kalmaz incinin
Beğenmez kabuğunu yürür
Arınır korkularından
Yapay depremlere inat
Yürek akılla buluşur
Gerçek gelecektir artık

Gerçeği kendine unutturan
Önce kendine düşman

ÖZGECANLARIM

Canlarım benim
Güzellerim
Berfinim
Sılam
Gönül yapraklarınızı alıp
Benden uzaklara gitmeyin
Aklım başımdan gidiyor
Gidersek beraber dönelim
Kıyamam
Kıyamam kendime
Canım
İlmek ilmek
Kopuyor
Kıyarsam kendime
Size kıyarım
Düşlerim daralır
Buna
Dayanamam
Canlarım benim
Güzellerim
Berfinim
Sılam
Düşünün
Tartışın
Paylaşımcı olsun
Ömrünüz

YALÇIN KÜÇÜK

İÇİNDE İSYAN BİR TARİH, MÜCADELE VE AYDIN ANSİKLOPEDİSİ

Öner Yağcı

Yine o yıllarda yayımlanan Bilim ve Edebiyat, Quo Vadimus-Nereye Gidiyoruz? adlı kitapları "tezler"in üzerine yeni tuğlalar koyuyordu. Karşı karşıya olduğumuz sorunlarla ilgili derinlikli bilgilerle buluşmanın verdiği mutluluk nasıl tanımlanır? Öyle bir sevinçle boğulmuştum Yalçın Küçük'ün insan aklının köklerine inmeyi başaran yazdıklarını okuyunca, öğrenince. Türkiye ve direniş ansiklopedisiyle buluşmuştum sanki.

Bana bugüne kadar binbir türlü şey söylendi. Hayatta en çok hoşuma giden şey de bana 'deli' denmesidir. Hele 'deli çocuk' denirse daha da hoşuma gider. Doğan Avcıoğlu ise 'Yalçın, dehayla delilik arasında gidip geliyor' demişti... Tarihin içinde yaşıyorum ve yaşadıklarıma da, tarihle bakıyorum... Tarihimizi zenginleştirdim, geleceğimizi bütünleştirdim... Benim yaptığım tarihimizi zenginleştirmektir. Bu, tarihimizi halklaştırmak ve insanileştirmek anlamındadır. Bunları yaptığım için bana husumet düzenlemek, halk'tan ve insan'dan kopuş dürtüsünü özgürleştirmektir.

Yalçın Küçük

Bir yenilgi döneminin tam ortasında tanışmıştık Yalçın Küçük'le. 1983'ün Mayıs'ında Çanakkale Cezaevine gönderilmiştik. Orada Mamak'taki gibi kitap yasağı olmadığı için kitaplarla kucaklaşmanın keyfini ve güzelliğini yaşamaya başlamıştım ve hapishanenin bir okul haline getirilmesinde kitapların yeri çok önemliydi.

Orada keşfettim Yalçın Küçük'ü. Benim için gecikmiş bir keşifti elbette. Ama olsun, zararın neresinden dönülürse kârdı, yanlışı doğruya dönüştürmede atılan her adım anlamlı olurdu ve kendimi eleştirerek keşfimin gerektirdiği adımları atıp Yalçın Küçük'ün "tezler"ini okumaya başladım.

Türkiye Üzerine Tezler ve *Aydın Üzerine Tezler* başucu kitaplarım oldu.

Tekrar tekrar okudum onları. Satır satır çizdim altlarını. Düşünce ufkunu genişleten, merak ve sorularla insanı silkeleyen, insanın insan olduğunu duyumsatan kitaplardı Yalçın Küçük'ün kitapları.

Bir büyük okyanusla buluştuğumu anlamıştım ve Yalçın Küçük'ün yazdıklarını daha önce niçin okumadığım için ve sol içi tartışmalardaki duvar örmelerin ne kadar bir büyük kötülük olduğunu o zaman kavramaya başlamıştım.

Yine o yıllarda yayımlanan *Bilim ve Edebiyat*, *Quo Vadimus-Nereye Gidiyoruz?* adlı kitapları "tezler"in üzerine yeni tuğlalar koyuyordu.

Karşı karşıya olduğumuz sorunlarla ilgili derinlikli bilgilerle buluşmanın verdiği mutluluk nasıl tanımlanır?

Öyle bir sevinçle boğulmuştum Yalçın Küçük'ün insan aklının köklerine inmeyi başaran yazdıklarını okuyunca, öğrenince.

Türkiye ve direniş ansiklopedisiyle buluşmuştum sanki.

Aydın Direnişini Örgütlemek

Üstelik bizden bir sesti; eksiğimiz olan, tamamlanması gereken bir ses... Hikmet Kıvılcımlı gibi, Şevket Süreyya Aydemir, Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Doğan Avcıoğlu gibi bizim insanımızın sömürüden kurtarılması, insanlaşması için kendi gerçekliğimizden, tarihimizden, durumumuzdan yola çıkan düşünce ve eylem önermeleriyle doluydu bu ses...

Yenilgiyi yaşıyorduk ve yenilgi üzerine tarihimizden somut örneklerle insanın direnişini yüceltiyordu Yalçın Küçük. "*Yenilgi dersleri*" veriyordu sanki kürsüsünde. Amansız baskılarla yok edilmeye çalışılan vicdanı ayaklandırıyordu.

Attığı düşünsel çığlıklarla insanları sarstığı yetmiyormuş gibi Aziz Nesin'le birlikte aydın olmanın gerektirdiği göğüslemeyle de örnek bir dirençli yaşam sergiliyordu. Aydınlar Dilekçesi, Ekin A.Ş., Ekin-Bilar ve Özgür Üniversite ile 12 Eylül'e karşı aydın simgesi haline dönüşürken, umutsuzluğa düşmüş insan yüreklerini ısıtan, onlara yeni direnme güçleri ve ışığı sunan bir öncülükle direniyordu.

"Milliyetçi Cephe Hükümeti, ülkenin bir sosyalist devrim için gebe olduğu değerlendirmesinin sonucudur. Bir iç savaş aleti idi; burjuvazi İslamiyet ve ırkçılıkla birleşerek sosyalist iktidarı önleyebileceği kararını verdi; eylülizm ve tekeliyet bunun sonucudur. Ve hâlâ buradayız... Eylülizm, Türkiye'de İslam'ın altın ça-

Aydın konusundaki düşüncelerimin büyük kısmı "Aydın, aklıyla ve inatla mücadele eden insan'dır," diyen Yalçın Küçük'le derin muhabbetlerimiz sonucunda oluştu. Tabii onun yazdıklarından, öğrettiklerinden, sorularından ve yanıtlarından öğrendiklerimin temelinde. Direnen aydının ne demek olduğunu, nasıl olabildiğini, direnen aydın tarihimizi ondan öğrendim. Aydın Üzerine Tezler'de 1830-1980 arasındaki 150 yıllık bir aydın ve direniş tarihi okuyoruz.

ğıdır... 12 Eylül Kemalizm'in reddidir" diyordu.

"Eylülist Rejim, en büyük ve en kolay başarısını sanat ve edebiyat alanında kazandı. Çok kısa bir zamanda ve gerekli fiyatın binde birini bile ödemeden, Türk sanatının sorunsalını, biçemini, biçimini, baş aktör ve aktrislerini değiştirmede çok büyük başarı elde etti," düşüncesiyle "Çocuk kadar yaratıcı, çiçek kadar kırılgan, kadın kadar patlamaya hazır; işte o devrim'dir," dediği güzellik arayışında coşkuyla koştu hep.

"Bizimki iki yüz yıllık bir yenilik-gericilik savaşıdır. Aydınlık'ın karanlık'a savaşıdır. İnsan aklını, hülyayı ve ortakçı felsefeyi egemen kılma savaşıdır... Bu savaş dolu iki yüz yılımızın son otuz yılı, en zorlu ve en kanlısıdır. Otuz yıldır, topraklarımızı bir Amerikan sömürgesi haline getirmek isteyenlere, rejimimizi, bir tekelli polis devletine çevirmek isteyenlere, ülkemizin her metrekaresine bir demir perde çekmek isteyenlere, evrenin en erişilmez süsü olan insan başını bir örümcek ağına dönüştürmek isteyenlere, aklın egemenliğini yıkıp cinleri akıl tahtına oturtmak isteyenlere, bu Orta Çağ cephesine karşı, savaşıyoruz. Kayıplarımız çoktur. Fakat bu savaşın bu aşamasında güvenimiz en çoktur," dedi.

Bugünümüzü de projelendiren, kurgulayan, belirleyen 12 Eylül'e bu direniş; bir kez daha Namık Kemal'lerin, Tevfik Fikret'lerin, Mustafa Kemal'lerin, Nâzım Hikmet'lerin, Tonguç'ların geleneği, emperyalizmin olanca operasyonuna karşın müthiş bir aydın direnişiyle Kuvayı Milliye gibi, Köy Enstitüleri gibi, 68 Kuşağı gibi kitleselliklerinin ve onlarca aydının yanı sıra Aziz Nesin'le birlikte Yalçın Küçük adlı bir küçük dev adamı daha armağan etmişti mücadelemize.

1 Temmuz 1938, İskenderun doğumlu Yalçın Küçük, Aziz Nesin'i tanımlarken söylenen "*boyu kadar kitabı var*" cümlesinin bir başka örneği.

Yalnızca boyunu aşan kitaplarıyla değil öğrenciliğinden itibaren verdiği militan savaşımla da "*küçük dev adam*" sıfatını hak ediyor.

"Bir Yeni Cumhuriyet İçin" Hapis Yatmak

Kabataş Lisesi mezunu Yalçın Küçük, 1960'ta birinci olarak girdiği Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini (SBF) birincilikle bitirdi. SBF Fikir Kulübü başkanı olarak 27 Mayıs öncesindeki öğrenci eylemlerinin öncülerindendi. 5 Mayıs 1960 günü gerçekleştirilen ünlü 555K olayının örgütleyicilerinden olan Küçük (5. ayın 5'inde, saat 5'de Kızılay'da) hakkında arama kararı çıkınca 27 Mayıs'a kadar firari yaşadı.

27 Mayıs'tan sonra uzmanlık sınavını birincilikle kazandığı Devlet Planlama Teşkilatında çalıştı, Amerika'da Yale Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimi alıp Dünya Bankası'nda staj yaptı. Türkiye İşçi Partisi'ne (TİP) girdi. 1966'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başladı. *Yön, Emek, Ant* dergilerinde yazılar yazdı. 1968-70 yılları arasında Birmingham Üniversitesi Rus ve Doğu Avrupa Araştırmaları Merkezi'nde bulundu. 1971'de doçent olduysa da 12 Mart muhtırasından sonra görevden alındı. 1973'te *Cumhuriyet* gazetesinin ekonomi servisini yönetmeye

başladı. 1973 yılı sonlarında askere alındı ve yedek subaylığı sırasında Kıbrıs Barış Harekâtına katıldı, "Gazi" oldu.

1975'ten itibaren TİP'in yayın organı *Yürüyüş* gazetesinin editörü ve başyazarıydı.

1979'da *Sosyalist İktidar* dergisini çıkarmaya başladı. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde öğretim üyesi oldu. 12 Eylül döneminde üniversiteden uzaklaştırıldı.

12 Eylül'ün haberini verdiği ve dinciliğin egemen olacağını söylediği *Bir Yeni Cumhuriyet İçin* adlı yapıtından ötürü 1983'te tutuklanarak cezaevine konuldu; daha sonra aklandı.

Aydınların 12 Eylül düzenine karşı örgütlenmesinde büyük çaba gösterdi. Aziz Nesin ile birlikte "Aydınlar Dilekçesi"ni örgütledi. Ekin AŞ'yi ve Özgür Üniversite'yi kurdu.

1987'de Gazi Üniversitesinde profesör oldu ve 1987-1992 yılları arasında *Toplumsal Kurtuluş* dergisini çıkardı. 1993 yılında Suriye'de Bekaa Vadisi'ne giderek PKK lideri Abdullah Öcalan ile görüştü ve yaptığı söyleşiyi Sokak dergisinde yayınladı. MED-TV'de programlar yaptı. Fransa'da, İranoloji ve Kürdoloji okudu, Kırmançi, Sorani, Farisi öğrendi. "Kürtçülük Propagandası" yapmaktan suçlu bulunarak iki yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1998'de Türkiye'ye girer girmez Edirne cezaevine kondu. Haymana ve Gebze cezaevlerinde hapis yattı, 2000 yılında tahliye oldu.

7 Ocak 2009'da Ergenekon soruşturmasında gözaltına alındı ve 11 Ocak'ta tutuklandı. 12 gün sonra tahliye edilse de 3 Mart 2011 tarihinde yeniden gözaltına alındı, 6 Mart 2011'de yine tutuklandı. 5 Ağustos 2013'te İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından karara bağlanan Ergenekon davasında 22 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırıldı. 10 Mart 2014'te 5 yıllık tutukluluk süresinin dolması üzerine tahliye edildi.

Tarihinin ve Eyleminin Ürünü Aydın

Aydın konusundaki düşüncelerimin büyük kısmı "*Aydın, aklıyla ve inatla mücadele eden insan'dır*," diyen Yalçın Küçük'le derin muhabbetlerimiz sonucunda oluştu. Tabii onun yazdıklarından, öğrettiklerinden, sorularından ve yanıtlarından öğrendiklerimin temelinde. Direnen aydının ne demek olduğunu, nasıl olabildiğini, direnen aydın tarihimizi ondan öğrendim.

Aydın Üzerine Tezler'de 1830-1980 arasındaki 150 yıllık bir aydın ve direniş tarihi okuyoruz.

Kitabın girişindeki "*Hiç bir aydın damlasının kaybolmamasına çalıştım. Pınarı yaratan yağmur damlalarını saptamaya özen gösterdim. Türk aydınını zenginleştirdiğime inanıyorum.* Aydın Üzerine Tezler*'den sonra hiç bir aydın kendini yalnız duymaz*" sözleri ne kadar da doğruymuş.

"Türk aydını, Türk tarihinin ürünüdür. Türk tarihsel eyleminin çocuk kalmış çocuğudur. Bu haliyle hem sevgi kaynağıdır, hem endişe. Güzelliği çocukluğundadır; hep sevilmeli. Endişe verici yanı ise hep çocuk kalmasında. Çocuk ne kadar güzelse, çocuk en büyük sevgilerin objesi olsa da, çocuğun hep çocuk kalması sürekli bir üzüntü ve endişe kaynağıdır. Türk aydınının hep çocuk kalması ise, başka nedenlerle birlikte ancak pek önemli olarak, Türk aydınının düşün ile eylem arasında bir kimyasal bileşim kuramamasından kaynaklanıyor. Çok büyük bir doğallıkla; aydın bir düşünsel sığlıkta büyüyemez," der tezlerinde.

Yalçın Küçük, Türk aydınını eylemin bir ürünü olarak ele alır. "*Tanzimat'la birlikte tercüme odalarında doğmuştur*," der.

"Mücadele etmeyen, aydın olmaz. Bu yüzden zaman zaman önce aydının kafası koparılır," der. "Aydın biraz da uyumsuz olabilendir. Yaşadığı ortam ile çelişkisi olan kimsedir. Aydın, biraz da kendisiyle

"Ülkemiz, sermaye birikiminden başka bütün birikimlerin reddedildiği bir yapıya dönüşmek üzeredir," diyen, "Bir toprak en saf olanlarındır. Bir ülke en doğru olanlarındır. Bir yurt uğruna savaşanlarındır" diyen bir Türkiye sevdalısıdır Yalçın Küçük.

çelişkisi olan kimsedir. Çünkü aydın, tanımı gereği, gelişen kimsedir. Ama çelişki olmadan gelişme olmaz. Aydın gelişen, gelişirken, biraz da, geliştiren kimsedir. Geliştirmeyen, aydın olmaz... Darwin, mağaraya konan bir insanın körleştiğini yazıyor. İnsanın gelişmiş türü olan 'aydın' da bunun tersi oluyor: Karanlıkta gözü büyüyor... Düşün gücü olan, teorik dayanağı olan aydın, yalnızlığa en çok dayanabilen insandır. Eğer daha önceki zorunlu tanımlamaları tamamlamak gerekirse, aydın yalnızlığa dayanabilen hayvandır. Ve teorik güç ile yalnızlığa dayanma gücü doğru orantılıdır. Çok büyük bir doğallıkla; çünkü teori dünyadır."

Sosyalizm ile Cumhuriyet Mücadelesini Buluşturmak

"Şu anda, sosyalizm ve cumhuriyet mücadelesi aynı yerdedir. Yazık, cumhuriyet düşmanlığı, şimdi sosyalizm düşmanlığıdır; anlayamıyorlar mı, yoksa yerlerini mi buluyorlar, şu anda bir cevaptan yoksun haldeyim... Sosyalist olmanın gereği Fransa'da Hitler'e karşı cumhuriyeti savunmaktı o yıllarda. Şimdiyse burada sosyalist olmak cumhuriyeti korumak demektir gericilere karşı. Hem 1918 ve hem de 1958 yıllarındayız," diyen Yalçın Küçük coşkusunu hiç eksiltmedi:

"Coşkuyu tekrar bilime ve politikaya sokmak gerekiyor. Coşkunun ve duyarlılığın, teorik politika ve bilimin, vazgeçilmez bir ögesi olması gerektiğini söylüyorum. Çünkü coşku ve duyarlılık insan olmanın vazgeçilmez ögeleri arasında yer alıyor. Kaldı ki, coşku olmayınca aklı ne edeyim?.."

İnsanlaşma savaşımının birikinıini ortaya koymaya çalıştı tüm yazdıklarıyla, tüm eylemiyle, yaşamıyla...

"İnsanlık *hep kendisini arayan bir serüvendir. Yaşamak ise ancak serüven olduğu zaman yaşamaya değerdir. Ortaçağ'da insan, doğayı etkileyemediği ve kontrol edemediği için kendine güvenden yoksundu. Bitkisel bir yaratıktı. Tekelsi düzende ise insan, toplumu etkileyemediği ve kontrol edemediği için kendisine güven duyamıyor. İnsanı insan yapan nehrin akışını değiştirmektir; bunun için çaba ve ortak çaba gerekiyor. Ortak çaba başarıya ulaştığı ölçüde insan yükseli*yor."

İlker Maga'nın yayına hazırladığı *Yalçın Küçük'e Armağan*'da, İlhan Akalın, Hasip Akgül, Candan Baysan, İsmail Beşikçi, Nazım Tuğrul, A. Başer Kafaoğlu, İlker Maga, Mesut Odman, Durmuş Tiryaki, Şevki Yurdakuler'in yazıları yer alıyor. Bu üretken aydını eleştiren kitaplar da çıktı; Cenk Ağcabay, *Megalomania* adlı kitabında Yalçın Küçük'ü, "Ortodoks Marksizm'den sosyal şovenizme çıkan uzun yürüyüş" yaptığı iddiasıyla eleştiriyor.

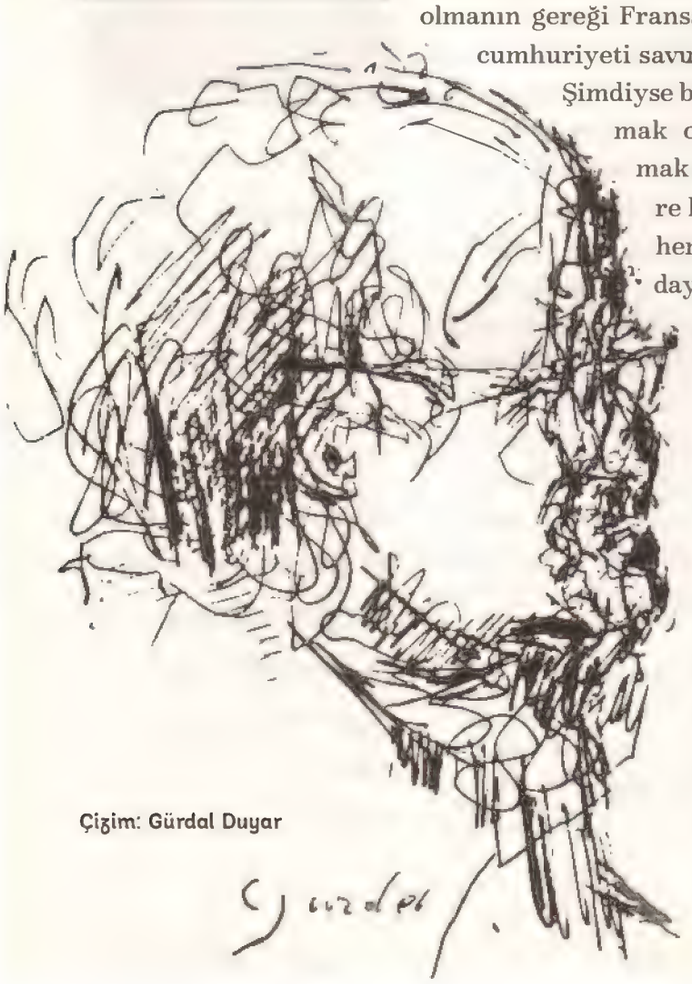

Çizim: Gürdal Duyar

Onun derdi Türkiye ve Türkiye'de yaşayan insanların mutlulukla, özgürlükle buluşturulmasıdır. Bu buluşmayı sağlamak için daha önce verilen mücadelelere bir vefa duygusudur. Bu mücadeleleri verenleri bugüne taşıma çabasıdır Yalçın Küçük. İnsanlığın bu doğrultudaki bir büyük arayışı olan Sovyet deneyiminden öğrenmek ve öğretmek için olağanüstü ayrıntıları günümüze getirmektir.

"Ülkemiz, sermaye birikiminden başka bütün birikimlerin reddedildiği bir yapıya dönüşmek üzeredir," diyen, "*Bir toprak en saf olanlarındır. Bir ülke en doğru olanlarındır. Bir yurt uğruna savaşanlarındır*" diyen bir Türkiye sevdalısıdır Yalçın Küçük.

Onun derdi Türkiye ve Türkiye'de yaşayan insanların mutlulukla, özgürlükle buluşturulmasıdır. Bu buluşmayı sağlamak için daha önce verilen mücadelelere bir vefa duygusudur. Bu mücadeleleri verenleri bugüne taşıma çabasıdır Yalçın Küçük. İnsanlığın bu doğrultudaki bir büyük arayışı olan Sovyet deneyiminden öğrenmek ve öğretmek için olağanüstü ayrıntıları günümüze getirmektir.

"*Bizimki insan aklına dayalı, hülya dolu, ortakçı bir toplum savaşıdır. Bizimki insanlığı yakalama savaşıdır. Bizimki, insanlığın tümünü bu yeni Orta Çağ'dan kurtarma savaşıdır. Bu savaşta doğrulandık, bu savaşta saflaştık. Uğruna saflaşıyoruz, memleketimizi hak ediyoruz*," diyen gerçek bir öğretmen, gerçek bir hoca, gerçek bir aydın ve içinde isyan olan Yalçın Küçük Türkiye'nin tarih, mücadele ve aydın ansiklopedisidir.

Yalçın Küçük'ün Kitapları
İşte onun ansiklopedisindeki kitaplar:

100 Soruda Planlama Kalkınma ve Türkiye (1971; *Planlama Kalkınma ve Türkiye*, 1975), *Endüstrileşmenin Temel Sorunları: Sovyet Deneyimi: 1925-1940* (1975), *Türkiye Üzerine Tezler: 1908-1998* (5 cilt, 1978, 1979-2000), *Bir Yeni Cumhuriyet İçin* (1980), *Seçme Teknik Çalışmalar* (1981), *Aydın Üzerine Tezler: 1830-1980* (5 cilt, 1984-1991), *Bilim ve Edebiyat* (1985), *QuoVadimus-Nereye Gidiyoruz?* (1985), *Küfur Romanları* (1986), *Estetik Hesaplaşma* (1987), *Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Kuruluşu* (1987), *İtirafçıların İtirafları: TKP Pişmanları* (1988), *Bir Soran Olursa* (1987), *Yirmi Bir Yaşında Bir Çocuk: Fatih Sultan Mehmet* (1987, 2012), *Kurtuluş Yağısı* (1988), *Davalarım* (1989), *Ermeni Rahiple Mektuplaşmalar* (1989), *Kürtler Üzerine Tezler* (1990), *Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Çözülüşü* (1991), *Emperyalist Türkiye* (1992), *Marksist Damar* (1992), *Kürt Bahçesinde Sözleşi* (1993), *Bir Dikine Ülke* (1993), *Dirilişin Öyküsü* (1993), *Yürüyüş* (1996), *Bakış* (1996), *Tarihçe* (1997), *Sicil* (1997), *El Kitabı* (1997), *Sol Marksizm* (1998), *Aydınlık Zindan* (Bilgesu Erenus ile, 2000), *Tekelistan* (2 cilt, 2000, 2003), *Sırlar* (2001, 2002), *Şebeke: Network* (2002), *Tekeliyet* (2 cilt, 2003), *Putları Yıkıyorum-Önsözler 1* (2004), *İsyan* (2 cilt, 2005), *Türkiye Büyülü Hapishanem* (2005), *Gizli Tarih 1* (2006), *Ders 1: Küçülme Savaş* (2006), *Devlet ve Hürriyet* (2006), *Caligula: Saralı Cumhur* (2007), *Sol Müdahale* (2007), *Aforizmalar* (2008), *Epilepsi ile Orgazm: Mediko-Politik* (2008), *Çokmeden* (Erol Bilbilik-Banu Avar-Oktay Sinanoğlu ile, 2008), *Gizli Tarih II-Çöküş* (2010), *Haberci* (2010), *Gizli Tarih: Fitne* (2010), *Hasta Despot* (2010), *Sosyalist Açıdan Ekonomi Politik - Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Kuruluşu* (2011), *Atamanoğlu Fatih* (2012), *Çıkış-Ansiklopedi 1* (2015), *Çıkış-Ansiklopedi 2* (2016), *Tenkit: Materyalist Gözlerimle Yazarlarımız* (2016), *Devlet ve Hürriyet* (2017), *Kir Teorisi* (B. Sadık Albayrak-Taylan Kara ile, 2018).

KAPİTALİST KÜRESELLEŞMENİN YIKIMLARI VE SONU

Ufuk Özcan

"Küresel köy"de olup bitenler, kırmızı şapkalı kızın mutlu sonla nihayetlenen hikâyesine pek benzemiyor. Kaldı ki küreselleşme tek başına, tek yönlü ve uyumlu bir süreç değil. Aynı zamanda çatışmalı ilişkilerle, yerelleşme, cemaatleşme ve bölgeselleşme süreçleriyle atbaşı giden bir olgu. Başka deyişle küreselleşme süreci işlerken dünya bir birçok bakımdan bütünleşerek tek bir dünya görüntüsü arz ederken, diğer yandan bölünme, parçalanma ve ayrışma eğilimlerini de güçlendiriyor.

"Küreselleşme" adı verilen olgunun çeşitli boyutları var. Çoğunlukla ekonomik boyutu vurgulanmasına karşılık, siyasal, toplumsal ve kültürel boyutları da önemli. Salt ekonomik boyutuyla ele alacak olursak, küreselleşme, doğal zenginliklerin, sermayenin, insanın emeğiyle veya zihniyle üretilmiş olan her türlü değerin dünya çapında "serbest" dolaşımını ifade ediyor. Daha geniş bir çerçevede ise hammaddelerin, malların, hizmetlerin, sermayenin, emeğin, bilginin, iletişimin vb. herhangi bir kısıtlayıcı mekanizmanın (gümrükler, ulus-devlet, güvenlik duvarları vb.) engeline takılmadan dünya ölçeğinde dolaşımıdır. Salt bu açıdan, kitabi düzeyde bakacak olursak, olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Kimsenin böyle bir gelişmeye karşı olmaması gerekir. Ancak hiçbir şey kitaplarda yazdığı gibi olmuyor. Küreselleşme sürecine ilişkin kulağımıza fısıldanan sözler dedenin torununa anlattığı tatlı bir masaldan ibaretmiş gibi geliyor. "Küresel köy"de olup bitenler, kırmızı şapkalı kızın mutlu sonla nihayetlenen hikâyesine pek benzemiyor. Kaldı ki küreselleşme tek başına, tek yönlü ve uyumlu bir süreç değil. Aynı zamanda çatışmalı ilişkilerle, yerelleşme, cemaatleşme ve

bölgeselleşme süreçleriyle atbaşı giden bir olgu. Başka deyişle küreselleşme süreci işlerken dünya bir birçok bakımdan bütünleşerek tek bir dünya görüntüsü arz ederken, diğer yandan bölünme, parçalanma ve ayrışma eğilimlerini de güçlendiriyor. Dünyanın son otuz yıllık haline bakacak olursak, insanların ırk, din, dil, etnisite, mezhep, ekonomik çıkar temelinde nasıl ayrıştıkları ve bu ayrışmanın nasıl sıcak çatışmalara dönüştüğü rahatlıkla görülebilir. Bu eğilimi apaçık görmek için sadece Ortadoğu'ya ve Türkiye'ye bakmak bile yeterli. Küreselleşme, sanıldığı gibi insanları birleştirmemiş, eşit fırsatlar sunmamış, tam tersine onları birbirinden ayırmış, tek tek bireylere kadar bölerek fırsat eşitsizliğinin ve yoksulluğun giderek daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu açıdan küreselleşmenin insanlığa olumlu, umutlu bir seçenek sunmadığı bir gerçek. Özellikle ekonomik düzeyde küreselleşme süreci karşılıklı olmaktan ziyade tek taraflı bir bağımlılık ilişkisini beraberinde getirmiştir. Gerçekte küreselleşmenin belirli bir merkezi vardır. Bu merkez ve ona bağlı güçler ekonomik küreselleşmenin bütün nimetlerini temerküz etmektedir. Merkezin dışında kalan toplumların bu tek taraflı ilişkiden kârlı çıktıklarını iddia etmek mümkün değildir. Küreselleşme sürecinde yeryüzünün bütün zenginlikleri ve işgücü-emek kaynakları tekelci şirketlerce istismar edilmektedir.

Küresel Aktör ABD

Her ne kadar son dönemde küresel ekonominin ulusaşırı niteliği sıklıkla vurgulansa da, küreselleşmenin dinamiğini üreten başlıca aktör konumunda olan ülke ABD'dir. Küresel ekonomi her şeyden önce mali yapısıyla, borsasıyla, karar alma mekanizmalarıyla, sermaye gücüyle vb. ABD merkezlidir. Uluslararası kredi kuruluşları ve çokuluslu şirketler dünya nüfusunun % 80'inden fazlasının geçimini etkileyen bir küresel ekonomik tasarımın hayata geçirilmesi işini Washington merkezli uluslararası bürokrasiye emanet etmiş durumdadır. Dünya nüfusunun yaklaşık % 15'ine sahip olan zengin ülkeler toplam dünya gelirinin % 80'ine yakınını kontrol etmektedir. Açıktır ki, küreselleşmenin mağdurları ve muzafferleri vardır.

Küreselleşme Etnik ve Dinsel Çatışmaları Teşvik Eder

Ortadoğu coğrafyası son yüz elli yıldır bir karmaşa içindedir. Bunun asıl sebebi yayılmacı Batılı güçlerin bölgedeki çıkarlarıdır. Söz konusu olan sadece ekonomik çıkarlar da değildir. Batı, XIX. yüzyılda elde ettiği dünya egemenliğini bu coğrafya üstünde sağladığı denetime borçludur. Siyasi egemenliğini ve kültürel hegemonyasını bu bölge üzerinden tesis etmiştir. Bilindiği gibi modern Ortadoğu'nun oluşumu, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının hemen ertesinde, daha doğrusu eşzamanlı bir süreçle gerçekleşmiştir. Modern Ortadoğu'nun siyasi coğrafyası, geçen yüzyılın başında iki temel Batılı güç, İngiltere ve Fransa tarafından çizilmiştir. Biri İngiliz, diğeri Fransız iki diplomatın (Sykes ve Picot) masa başında sınırlarını cetvelle çizdikleri siyasi harita 1990'lı yıllara kadar geçerli olmuştur. 1991'de ABD tarafından başlatılan Körfez Savaşı ve sonrasında bölgenin yeniden biçimlendirilmesi gündeme getirilmiştir. ABD uzun bir süredir Ortadoğu'nun haritasını yeniden çizmek istemiş, bu amaçla sayısız operasyon düzenlemiş, siyasi istikrarsızlığı kışkırtacak yöntemler izlemiştir. Son zamanlarda en çok uyguladığı yöntem örtülü operasyonlardır. Bölgedeki etnik (Kürt-Arap-Türk vb.), dinsel (Şii-Sünni vb.) ayrılıkları körükleyerek bölgenin siyasal istikrar kazanmasına engel olmaya çalışmış; bunda başarılı da olmuştur. Bütün bunlara rağmen ABD'nin BOP

Son otuz yılda küreselleşmenin dizginsiz nüfuzuna karşı toplumlar kendilerini savunmaktan aciz kaldılar. Bugün yaşanan küresel çöküş karşısında debelenen insanlığın kendisini nasıl savunacağı, ne gibi dayanışma perspektifleri geliştirilebileceği sorusu çağımızın en önemli sorusudur. Kapitalist küreselleşmenin yaralarını sarmak için Asyalı, Afrikalı, Latin Amerikalı mağdurların kendi dayanışma ağlarını örgütlemesi şart. V. Enternasyonal alternatif bir küreselleşmenin imkanını yaratabilir.

Küreselleşme, sanıldığı gibi insanları birleştirmemiş, eşit fırsatlar sunmamış, tam tersine onları birbirinden ayırmış, tek tek bireylere kadar bölerek fırsat eşitsizliğinin ve yoksulluğun giderek daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bu açıdan küreselleşmenin insanlığa olumlu, umutlu bir seçenek sunmadığı bir gerçek. Özellikle ekonomik düzeyde küreselleşme süreci karşılıklı olmaktan ziyade tek taraflı bir bağımlılık ilişkisini beraberinde getirmiştir.

tasarısı gerçekleşmemiştir. ABD merkezli küresel güçlerin politikaları bölge halklarının çok ağır bir fatura ödemesine yol açmıştır. Son otuz yıl içinde sadece Irak'taki insani kayıplar bir buçuk milyonu aşmıştır. Dahası milyonlarca çocuk annesiz-babasız, güvencesiz kalmış, milyonlarca çocuk, kadın, yaşlı insan göç yollarında çaresizliğe mahkûm edilmiştir.

Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları

Küreselleşme, aşırı bireyselleşme ve toplumsal parçalanma sürecine paralel gelişme göstermiştir. Son dönemde toplumun sonundan, ulus-devletin aşınmasından, temsilin sonundan söz edilmesi boşuna değildir. Özellikle Yakın Doğu coğrafyasında siyasal statükolar görülmemiş biçimde hasar almış ve toplumsal birlikler ayrışmıştır. Toplumlar bütün unsurlarıyla ve her kademede parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Bu gelişmenin bireysel ve toplumsal düzlemdeki karşılığı göç, yalnızlaşma, hücreleşme, anomi (kuralsızlık), bunalım, ayrışma, cinnet, şiddet, mafyalaşma, tarikatlaşmadır.

Küreselleşme ekonomik, siyasi, askeri, hukuki, ekolojik ve kültürel faaliyet alanlarını totaliter bir tarzda kapsayan çok boyutlu bir olgudur. Süreç, toplumlara yeni tarzda bir hiyerarşik yapıyı dayatmış ve daha önce hiçbir çağda görülmemiş boyutta bir eşitsizlik yaratmıştır.

Küreselleşmenin Türkiye'deki Yansımaları

Türkiye, son otuz yıllık dönemde küreselleşme dalgasının göbeğinde yer almış bir ülkedir. Sürece bütün gücüyle destek olmuştur. Bugün de, sadece kendi ulusal coğrafyası içinde değil, Endonezya'dan Tunus'a, Suriye'den Kuzey Afrika'ya kadar oldukça geniş bir coğrafyada küresel güçlerin yedeği olarak hizmet vermektedir. Türkiye'nin ve bölge ülkelerinin kayıplar hanesi oldukça uzundur. Özelleştirme süreciyle eşzamanlı olarak Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü kaynakları büyük ölçüde yabancı sermayenin denetimine geçmiştir. Çıkarılan yasalarla ormanlar, kıyılar, limanlar, tersaneler, petro-kimya endüstrisi, iletişim ve ulaşım sektörleri, su kaynakları vb. büyük ölçüde küresel şirketlerin eline geçmiştir. Bütün bunlardan toplum olarak genel bir yarar sağladığımız söylenebilir mi? Kuşkuludur.

Küreselleşmenin Boraz anı: Yeni Medya

Küreselleşmenin belki en fazla görünürlük kazandığı, etkili olduğu alan medya ve bilişim alanıdır. Terimleri doğru kullanmak gerekir, günümüz medyası ile kitle-iletişim araçları arasında nitelik ve işlev itibariyle birtakım farklılıklar vardır. Kitle-iletişim araçları (yazılı basın, yani gazete ve dergiler, görsel basın, yani radyo-TV ve diğerleri) XX. yüzyıldaki önem ve ayrıcalıklarını, daha doğrusu toplum üzerindeki eski etki güçlerini kaybetmiş durumdadır. Bunlar arasında sadece TV eski gücünü korumaktadır, ancak o da nitelik değişimine maruz kalmış ve "medya" adını verilen yeni iletişim teknolojileri arasında yerini almıştır.

Çağımız "enformasyon çağı" olarak nitelenmektedir. İçinde yaşadığımız toplum da "enformatik toplum" olarak anılmaktadır. Bugün bilişim teknolojileri ve hizmetleri toplumun en geniş kesimlerine yayılmış durumdadır. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşması, enformasyon ve iletişim alanında adeta devrimsel etki ve sonuçlar doğurmuştur. Anlık enformasyon akışı, tarihin hiçbir döneminde bu denli hızlı ve etkili olmamıştır. Dijital bilgi ve enformasyon, sağladığı onca yarara rağmen, pazar ekonomisi koşullarında piyasalaşma ve metalaşmanın görünürlük kazandığı bir alana dönüşmektedir. Kapitalist küreselleşme toplumsal, birey-

sel ve entelektüel yaşamı türlü risk ve tehditler altına sokmuştur.

Küreselleşmenin Gündelik Yaşama Yansımaları

Küreselleşme, gündelik yaşamın bütün boyutlarında etkili olmuştur. Elbette ev yaşamı, çalışma yaşamı ve cinsiyet rolleri de bu büyük değişimden payını almaktadır. Kadının toplum içindeki rol ve konumunda özellikle XX. yüzyılda büyük değişiklikler görülmüştür. Modernleşme süreci, kadınlık durumunun bilindik bütün geleneksel formlarını değişime zorlamıştır. Özellikle çalışma yaşamı içinde yer alan kadının yeni bir statü kazandığını biliyoruz; seçme-seçilme hakkını kazanması ise ancak XX. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Küreselleşme süreci kadının cinsiyet rolü, annelik rolü, etkinlik biçimleri, çalışma koşulları vb. üzerinde radikal değişiklikler yaratmayı sürdürmektedir. Bu sürecin kadının toplumsal konumunda büyük ilerlemelere, olumlu gelişmelere yol açıp açmadığı tartışmalıdır. Günümüzde kadın, geleneksel toplumda olduğundan farklı olarak, ev, aile ve çocuk sorumluluğunun yanında ek sorumluluklar üstlenmek zorunda kalmış, çalışma yaşamı ve özel yaşam alanlarında yeni sosyal sorumluluklar yüklenmiştir. Çağdaş yaşamın bu dayatmaları karşısında kadının, çocuğun, emekçinin, işsizin ne ölçüde özgürleştiği büyük bir problem olarak önümüzde durmaktadır.

Küreselleşmenin Krizi

Küresel kapitalist sistem bir süredir kriz belirtileri gösteriyor. 2008'de ABD'de inşaat/konut (mortgage) ve kredi/finans sektöründe baş gösteren kriz G8 ülkelerinin bankaları fonlamasıyla yapay bir tarzda çözüldü. Ancak etkileri halen sürüyor. Küreselleşmenin sonuna işaret eden başka bir gelişme ise Batı dünyası içindeki rekabet ve çelişkilerin artmasıdır. Kriz sonrasında başta İngiltere olmak üzere birçok devlet kendi ekonomik istikrarını korumak amacıyla içe kapanma eğilimi içine girmiştir. İngiltere'de birkaç yıldır Brexit (Avrupa Birliği'nden ayrılma) tartışmaları izolasyonist-milliyetçi politikaları gündemin merkezine taşımıştır. Avrupa'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığının gelişmesiyle giderek tırmanan aşırı sağ hareketler küreselleşmeye ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Göçmen karşıtı politikaları, ABD-Meksika sınırına yüksek teknolojili duvar örme girişimi, militarist, cinsiyetçi, vülger, faşist söylemleri ve serbest piyasa karşıtlığıyla Trump yönetimi de küreselleşme sürecini yönetmekte büyük zaaf sergilemektedir.

Son otuz yılda küreselleşmenin dizginsiz nüfuzuna karşı toplumlar kendilerini savunmaktan aciz kaldılar. Bugün yaşanan küresel çöküş karşısında debelenen insanlığın kendisini nasıl savunacağı, ne gibi dayanışma perspektifleri geliştirilebileceği sorusu çağımızın en önemli sorusudur. Kapitalist küreselleşmenin yaralarını sarmak için Asyalı, Afrikalı, Latin Amerikalı mağdurların kendi dayanışma ağlarını örgütlemesi şart. Ancak V. Enternasyonal benzeri bir örgütlenme alternatif bir küreselleşmenin imkanını yaratabilir.

Küstah, kabadayı liderleri, sınır tanımaz cehaleti, sefaleti, kargaşa ve otoriterliği, korkuları, belirsizlikleri, atılan savaş naraları ile Ortaçağ koşullarını yaşayan dünya bugün hâlâ küçük bir köy manzarası gösteriyor. Ancak bu küçük köyün sakin, barışçıl, huzurlu bir köy olduğunu söylemek oldukça güç. Her yerde mehdi, mesih, kıyamet senaryoları uçuşuyor. Köyde neler yaşanacağına an be an şahit olacağız, ömrümüz vefa ettiği kadar. Çivisi çıkmış dünyanın tepetaklak gidişatı karşısında teslim olmamak için son ana kadar Red ve Kurgu çabasını sergileme gerekliliği aşikâr. Ancak bu çabanın sonunda dünyamızı Ütopyanın mı, yoksa Distopyanın mı beklediği muallâk. Küçük harfle insanlık sırat köprüsünün üzerinde umutsuz, titrek ve çaresiz bir şekilde dikiliyor. Ufukta Araf gözükmüyor. Gözüken şu: Ya sosyalizm ya barbarlık.

BURJUVAZİNİN YÜKSELİŞ ÇAĞINDA MARTI OLMAK

Efe Eğilmez

Gerçekliğin bütün büyük tutkunları, huzursuz kimselerdir. Doğru sorunlar ortaya koymayı bilen, önerdikleri çözüm yolları ise ideolojik angajmanları düşünüldüğünde şaşırtıcı olmayan bir biçimde yanlış olan kimseler... Nâzım'ın belirttiği üzere Gideni ve gelmekte olanı görmek sahiden de büyük bir bahtiyarlıktır. Ne var ki ne Tolstoy, ne Balzac, ne Dostoyevski gelmekte olanı doğru bir şekilde saptayabilmişlerdir: onların büyük başarısı gideni görüş açılarındaki ustalıktır.

Martı oyunundan

Burjuvazinin yükseliş çağı mı? Bütün büyük oyunlarında sahneye aristokrasiyi çıkartan Çehov'un oyunlarında böylesi bir durumdan bahsedilebilir mi? Üç Kız Kardeş'te, Martı'da, Vanya Dayı'da tek bir burjuva mıdır? Durum böyleyken onun oyunlarında böylesi bir yükselişin temsiliyeti ve yansımasından bahsetmek mümkün müdür?

Bu soruların hepsine olumsuz yanıt verilse de bir gerçek değişmiyor: bütün büyük gerçekçi yazarlarda, bu eseleri büyük yapan ve onları ortaya çıkartan köklü toplumsal değişimlerin varlığı. Bu öyle bir varlıktır ki, büyük gerçekçilerin hepsinde olabilecek en uzak açıdan ve her zaman arka planda ilerleyen bir seyirde somutlaştırır kendini. Burada yalnızca "İçinden çıkılmaz toplumsal *ilişkiler"e* dayanamayan Werther'i anmakla yetineceğim. Gerçekliğin bütün büyük tutkunları, huzursuz kimselerdir. Doğru sorunlar ortaya koymayı bilen, önerdikleri çözüm yolları ise ideolojik angajmanları düşünüldüğünde şaşırtıcı olmayan bir biçimde yanlış olan kimseler... Nâzım'ın belirttiği üzere *Gideni ve gelmekte olanı* görmek sahiden de büyük bir bahtiyarlıktır. Ne var ki ne Tolstoy, ne Balzac, ne Dostoyevski gelmekte olanı doğru bir şekilde saptayabilmişlerdir: onların büyük başarısı gideni görüş açılarındaki ustalıktır.

Çehov bu noktada diğer yazınsal soydaşlarından ayrılır: o geleceğe dair bir tasavvurda bulunmaz (Bulunduğunda da bu Üç Kız Kardeş veya Vişne Bahçesi'nde olduğu gibi bir hayli belirsiz, yine de olağanüstü ölçüde isabetlidir). Fakat temsil ettiği şimdi'nin bütün bir çözülüş öyküsü, çapraşık ilişkilerin, özlemlerin, başarısızlıkların ve belli belirsiz umutların arasında kaybolmaksızın hissettirir varlığını.

Ama hâlâ daha başlangıçtaki

sorumuza yanıt vermiş değiliz: fiziksel varlığı hemen hiç olmayan burjuvazi, bu oyunlarda etkisini nasıl bu kadar derinden hissettirir? Bu soruya en iyi yanıt verebilecek olan belki de Vanya Dayı'nın Telyegin'idir: kapitalizmin güçlü ama ağır ağır ve barbarca bir şekilde geliştiği Çarlık Rusya'sında bir toprak ağası olarak o yalnızca yoksullaşmakla kalmaz, aynı zamanda gülünçleşir (Vişne Bahçe'sinin Firs'ünün gülünçlüğü ise çözülüşün son halkasını temsil etmesi bakımından trajik bir hal alır). Varlığındaki gülünçlüğün kaynağı onun tam anlamıyla işlevsizleşmesine karşın tarih sahnesinden henüz çekilemeyişinde, başka bir ifadeyle üretici güçlerin yetersiz gelişiminde aranmalıdır. O ne oradadır, ne burada. Onda açığa çıkan tüm çelişkiler, Vanya ile Serebryakov'un kavgasından ürküntüsündeki o gülünç tavırlar, nihai bir kavgadan ölesiye korkmasının asli sebebi, üretim ilişkilerindeki ağır gelişimdir. Tarih üzerinde hiçbir etkisi kalmamış, ama kendisini ortadan kaldıracak koşulların da henüz olgunlaşmadığı ve tam anlamıyla atalete gömülmüş bir sınıfın gülünç temsilcisidir o.

Aynı koşullar Treplev'de kendisini derin bir melankoliyle açığa vurur. Neresinden bakarsak bakalım, aşk ilişkisi Martı'da ikincil bir sorundur. Martı'nın ve oyunun merkezi kişisi olarak Treplev'in asli sorunu, bireyin özgürce gelişimi, benliğinin açılıp genişlemesi sorunudur. Burjuva-devrimci hümanizmin de temel sorunu olan bu sorun, eski düzenin temsilcilerinin varlığıyla içinden çıkılmaz bir hal alır. Henüz daha ilk sahneden etkisini hissederiz bunun. Treplev'in yazıp Nina'nın oynadığı, geleceğin fütürist bir yaklaşımını andırırcasına sahiden dekadan olan tiradına (Çehov'un burjuva sanatının geleceğine dönük bu tahlili bir kehanet değil de nedir?) Arkadina ve diğerlerinin verdiği tepkiler bize yalnızca aristokratik feodal düzenin bireyin özgürce gelişimiyle nasıl çeliştiğini göstermez, aynı zamanda bu çelişkiyi ortaya çıkartanın da bizzat kendisi olduğunu kanıtlar. Nesnel koşulların oluşmadığı bir düzlemde, burjuva aydınlanmacı düşünce yalnızca düşünsel olarak, Treplev şahsında somutlaşarak vücut bulur. Burjuvazinin yeni yetme temsilinin vücut bulması için Çehov sekiz yıl daha bekleyecektir: Vişne Bahçesi'nin Lopahin'i sahneye çıktığında, burjuvazi aydınlanma düşüncesine çoktan sırt çevirmiş, bireyin özgürce gelişiminin önündeki başlıca engel haline gelmiştir bile.

Demek ki bu diyalektik karşıtlığın iki tarafı için de -Treplev x Arkadina- şimdi'den duyulan bir rahatsızlık vardır. Çehov'un yazınsal soydaşlarıyla kısmi benzerliği fakat büyük ölçüde kendisini onlardan ayrıştıran yönü, bu rahatsızlığın kendisini geçmişe yönelik değil, belirsiz bir geleceğe duyulan özlemle açığa çıkartmasıdır. Şamrayev'in geçmişi andığı o gülünç dakikalarda oluşan huzursuzluk ne bu yaşlı adamın saçma kişiliğiyle ne de Arkadina'nın yaş kompleksiyle açıklanabilir tek başına. Bu sahnede geçmişin parıltılı günlerinin şimdi'nin çalkantılı durumu karşısında doğurduğu öfkeyi görürüz. Aslında oyundaki temel mesele göründüğünden daha basittir: Arkadina'nın Treplev'e verecek parası olsa ve oğlan düşünsel gelişimini kır yaşamının sınırlılığından kent yaşamının çeşitliliğiyle bir adım öteye taşıyabilse tüm sorun çözülecektir. Ne var ki çözülmekte olan bir sınıfın temsilcisi olarak Arkadina hizmetçilere bol bahşiş vermekten hâlâ geri durmaz. Vişne Bahçesi'nin L. Andreyevna'sı için de farklı bir durum söz konusu değildir. Çalışmadan soylu olan bir sınıfın alışılageldik tutumudur bu. Sonya'nın ve Vanya'nın özlemini duyduğu geleceğin tam karşıtı olan bir tutum.

Elbette Sonya ve Vanya da burjuva değildir. Fakat onların özlemleriyle burjuvazinin henüz asalaklaşmadığı ya

Nesnel koşulların oluşmadığı bir düzlemde, burjuva aydınlanmacı düşünce yalnızca düşünsel olarak, Treplev şahsında somutlaşarak vücut bulur. Burjuvazinin yeni yetme temsilinin vücut bulması için Çehov sekiz yıl daha bekleyecektir: Vişne Bahçesi'nin Lopahin'i sahneye çıktığında, burjuvazi aydınlanma düşüncesine çoktan sırt çevirmiş, bireyin özgürce gelişiminin önündeki başlıca engel haline gelmiştir bile.

da daha doğru bir ifadeyle çalışarak zenginleştiği bir çağın, bu çalışkan körpe sınıfın -en azından Çarlık rejiminde- temel talebinin ortak olduğunu söylemek hiç de yanlış değildir. Çehov'un olağanüstü temsilciliği, hem burjuvazinin yükselişini yansıtmasında hem de çok değil, çeyrek asırdan kısa bir süre sonra kurulacak olan emekçi cumhuriyetinin ayak seslerine yer vermesindedir. Aristokratlar oyun oynayarak, "felsefe" yaparak, içki içerek vakitlerini öldüre dursunlar, Lupohin çoktan sahnedeki yerini almıştır. Çehov'un 1904'te yazdığı son oyunu olan Vişne Bahçesi'nin, Trofimov'un deyişiyle, *aç gözlü canavarı*, bu yeniyetme burjuva, feodal aristokrasinin Vişne Bahçesi'sini elinde tuttuğu kutsal baltayla yönetmektedir artık.

Baştaki soruya dönecek olursak, Vişne Bahçesi bir istisnadır. Burjuva düşüncesi burada artık somut karşılığını Lupohin'de bulur. Ama yukarıda da belirttiğimiz gibi aydınlanmacı özünü yitirmiş bir şekilde... Henüz oyunun başında, kendini tanıtan açılışı boşuna değildir:

"Babam köylüydü evet... Benimse şimdi beyaz bir yeleğim, kahverengi potinlerim var... Gelgelim, altın palan da vursan, eşek yine eşektir... Zenginim şimdi, bol param var ama biraz düşünürsen köylü köylüdür."

Babası 1861'den, serfliğin kaldırılmasından önce köledir. Çarlığın bu "özgürleştirme" hamlesinin büyük toprak ağalarını daha da zenginleştirdiğini ve köleleri "özgür" emekçi konumuna getirdiği bilinir. Kendisi de eski bir köle olan ama 61'den sonra da serbest kalmak istemeyip efendilerinin yanında kalan Firs'ün konuya yaklaşımı bu durumu layığıyla açıklar:

"Çok sevinçliydi herkes, gözümün önüne geliyor da şimdi, ama neye sevindiklerini kendileri de bilmiyorlardı."

Firs'ün trajikomik yönü, eski düzenin sahiplerinin uşağı olmasında değil, varlığını eski düzenin sahiplerinin uşağı olarak anlamlandırmasındadır. Hanımının gelişini sevinçle kutlar, köleliğin kaldırılmasını felaket olarak nitelendirir, satılığa çıkartılan çiftliğin kadim uşağı, gönüllü kölesi, yıkılacak olan enkazın altında kalacak bir zavallı emekçidir o.

Oyunun iki karşıt sınıfı olan feodal aristokrasiyle burjuvazi arasındaki çok temel yaklaşım farkını ortaya koyan şu satırlar, Çehov'un doğal ve zaman ilerledikçe kaçınılmaz olarak keskinleşen sınıfsal bakışını muntazaman koyar ortaya:

L. ANDREYEVNA: (...) bu ilin sınırları içinde ilgiye değer, hatta seçkin bir şey varsa, o da bizim vişne bahçemizdir.

LOPAHİN: Bahçenizin seçkin olan tek yanı genişliğidir, başka bir şey değil. Vişne dediğiniz iki yılda bir yetişir, onu da ne yapacaksınız, kimsenin satın aldığı yok.

Gölgesini satamadığı ağacı kesen kapitalizm için ağaç neyse, Lopahin için vişne bahçesi odur. Satış

Anton Çehov

işlemleri hızlanır ve Vişne Bahçesi'ni satın alanın ve onu yıkacak olanın Lopahin olduğu belli olur. Tarihin çarkları ileri doğru döndükçe, Çehov'un aristokratlarının geçmişe yönelik tutumları da değişir: geçmişi öfkeyle bastıran Arkadina, yerini L. Andreyevna'ya bırakır. Çocukluğunun o lekesiz yılları artık geri dönülmez bir biçimde geride kalmıştır. Arkadakina'daki, Şimdi'nin ellerinin arasında kayıp gittiği bir zamanda geleceğe dönük umudun geçmişin hatıralarını anarkenki doğurduğu öfke, Andreyevna'da yerini çoktan geride kalmış ve artık asla dönülemeyecek olan geçmişin lirik bir yad edişine bırakır. Bu dönüşüm, Çehov'un oyunlarındaki temel ve son büyük dönüşümdür: Vişne Bahçesi'nin yıkılışıyla, burjuvazinin yükselişi başlamıştır. Ama hikâye burada bitmez ve burjuvazi kendi mezar kazıcılarını doğurur: oyunun kilit karakteri olan ve hep öğrenci kalacak olan Trofimov'un çağrısı, Çehov'un gerçekliğin dural bir yansıtıcısı değil, diyalektik bir algılayıcısı olduğunu kanıtlar:

"İnsanlık, sahip olduğu güçleri yetkinleştirerek ileri doğru gidiyor. Onun bugün akıl erdiremediği şeyler, bir zaman gelecek, elle tutulurcasına anlaşılır olacaktır; fakat çalışmalıyız, gerçeği arayanlara tüm gücümüzle destek olmalıyız."

Vişne Bahçesi'nin Trofimov'u bu sözleri sarf ettikten bir yıl sonra Rusya'da 1905 Devrimi gerçekleşecek, gerçeği arayanlar, Üç Kız Kardeş'in İrina, Maşa-ve Olga'sının hayalini kurdukları Moskova sokaklarında, Petrograd sokaklarında boy göstereceklerdir. Öyleyse Tolstoy'un sözünü biraz değiştirerek bitirelim, *ancak gerçeği kurmaya başladığınız zaman özgür olursunuz.*

Desesnler: Arife Aktaş

ÜZERİMDE KUŞLARIN YIRTTIĞI BİR GÖMLEK, EZBERİMDE ARYALAR, AÇILAR VE KÜLLER TÜM HARFLERİ ELE GEÇİRDİM

Özkan Mert

1.
Sarı bir sabahtır kuşağım
mandalina bahçelerinden koparılmış.
Üzerimde kuşların yırttığı bir gömlek,
ezberimde, arya'lar, açı'lar ve kül'ler
istedikleri yere taşısınlar beni.
Ben artık su'yun ve ateş'in içindeyim.
Mermerin kardeşiyim.

2.
Çünkü bulamaçlarla buladıkları bedenimi
kundağından çıkarıp
Palandöken dağıyla nişanladılar beni.
Ejder tepesinde
Şafak'ın ilk ışıklarıyla bıçaklandım.
Böylece, alnıma
kelebek gibi konan
ölüm nişanı ile
başladım hayata.
Sardunyaların şarkısı ışıldattı yolumu.

Kuşlar, kadınlar ve yanardağlarla
dağlana, dağlana
konuk oldum dünyaya.

Meridyenler arasında
sallandığım her yer evim oldu.
Tayland-Burma sınırında
kömürün içinde kestane pişiren kadınlarla,
altın küpeli ibne müezzinlerle
paylaştım gecenin ıslığını.
Bali'de dünyanın en usta
ağaç oymacılarıyla,
bir dantel işleme gibi yere serpilmiş
pirinç tarlalarının üzerinde çırpınan
ay'ın şavkında
bütün harfleri ele geçirdim

3.

Sen ey dünya konuğu!
Elma dersem, çık! Tren dersem!
Kars'a git dağlara sarıl
ve yeniden doğ!

Mardin dersem, gökyüzüne bak!
Çünkü dünyada en güzel
Mardin'in üzerinde
takla atar güvercinler.

Hem denir ki, Mardin'de taşlar
güneşin ışıklarından alır rengini.

Şeker dersem! Prag'da
karamel renkli evlerin
önünde caz dinle!

Ya da Kafka gibi
altın yapmayı öğren!

Kim bilebilir, çiçeğe duran
tomurcukların gizli planlarını,
küçücük bir biber fidesinin
içindeki uçurumu.

Hem biliyor musunuz ?
Kuş sesleriyle evlenen
çiçekler bile varmış.
Peki! Devlet neden keser
zeytin ağaçlarını?

Çünkü devlet yamuktur.

4.

Lütfen söyler misiniz bana? Siz!
Siz ama, niye geldiniz dünyaya?
Gandi mesela,
meleklerle el sıkışmaya geldi.
Dünya dönmüyor, çünkü:
Michael Jackson dans etmiyor artık!
Herkesin ayakları var elbet:
Ama onun saçları bulutlara
Ayakları kuşlara takılmıştı hep.
Zaten bazı insanlar
Yanlışlıkla, -yanarak- dünyaya düşen
kuyruklu yıldızlar gibidir.
Sonra birden pencere olurlar:
bütün sözcüklerin
içinden geçen.

5.

Minibüslerde deniz otobüslerinde
ve bankamatiklerin önünde
ihtiyarlayan halk!
Halk yani! Yazlıkçılar
şehirli emekliler, köylüler...
Bir çiçek dalı bahçesine sarktı diye
komşusunu mahkemeye veren site halkı!
Köpeklerini ve kedilerini
sokağa atanlar...
Halk yani...Biliyorsunuz!
Sizsiniz!
SİZ! SAYIN BAYLAR VE BAYANLAR!

Halk kimdir?
Ne zaman, ne yapacaktır bilinmez.
Eski bir duvar saati gibi yanlış gösterir zamanı.
Aldanmayı ve aldatılmayı sever.
Eczanelerden kiloyla ilaç satın alırlar.
Bazen alevlenir, tarihe boya çalar biraz.
Bazen celladına aşık olur
yatar bin yıllık uykuya,
Bazen cinnet geçirir,
keser boğazını
karısının ve çocuklarının
sonra gider çay bahçesinde
polisi bekler.

Devlet hastanelerinin
önünde saatlerce pinekler.
İçinde bir giyotin taşır,
bıçak ne zaman düşecek biliiir!

Ve susar! Ne zaman susacağını çok iyi biliiir!
Başındaki şapkasının
kafasını kurtaracağını sanır.
Susar
Susar
Susar
böcek olur.

Halk hep esas duruştadır!

Çok dövülmüştür.
Dövüldükçe
dövenin elini öper.
Aşağılandıkça
Yalakalık yapar
Kendi içinde aslan,
dışında tavşandır.

6.

Annem bana çok güzel
ve tehlikeli sorular
sormasını öğretmişti:
-İlk resimli kitabı nedir müslümanların?
-El ele tutuşsak mesela bir delta ile
ilk hamile kalan çiçek hangisi olur?
-Devlet neden bu kadar çok
korkar şiir'den?
-Herkes üçgen olamaz
Devlet yamuk'tur
ve kirlidir mesela?
-Kaç tekirdağ rakısı eder,
dünyanın bir dönüşü?
-Sonunda hepimiz kül
ya da mineraliz,
öyle değil mi?

7.

Çok da umutsuz olmayalım:

-İşte bakın! Bahçemdeki
muşmula ağacından
en büyük muşmulayı kaptı kaçtı
malaç kuşu.
-Demek ki çok güzel
şeyler de oluyor dünyada.

8.

Sarı bir sabahtır kuşağım
mandalina bahçelerinden koparılmış.
Üzerimde kuşların yırttığı bir gömlek:
Ezberimde, arya'lar açı'lar ve kül'ler
istedikleri yere taşısınlar beni
Ben artık su' yun ve ateş'in içindeyim.
Mermerin kardeşiyim.

Bütün harfleri ele geçirdim.

TOPLUMCULUĞA AÇILAN BİR AŞK ROMANI: İNSANCIKLAR

Ali Timuçin

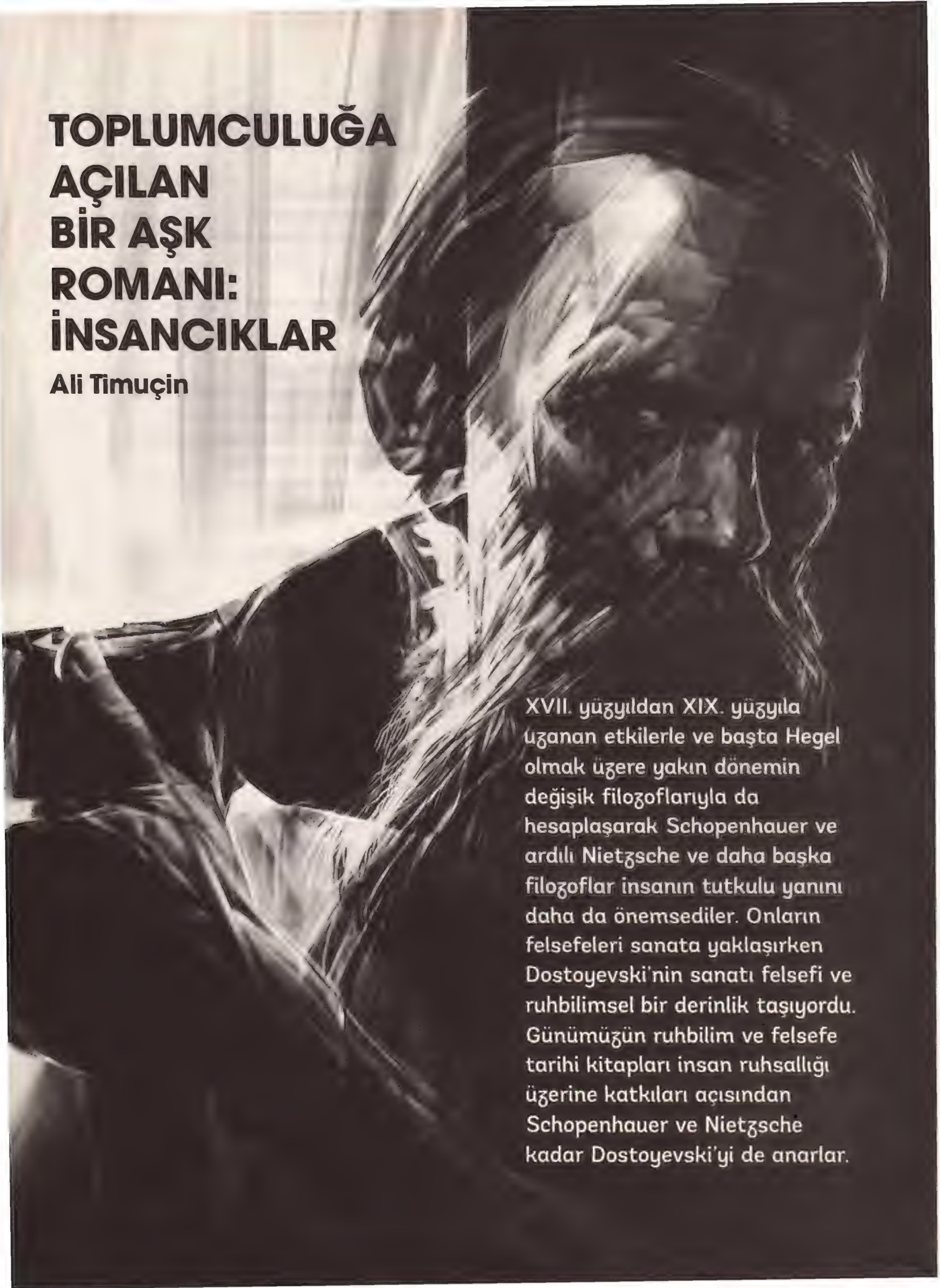

XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla uzanan etkilerle ve başta Hegel olmak üzere yakın dönemin değişik filozoflarıyla da hesaplaşarak Schopenhauer ve ardılı Nietzsche ve daha başka filozoflar insanın tutkulu yanını daha da önemsediler. Onların felsefeleri sanata yaklaşırken Dostoyevski'nin sanatı felsefi ve ruhbilimsel bir derinlik taşıyordu. Günümüzün ruhbilim ve felsefe tarihi kitapları insan ruhsallığı üzerine katkıları açısından Schopenhauer ve Nietzsche kadar Dostoyevski'yi de anarlar.

Dostoyevski (1821-1881) romanlarında insan ruhsallığını derinlemesine işleyen bir sanatçıdır. O insan ruhsallığının kabaca usa indirgenemeyeceğini yapıtlarında duyurur. İnsanın tutkuları da ruhsallığının bir parçasıdır. Oysa eski yunan düşüncesinde tutkulu davranışlarımız ruhun bedene sözgeçirememesinin bir sonucu gibi görülmüştü. Daha XVII. yüzyılda Spinoza bu eski bakış açısını eleştirdi. Spinoza'nın çağdaşı Leibniz ilk defa günümüzün bilinçaltı kavramını çağrıştıracak açıklamalarda bulundu: "küçük algılar" ya da "ruhun bilinemezleri" diye adlandırdığı ve kendini apaçık göstermeyen ruhsal olgulara dikkat çekti. XVII. yüzyıldan XIX. yüzyıla uzanan etkilerle ve başta Hegel olmak üzere yakın dönemin değişik filozoflarıyla da hesaplaşarak Schopenhauer ve ardılı Nietzsche ve daha başka filozoflar insanın tutkulu yanını daha da önemsediler. Onların felsefeleri sanata yaklaşırken Dostoyevski'nin sanatı felsefi ve ruhbilimsel bir derinlik taşıyordu. Günümüzün ruhbilim ve felsefe tarihi kitapları insan ruhsallığı üzerine katkıları açısından Schopenhauer ve Nietzsche kadar Dostoyevski'yi de anarlar.

Dostoyevski'nin yaşadığı yüzyılda bilimsel gelişmeler de hız kazanmıştı. Bilimsel gelişmelerin insanlığa kattığı değerler yadsınamazken bilimsel gelişmelerin teknolojiye ve sanayiye etkisi de toplumsal düzenlerin dönüşümü üzerinde belirleyici oldu. Özellikle iktisadi gelişmelerin yeni üretim ilişkilerini zorlaması ve yaşanan çeşitli değişimler yoklukları ve yoksunlukları getiriyordu. Dostoyevski'nin İnsan*cıklar* romanında da iktisadi dönüşüm koşullarının getirdiği güçlükleri görürüz. İnsanların çektiği yokluk ve yoksunlukları duyuran hava romanın tümünü sarar. İnsancıklar basit bir aşk romanı değildir, salt kavuşamayan sevgililer üzerine yazılmış bir roman değildir. Roman dönemin iktisadi ve toplumsal havasını da yansıtır.

Roman bir prensin yazmanlığını yapan memur Makar Alakseyeviç ve uzaktan akrabası olan kendisinden oldukça genç sevgilisi Varvara Dobroselova arasındaki mektuplaşmalar üzerine kurulur. Dostoyevski Makar Alakseyeviç üzerinden eğitimi ve kültürel birikimi son derece sınırlı birinin yaşayabileceği aşağılık karmaşıklarını enine boyuna yansıtır. Makar Alakseyeviç'in yaşadığı karmaşıklar salt eğitimsizliğinden gelmez, yoksulluk da onun boynunu bükmektedir. O her şeye karşın yücegönüllüdür. En güç koşullardayken bile Varvara'ya maddi manevi desteğini esirgemez. Hatta güç koşullardaki başka insanlara da yardım elini uzatacak genişlikte bir yüreği vardır. Bununla birlikte Makar'ın gerginlikleri yaşadığı iktisadi güçlüklerle birlikte katlanarak artmaktadır. İnsancıklar bir yandan ruhsal sıkıntılar çeken birinin zorlu iktisadi koşulların baskısını çok daha yoğun duyuşunu verirken öte yandan en kötü koşullarda bile hem maddi hem manevi açıdan dayanışık kalabilmenin yollarını arayan insanı bize sunar.

Aşağılık Karmaşıkları İçindeki Makar

Makar'ın mesleği güzel yazabilmek dışında ayrı bir nitelik gerektirmez. Çalıştığı ortamda benzer işi yapanlar vardır. Ama her insan kendinden hoşnut olmak ister. İster istemez her insanın yaptığı iş kişiliğinin bir parçasıdır. Makar da kendi yetersizliklerinin getirdiği aşağılık karmaşıkları içinde bunalımlıdır. Ama o da mesleğini içine sindirip kendinden hoşnut olmayı ister: *"Kimi general apoleti taşır; kimi altıncı derece memurdur. Biri emreder, öteki gık demeden, korkuyla amirine kulluk eder. Bunlar insanların yeteneklerine göre belirlenir.*

Romanda aşık bir adamın ister istemez yüreklice davranmaya çalışırken hesapsızca davrandığını da görürüz. Vavara da güç durumdadır: Makar'ın desteğiyle ve dikişten kazandıklarıyla Anna Federovna'nın evinde yaşam savaşımı vermektedir. Makar kendi çektiği sıkıntıyı bir yana bırakıp sevgilisini iyi koşullarda görmek ister. Bununla birlikte Makar salt bireysel anlamda değil evrensel anlamda da adaletsizlikten yakınmaktadır.

Yetenek de Allah vergisidir. Örneğin beni alın; otuz yıla yakın bir zamandır çalışıyorum. Hizmetimde en ufak kusur etmedim. İçki içmem, kargaşaya burnumu soktuğum görülmüş değildir. Yurttaş olarak; kendi görüşümle, kusurlarım kadar iyi yanlarım da vardır (...). Yazım oldukça okunaklı ve güzel; ne çok iri, ne de çok ince, daha çok italik harfleri andıran, herhalde tatmin edici bir yazı." (61-62) Makar Varvara'ya mektuplarında da sık sık üslubunun yetersizliğinden, iki lafı bir araya getirememekten yakınır. Varvara Makar'a daha nitelikli sanat yapıtlarını okumasını önerir. Ama Makar'ın nitelikli sanat yapıtlarının içine girebilecek bir donanımı yoktur. Hatta Varvara'ya bir cahil cesaretiyle Shakespeare de kimmiş diye abartılı görüşler bile sunabilmektedir. Makar'ın aşağılık karmaşası içinde sürekli kendi yetersizliklerini anlatması da Varvara'yı rahatsız eder.

Yine de Makar'ın kendi yoksunluklarını ve işiyle ilgili gerginliklerini yansıtışındaki içtenlik Varvara'yı etkilemiş olmalıdır: *"Herkes yazı yazacak olsa, mübeyyizliği kim yapacak? Hadi söyleyin, cevap verin anacığım. Yararlı bir iş yaptığımı, bana gereksinimleri olduğunu biliyorum; insanın boşuna midesini bulandırmasınlar. 'Kağıt faresi'ymişim! Mademki benzetmişler öyle olsun. Ama bu fareye gereksinimleri var; fareden yararlanıyorlar, ona önem veriyorlar, fare ödüller alıyor!"* (44-45) Makar neredeyse otuz yıllık memurdur, buna karşın bu sözleri onun işinde bile kendini iğreti duyduğunu gösterir. Özellikle yokluktan üstüne başına yeterince dikkat edememesi ve kulağına gelen kendisiyle ilgili dedikodular Makar'ı bu tür duygulara itebilmektedir. Çeşitli nedenlerle yaşadığı aşağılık karmaşıkları onun duyarlı yapısını zorlamaktadır. O dışa karşı her an tetiktedir. Varvara aralarındaki yaş farkını ya da birilerinin onlarla ilgili söylediklerini çok önemsemezken o bu konularda da çok tedirgindir.

Özellikle iktisadi gelişmelerin yeni üretim ilişkilerini zorlaması ve yaşanan çeşitli değişimler yoklukları ve yoksunlukları getiriyordu. Dostoyevski'nin İnsancıklar romanında da iktisadi dönüşüm koşullarının getirdiği güçlükleri görürüz. İnsanların çektiği yokluk ve yoksunlukları duyuran hava romanın tümünü sarar. İnsancıklar basit bir aşk romanı değildir, salt kavuşamayan sevgililer üzerine yazılmış bir roman değildir. Roman dönemin iktisadi ve toplumsal havasını da yansıtır.

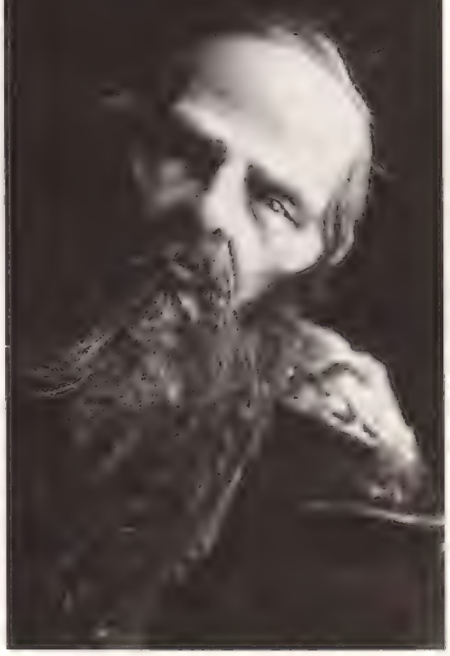

Varvara'nın Köyde Mutlu Çocukluğu

Varvara da Makar'a küçüklüğünden sözederken eğitim yaşamını çok iyi anmaz. Çocukluk genelde her türlü sorumluluktan uzak bir ortam yarattığından başlangıçta Varvara için de bir sığınaktır. Babası bir prensin malikanesinde kahyalık yapmıştır. Varvara malikanenin bulunduğu köyün kırlık alanlarında koşup oynayarak mutlu bir çocukluk geçirmiştir. Yalnız prens ölünce mirasçısı babanın işine son verir. Varvara için bir ölçüde güç koşullar başlamıştır. Aile babanın işi nedeniyle Petersburg'a gider. Burada daha kısıtlı olanaklar içinde yaşamak zorunda kalırlar. Romanda Varvara'nın bir kentten başka bir kente geçince değişen ruh durumu mevsimsel değişikliklerle birlikte verilir. Burada iki ayrı kentin insanının o andaki değişik ruhsal durumları hava durumuyla ilişkilendirilerek yansıtılırken aslında Varvara'nın sevinçli bir durumdan üzüntülü bir duruma geçişi tanıtlanmak istenir.

Dostoyevski'nin genelde yapıtlarında doğa tanıtlamaları insan ruhsallığıyla bağı içinde anlatımı güçlendirmek adına kullanılır. Onun bazı romanlarında bu kullanım daha kaba bir biçimdeyse de İnsancıklar'daki oldukça inceliklidir: *"Yeni hayata alışmak bana pek güç*

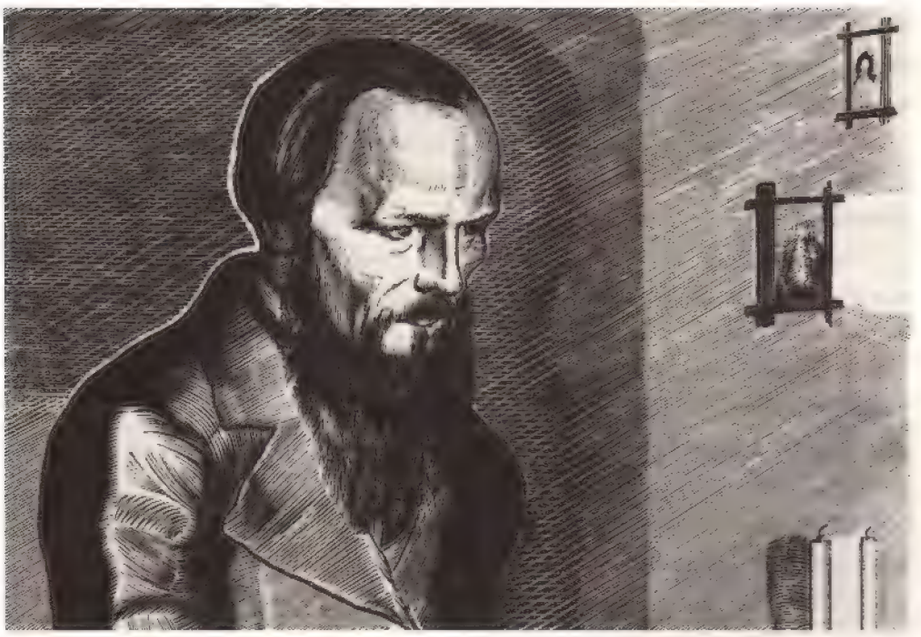

gelmişti. Petersburg'a sonbaharda geldik. Köyümüzü sıcak, güneşli bir günde bırakmıştık. Hasat bitmek üzereydi. Harman yerinde ekin tınazları yükseliyor, etraflarında cıvıldaşan kuş sürüleri uçuşuyordu. Her yan neşe, aydınlık içindeydi. Oysa buraya puslu, yağmurlu bir günde geldik. Tanımadığım bir sürü soğuk, hırçın, asık yüzlü çehreyle karşılaştım." (20) Varvara Petersburg'a gelişinin üçüncü ayında haftalık çalışan bir yatılı okula verilir. Okul ortamı sert ve alaycı öğretmenlerle çekilmez bir ortamdır. Bu okul ortamı Varvara'ya geçmiş güzel günlerini özletir: *"Akşamları herkes yeni dersi hazırlarken ya da eskileri tekrarlarken, bakışlarımı okuma ya da gramer kitabıma dikiyor, evimizi düşünüyordum. Babamla annemi, yaşlı dadımı, anlattığı masalları anımsıyordum. Zihnim anılar arasında dolaştıkça kederim artıyordu."* (21) Varvara için haftasonu eve dönüş bir yandan kurtuluş gibi oluyordu. Öte yandan yoksulluğun sonucu olan ailede yaşanan hastalıklar ve huzursuzluklar ona rahat vermedi, sonunda babasını da yitirdi. Bunun üzerine annesiyle akrabası Anna Fedorovna'nın yanına taşındı. Orada Varvara yetim kalmış kuzeni Saşa'ya dersler da veren Pokrovski'den çok etkilendi.

Veremden Ölen Üniversiteli Pokrovski

Varvara'nın belki Makar'a göre daha kültürlü oluşu öğretmeninden kaynaklanır. Pokrovski üniversite eğitimini sağlık sorunları nedeniyle sürdürememiştir. Verem onu ölüme götürürken yaşama tutunmak istese de öğretmenlik mesleğinden nefret ettiğinden bu işi de etkin bir biçimde yapmaz. Varvara Pokrovski'ye o kadar kendini yakın duymuştur ki son anlarında da yanındadır. Dostoyevski Varvara'nın direngen bir biçimde bu kişiye son anlarda verdiği desteği yine doğa tanıtlamalarını kullanarak verir: *"Sonunda istediğini anlayabildim. Pencerenin perdesini kaldırıp pancuru* açmamızı istiyordu. Anlaşılan son kez dünyayı, güneşi görmek arzusundaydı. Perdeyi çektim; ama doğan gün de ölmekte olan gencin zavallı hayatı gibi nursuz, hüzünlüydü. Güneş görünmüyordu. Göğü sisli bir bulut perdesi kaplamıştı; puslu, yağmurlu, somurtkan bir göktü... İnce ince çiseleyen *yağmur camlara hafiften vurarak soğuk, kirli şeritler halinde sızıyordu. Donuk, karanlık bir havaydı. Yeni doğan günün ışığı, ikonun önünde yanan kandil ışığından pek az güçlüydü. Hasta, derin bir hüzün içinde bana baktı, başını salladı. Biraz sonra öldü."* (41) Varvara sevdiği insanı yitirmenin getirdiği acının avuntusunu sarıldığı annesinde bulmak ister. Ancak kısa bir süre sonra annesi de yaşamını yitirecektir.

Romanda Varvara'nın da zayıf bir yapısı olduğunu sık sık hastalandığını görüyoruz. Makar güç koşullarına karşın ona hediyeler almaktan geri durmaz. Oysa o eski yaşam koşullarını bile aramaktadır. Makar'ın daha önce kaldığı yerde daha sıcak bir ortam vardır. Ev sahibesiyle ve ev sahibesinin torunuyla güzel günleri paylaşmıştır: *"Üçümüz beraberce yaşardık. Uzun kış gecelerinde, yuvarlak masamızın etrafına geçer, ilkin çayımızı içerdik. Sonra herkes işine başlardı. Bizim nine, Maşa'nın canı sıkılmasın, afacana yaramazlık fırsatı çıkmasın diye masala başlardı (...). Hele o yaramaz kızımızı görmeliydiniz. Elini pembe yanağına dayar, güzel ağızcığını açarak dalgın dalgın dinlerdi. Masal korkulu olunca gözlerini yumar, ninesine sokulurdu. O hali pek hoşuma giderdi. Mumun nasıl tükendiğinin, dışarıyı kasıp kavuran karın, tipinin farkına bile varmazdık."* (12) Ev sahibesi ölünce Makar bu sıcak ortamı da yitirecektir. O Varvara'nın sitemlerine karşı ona olan desteği-

ni hep sürdürecektir. Varvara onun hesapsızca yaptığı iyiliklerden yakınır. Makar üstüne başına giyecek doğrudürüst bir şeyi olmamasından çok insanların onun görünüşüyle ilgili söylediklerini önemser.

Varvara'yla Evlenen Cimri ve Bencil Zengin

Romanda aşık bir adamın ister istemez yüreklice davranmaya çalışırken hesapsızca davrandığını da görürüz. Vavara da güç durumdadır: Makar'ın desteğiyle ve dikişten kazandıklarıyla Anna Federovna'nın evinde yaşam savaşımı vermektedir. Makar kendi çektiği sıkıntıyı bir yana bırakıp sevgilisini iyi koşullarda görmek ister. Bununla birlikte Makar salt bireysel anlamda değil evrensel anlamda da adaletsizlikten yakınmaktadır: *"Ama hakça Allah için konuşursak; niçin bir kız, daha anasının karnındayken talih kuşu ona mutluluğu müjdeliyor da, öteki kimsesizler yurdunda dünyaya gözlerini açıyor?"* (92) Makar ondan para isteyen dilenci bir çocuğun durumunu tartışır. Herhangi bir dilenci karşısında her insan benzer ruhsal çatışkıları yaşar: *"O çocuk bu tür mektuplar taşıyıp ne olacak? Oradan oraya, ötekinden berikine koşup dilenmekten kalbi katılaşacak (...) Bazı "Allah rızası için"ler yürekten oluyor. ("Allah rızası için"lerin de türleri vardır anacığım!) Ama bazıları da uzun, iniltili, ezberlenmiş, tam bir dilenci yalvarışıdır. Böylelerini boş geçmek, insanı o kadar üzmez (...). Zenginler, yoksulların kötü talihlerinden yüksek sesle yakınmalarını hiç sevmezler. Bu onlara arsız, rahatsız edici bir hal gibi görünür. Yoksulluk elbette ki rahatsız edicidir. Yoksa fakir fukaranın aç karnına inlemeleri, onların uykularını mı kaçırıyor dersiniz?"* (94) Makar gördüğü dilenci çocuğa da kendini benzeterek aynı ezilmişlik duygusunu yaşadığını vurguluyor.

Makar bu düşünceleriyle Varvara'yı etkilemek de istemektedir. Ama Dostoyevski burada Makar'ı yalnızca kendini sevgilisine değişik yollarla beğendirmeye çalışan biri gibi vermiyor. Makar yoksulluğun getirdiği sıkıntıları doğrudan çektiği için aynı mektubun devamında içtenlikle duygularını toplumcu bir çizgiye taşıyarak Varvara'ya aktarabilir: *"Adamcağız bütün gece düşünde, sanki bir musibetten başka bir düş göremezmiş gibi, bir gün önce dikerken, kazayla derisini kestiği ayakkabıyı görmüş. Ama ne yapsın adam; ayakkabıcının kafasında ayakkabı olmayacak da ne olacak? Çocukları ciyaklıyor, karısı aç... (...) zengin bir kişi de belki düşünde yine bir ayakkabı görmüştür. Tabii bu düş başkadır; ayakkabıların biçimi değişmiştir, ama yine de ayakkabıdır. Çünkü size anlatmak, duyurmak istediğim biçimde hepimiz az çok ayakkabıcı sayılırız.* Öte yandan *o zengin kişinin yanında, kulağına bazı şeyler üfleyecek bir adam olsaydı, yine de durum bu kadar kötü sayılmazdı. O kimse, 'Ne diye hep kendini düşünüyorsun, yalnızca kendin için yaşıyorsun' demeliydi. 'Bir kunduracı değilsin, çocukların afiyette, karnın tok, sırtın pek. Etrafına dikkatle bak, ayakkabından daha insanca bir uğraş bulamaz mısın?'"* (95)

Makar'ın dilekleri insanlığın ortak dilekleridir. O tüm kıt olanaklarına karşın ortaklaşmaya açık cömert biridir. Ama Varvara iktisadi sorunlar içinden çıkılmaz olunca zengin birinin evlilik önerisini kabul eder. Böylesi direngen bir kadın nasıl böyle bir karar alabildi diye sorulabilir. Yine de roman olasının sınırlarını zorlamayacak derecede gerçekçidir. Varvara karşısında güçlü kişilikli biri değil, hep aşağılık karmaşıkları içinde boğulan biri görür. Varvara'nın evleneceği zengin adam duyarsız, cimri ve bencil biridir. Ama Makar insani koşulları sürdürmek için gereken parayı kazanamaz. Buna karşın Varvara'ya yanında çalıştığı prensin ona olan maddi desteğini bile ballandırarak anlatır. Güç koşulların da getirdiği ezilmişlik Makar'ın kişiliğine sinmiştir. Roman Makar'ın Varvara karşısında kendini küçültüşünü de sezdirir. Makar'ın Varvara'ya gitme diye dilenci gibi yakarışı en acılı durumların bile dışarıya ne kadar güldürücü bir biçimde yansıdığını gösterir: *"Gitmenize olanak yok canım, yavrum mümkün değil. Bakın, yağmur yağıyor; siz zayıfsınız, soğuk alırsınız. Arabanız yüzde yüz su alır. Hem siz şehir dışına çıkar çıkmaz kırılır, inadına kırılır... Zaten Petersburg'da arabaları hep eften püften yapıyorlar. Arabacı ustalarını bir bir tanırım. Yalnız biçime, süse değer verirler, dayanıklılık arama! Sağlam yapmadıklarına kalıbı basarım!"* (118) Dostoyevski'nin bu simgesel anlatımı yaşamın kolay yollardan dönüştürülemeyeceğini duyuruyor. Her türlü iktisadi ve toplumsal adaletsizliğe karşın yetersizliklerimizi sorgulamamak yaşanabilecek aşklara da sağlam ortaklaşmalara da engel gibi duruyor.

Kaynak: Dostoyevski, İnsancıklar, Çev. Nihal Yalaza Taluy, Varlık Yayınları, İstanbul, 2007.

YANGIN DEDİĞİN YAĞMURDUR

Mevlüt Kırnapçı

öyle güzel şiirler yazardı ki
içinde ayak izi kayıptı
sözcükler özgürdü dans ederken

ayak izi değmemiş şiir mi olur
soluk alıp vermeyen sözcükler
yapma çiçek gibi durur masada

ölüverdi o şiirler
birer zehirli mantar gibi
el değmedi hiç

(söz bana düştüyse yandınız
yangın dediğin yağmurdur
bir yandan öldürür
bir yandan can verir)

öyle güzel şiirler yazardı ki
sarılırdı sözcükler birbirine
soluk alıp verirdi bir amele
bayrak çekerdi direğe...

MEHMET RAUF'UN *EYLÜL* ROMANI ÜZERİNE NOTLAR

Sabahat Türer

Mehmet Rauf on altı yaşında ilk öyküsünü yazdı, bu öykü Halit Ziya'nın İzmir'de çıkardığı Hizmet gazetesinde yayımlandı. Mehmet Rauf'un Mektep dergisinde yazıları çıktı. Halit Ziya'yla kurduğu yakınlık onun öbür Servetifünun yazarlarını da tanımasını sağladı. 1900'de Servetifünun dergisinde tefrika edilen Eylül romanı 1901'de yayımlandı. Mehmet Rauf "ilk eserim son üstadıma" diye Halit Ziya'ya armağan ettiği Eylül'den başka pekçok roman öykü yazdı. Onun mensur şiirleri ve oyunları da vardır.

Mehmet Rauf bir dönemin en ilginç romancılarından biridir. Onu daha çok *Eylül* adlı romanıyla tanıyoruz. *Servetifünun* dergisinin önemli yazarlarından Mehmet Rauf 1875'de İstanbul'da doğdu. Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'nde ve Bahriye Mektebi'nde okudu. Bahriye Mektebi'ni bitirince önce staj için Girit'e, sonra da Kiel kanalının açılış töreninde bulunmak üzere Almanya'ya gönderildi. İstanbul'a dönünce Tarabya'da elçilik gemilerinde "irtibat subayı" olarak görevlendirildi. İkinci Meşrutiyet döneminde askerlikten ayrıldı, yazarlıkla geçimini sağlamaya çalıştı. Kadın dergileri çıkardı, ticaretle uğraştı. Yaşamının son yılları yoksulluk içinde geçti. 1931'de İstanbul'da öldü.

Mehmet Rauf on altı yaşında ilk öyküsünü yazdı, bu öykü Halit Ziya'nın İzmir'de çıkardığı *Hizmet* gazetesinde yayımlandı. Mehmet Rauf'un *Mektep* dergisinde yazıları çıktı. Halit Ziya'yla kurduğu yakınlık onun öbür *Servetifünun* yazarlarını da tanımasını sağladı. 1900'de *Servetifünun* dergisinde tefrika edilen *Eylül* romanı 1901'de yayımlandı. Mehmet Rauf "*ilk eserim son üstadıma*" diye Halit Ziya'ya armağan ettiği *Eylül*'den başka pekçok roman öykü yazdı. Onun mensur şiirleri ve oyunları da vardır.

Mehmet Rauf *Eylül*'de roman kişilerinin ruhsallıklarını ince ince ayrıştıran bir kurgu geliştirir. Kahramanlarının düşlerini düşlemlerini duygularını didik didik eder, neredeyse baştan sona bir ruh ayrıştırmaları kitabı sunar okura. O da ustası olarak gördüğü Halit Ziya Uşaklıgil gibi toplumun varlıklı kesiminden insanları anlatır.

Eylül romanı Süreyya'nın Boğaz'da bir yalı kiralamayı düşlemesiyle başlar. Süreyya ve karısı Suad, Süreyya'nın annesi babası, kızkardeşi Hacer eniştesi Fatin bahar ve yaz aylarını dedelerinin eski bir taşocağında yaptırdığı bağevinde geçirirler. Süreyya'nın halaoğlu Necib de sık sık onlara gelir. Süreyya'nın yalı kiralama düşleri karısı Suad'ın babasından istediği paranın gelmesiyle gerçeğe dönüşür. Süreyya'yla halaoğlu Necib Boğaz'da yazı geçirmek için bir yalı aramaya giderler, istedikleri gibi küçük bir yalı bulurlar ve kiralarlar. Böylece Süreyya ve Suad Boğaz'a taşınırlar. Bir süre sonra Necib de onlara konuk olmaya başlar, birlikte güzel günler geçirirler: "*Süreyya ile Suad'ın birbirlerine ilk günden istek ve gönül açıklığına benzeyen bağlılıkları vardı, Boğaz'a geldiklerinden beri içleri açılmıştı, hep yeni şeyler özlüyorlardı.* (..) *Necib bu*

hayatın bir başka neşesi oluyordu, bu halin bir parça yardımcısı da kendisi olduğu için onun da orada bulunması sevinçlerini biraz daha tamamlıyor gibiydi."

Bastırılmaya Direnen Aşk

Suad da Necib de müziğe tutkundurlar. Suad piyano çalmayı Necib de onu dinlemeyi sever, Suad'a çalması için yeni notalar getirir. Böylece ikisinin ortak tutkusu olan müzik onları birbirlerine yaklaştırır. Önce Necib daha sonra Suad aralarında bir aşkın doğduğunu farkederler ama birbirlerine açılmayı göze alamazlar, göreneklerin belirlediği kuralların *etkisiyle* duygularını bastırmaya *çalışırlar*. Yazar düşleriyle düşlemleriyle kuşkularıyla hem Suad'ın hem Necib'in duygu dünyasını ayrıştırmayı *dener*, bu sancılı süreci ayrıntılarıyla uzun uzun tanıtlar.

Necib kadınlara güvenemediği için evlenmeyi düşünmeyen biridir, Suad'ı tanıdıkça onun gibi bir kadınla evlenebileceğini düşünmeye başlar: "*Onun gibi biri, kendi şüphelerini, hala tedavi edilemeyen bütün yaralarını ipek elleriyle saracak, onları iyi edecek namuslu ve rahat bir hayat içinde güzel kokulara bürüyecek bir kadın?*" Günler geçtikçe Necib Suad'ı özlemeye başlar, onu göreceği zaman yüreği çarpar, sonunda ona tutulduğunu anlar: "*Onun sesini öyle bir dinleyişi, onun yürüyüşünü öyle bir hissedişi, onun gözlerinin önünde öyle bir yanışı vardı ki, bazen şevk ve özlemekten bazen umutsuzluktan doğan karamsarlık ve tutkudan haykırmak arzularını güç yeniyordu.* (..) Çok ağır gelişen aşkı bu aşamaya geldikten sonra adımlarını o kadar hızlandırmıştı ki, bir kere kendine itiraf ettikten sonra şimdi onu senelerden beri seviyormuş ve bunu biliyormuş sanacak derecede *aşkın ummanına dalmış görünüyordu.*"

Suad Süreyya'yla evleneli beş yıl olmuştur. Geçen yıllar, dünyaya getirip yitirdikleri çocukları kocasıyla aralarındaki ateşli yakınlığı biraz soğutmuş gibi görünse de onlar birbirlerine içtenlikle yönelmekten vazgeçmemişler belki de birlikte geçirdikleri yıllar içtenliklerini artırmıştır. Ama gene de yakınlıklarında aksayan bir şeyler var gibidir. Suad evliliğinden hoşnut olup olmadığını sorar kendine, yaşamındaki boşlukları görmeye başlar. Necib'in tifoya yakalanıp *ölümün eşiğine gelmesi*, Suad'ın bir gece düşünde Necib'i ölmüş görmesi ve uyanınca da bu düşün etkisinden kurtulamaması ona Necib'e duyduğu yakınlığı sezdirir. Necib hastalandığı zaman daha önce gizlice aldığı Suad'ın eldiveninin tekini yastığının altında saklar. Bunu *öğren*en Suad Necib'in kendisini sevdiğini anlar. Bunu öğrenmek hem sevindirir hem kaygılandırır onu: "*Demek ki seviyordu, demek ki bir seneden beri, belki belki daha evvelinden beri, belki senelerden beri seviyor ve bunu gizliyordu.* (..) *Onun senelerce süren aşkından korkmak gerekmeyeceğini, asıl kendinden kendi zaafından onunla yaşarken ilişkilerinin bir felaket olabilmesinden, asıl bunlardan endişe etmenin doğru olduğunu anlıyordu.* (..) *O zaman ne olurdu hayatı, kocası... Bütün alem...*"

Aşkı Yaşamayı Göze Alamayanlar

Necib'i sevdiğini anlayan Suad "*serbest olsam*" her şey ne güzel olurdu diye düşünür, yaşadıklarını değerlendirmeye çalışır: "*Bir anlam bir sebep veremediği sıkıntıların*

Romanın sonlarına doğru iki sevgili birbirlerine yüreklerini açarlar. Ayrılmayı kaçınılmaz gördükleri için ayrılmaya karar verirler. Necib yüreğinin üstünde sakladığı Suad'ın eldiven tekini çıkarır, Suad da gömleğinin içinden öbür eldiven tekini çıkarır. Bunun üzerine Necib Suad'ın eldiveni tutan elini öptükten sonra "onu gözlerinden bir kere, son defa öpmek" istediğini söyler ve "Suad'ı hafif bir tereddütle, bir utangaçlıkla kapanır gibi titreyen gözlerinden" öper. İki sevgili ayrılırlar.

hep alıştığı hayatın artık ruhuna yetmediği için meydana çıktığını ve nihayet şimdi ruhunun kıymetli gıdasını bulduğunda (..) bu yeni saadeti ret ve uzaklaştırmaya mecbur olduğunu görmek kendisine acı geliyordu. Ah tekrar hayatına başlamak mümkün olsaydı... (..) O zaman Suad'a hayatının bu devresi, ömrünün kadınlığının eylülü gibi geldi. (..) Eylülde sanki bahara hasret çeken üzgün bir tazelik, sanki üzerine çöken kışa, kendini mahvetmek isteyen sonbahara rağmen devam etmek yine bahar olmak mücadelesi vardır. (..) Fakat her şey boş değil mi? Ne olsa ne yapılsa kış gelmeyecek mi? Ya gelinceye kadar... Hiç mi, hiç mi bir şey yapılamaz? Böyle görerek anlayarak bile bile hayat ve saadetten vazgeçmeye dayanmaktan başka bir şey mümkün değil mi?"

Necib "*bir dostunun karısını*" sevmenin ağırlığını belki de pişmanlığını yaşar, bu arada sevdiğinin her şeyine hayranlık duyarak ona bağlandığını sezer: "*Ah onu ne kadar seviyordu. Onun en anlamsız şeylerine bile özel tapınmaları vardı. Onun bir düğmesi için kalbinde ilgiler bağlılıklar buluyor, gömleğinin kıvrımları, dikişlerin nezaketi, kolundaki küçük düğmeler, nihayet bütün değersiz şeyler için onda başka bir ıstırap yükseliyor, hepsine ayrı ayrı meftun oluyordu.*" Necib Suad'ın bedenini değil de ruhunu sevebileceğine inanmak ister, bunu "*bir çeşit evlenmek, ruhların evlenmesi*" olarak görür.

Suad ve Necib bir süre bakışarak sevişmenin hazzını yaşarlar, birbirlerinin bakışlarından anlamlar *çıkarmaya*, büyük gerilimlere sessizce katlanmaya çalışırlar: "*Bu bir müddet yalnız gözlerle konuşulan bir hayat oldu. (..) Ah bu bakışların*

bazen nasıl anlamları, nasıl incelikleri, nasıl renkleri vardı. His ve ifadesi imkansız, anlatılması mümkün olmayan şiirleri güzellikleri, insanı nasıl birden saadet semasına yükselten renkleri vardı!" Romanın sonlarına doğru iki sevgili birbirlerine yüreklerini açarlar. Ayrılmayı kaçınılmaz gördükleri için ayrılmaya karar verirler. Necib yüreğinin üstünde sakladığı Suad'ın eldiven tekini çıkarır, Suad da gömleğinin içinden öbür eldiven tekini çıkarır. Bunun üzerine Necib Suad'ın eldiveni tutan elini öptükten sonra "*onu gözlerinden bir kere, son defa öpmek*" istediğini *söyler* ve "*Suad'ı hafif bir tereddütle, bir utangaçlıkla kapanır gibi titreyen gözlerinden*" öper. İki sevgili ayrılırlar: "*Sonunda, nihayet işte bitmişti ve yalnız kendi nedenleriyle bitmişti.*" Roman sevgilileri yutan bir yangınla biter.

Eylül'de aşka düşen ama aşkı yaşamayı göze alamayan böylece yaşamakta eksik kalan kişilerle karşılaşırız. *Eylül*'ün Suad'ı ve Necib'i birbirlerine tutulurlar ama göreneklere bağlı yaşamanın baskısıyla aşkı enine boyuna yaşayamazlar. İyi yetişmiş gibi görünseler de yaşamlarını kendi çabalarıyla kurmaları gerektiğini kavrayamadıkları için sorunlarını çözemezler ve umutsuzluğa kapılmaktan kurtulamazlar.

Yangın Aşkın Cezası mı?

Mehmet Rauf romanı bir yangınla bitirir. Sevgililerin yanarak yokoldukları bu yangın *çözüm* müdür, ceza mıdır, çaresizliğin anlatımı mıdır? Bu yangını birbirlerinden kopamayan iki sevgiliyi bir ateşte buluşturan son olarak mı, *göreneklerin belirlediği toplum yapısına aykırı bir insan ilişkisini arzulayanların kaçamayacakları son olarak* mı yorumlamalıyız? Dünyaya göreneklerin penceresinden bakan Mehmet Rauf Suad'la Necib'in aşkını gerilimleriyle çatışkılarıyla tanıtlamış olsa da bu aşkı geleceğe açılan bir insan ilişkisine dönüştürmeyi göze alamamıştır.

Mehmet Rauf romandaki gerilimi kişiliklerinin duygu dünyasını ayrıştırarak yaratır, onların yapıp ettiklerini değil heyecanlarını kaygılarını iç çekişmelerini öne çıkarır. Romanın uzun ruhsal ayrıştırmalarla *örülmüş kurgusu ilgi çekici olsa da gereksiz uzatılmış gibi durur.* Romandaki doğa tanıtlamaları roman kişilerinin duygusallıklarıyla bütünleşerek okurun bu kişilerin dünyasına girmesini kolaylaştırır, ayrıca romana duygucu bir renk katar.

Mehmet Rauf'un *Eylül* romanı XX. yüzyılın başlarında çeşitliliklerle gelişen romanımızın niteliklerini daha iyi anlamak ve daha doğru değerlendirmek için okunması ve tartışılması *gereken önemli bir yapıttır hatta romancılığımızda bir* aşamadır, bir dönüm noktasıdır.

YENİLGİLERİMİZ

Cansu Aydın

aya bir türlü dokunamamak mehtaplı gecelerde
içimizde yere ve göğe sığamayacak sevginin
bir parçacığını bile aşkımıza veremeyip
yüreklerimize gömmek zorunda kalmak onu
buz dağını büyütmek ayrılıkların ve özlemlerin
bilincin soğuk sularının görünmeyen yüzünde
zulmete eriştiğimizde içememek bengisudan
bir yılana kaptırmak sonsuzluk çiçeğini
kara toprağa karışmak sonunda ölümü tadarak
yıldız tozu olup ırmaklara, okyanuslara serpilmek
o yakut kadehler dolusu yaşamak varken sonsuza değin

yine de yenilgilerimiz yaklaştırır bizi
ölümle dans edip ilerlerken
söylenmeyene, bilinmeyene, görünmeyene

içimde yanıp kül olmuş kitaplar hüznü
ama pencere ardından bahara bakan
tutsakların bir gün kurtuluş ümidi

NE FÜSUN ETTİN RUHUMA BÖYLE.../KAZDAĞI'NDAN MEKTUPLAR

"GÖLGEMİ ÇALARSAN KEDİ TIRMALAR GÜNEŞİMİ ÇALARSAN JAGUAR!"

Mecit Ünal

"Günler"e dalıp gitmişim... Cemal Süreya'nın gözünden geriye doğru yazınsal bir yolculuk yaptığım. Ne var ki, 1989'dan daha berisi yok. Son aylarda ne yaşadığını -söylentiler dışında- bilmiyoruz. Milliyet Sanat dergisinde başladığı "Günler"i Hürriyet Gösteri'de 993 günde tamamlamış. Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları koruma Derneği'ndeki ölümünün 30. yılı anmasında "İzdüşümler"/"99 Yüz" dışındaki düzyazılarına giremedik pek. İzleyici profili popüler şiirin ötesine geçemiyor henüz çok yerde. Şiir sevgisi bile tartışılır ona bakarsanız.

6. Sesinin Gül Gibi Titreyişi...

Cemal Süreya, şiirlerine ilişkin olarak ipuçlarından çok daha fazlasını bırakmış yazılarında. Birçok şiirinin izini sürebiliriz bana kalırsa "Günler"i, "Günübirlikler"i, "99 Yüz"ü şöyle bir karıştırarak. Karıştırarak diyorum, çünkü kitap karıştırmanın ayrı bir zevki olduğunun ayrımındayım nicedir ve sık sık da yapıyorum bunu. Bir kitabı ararken, hiç aklımda olmayan başka birine uzanıyor elim. Alıyorum, evirip çeviriyorum. Her sayfası ayrı bir kapı bir kitabın. Hatta her cümlesi. Karar kıldığım cümleden girdiğim kitap unutturuyor zamanı.

Daha önce okuduğum kitaplarda, henüz okumadığım kitapların kışkırttığı o ilk, o ham, o açgözlü merakı duyamam elbet. Ama, yeni özellikler keşfetmenin ayrı bir zevk olduğunu ve rahatlatıcı bir yan etkisi yaptığını da biliyorum. Şu da var, her yeniden okumada yapılan "keşif"ler pek de keşif sayılamaz. Onlar çoktandır, yazıldıklarından beri, zaten hep oradaydılar, biz unutuyoruz, görmekte geç kalıyoruz sadece!

Ceyhun Atuf Kansu'ya, "Bağımsızlık Gülü"ne de böyle uzandı elim. O kendinden emin, güven veren, yüksek ve engin, bilge söyleyiş ustalığı hep orada capcanlı, taptaze:

"Çatladı nar
Yarın başlar
Ağacın türküsü".

Geç kalmaktan söz etmişken... düşününce şimdi, seni de görmekte geç kalmışım ben, onu anlıyorum sesinin telefonda gül gibi titreyişinden!

7. Şiir Nitelikli Okura Muhtaç

"Günler"e dalıp gitmişim... Cemal Süreya'nın gözünden geriye doğru yazınsal bir yolculuk yaptığım. Ne var ki, 1989'dan daha berisi yok. Son aylarda ne yaşadığını -söylentiler dışında- bilmiyoruz. Milliyet Sanat dergisinde başladığı "Günler"i Hürriyet Gösteri'de 993 günde tamamlamış.

Dernekteki (Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları koruma Derneği) ölümünün 30. yılı anmasında "İzdüşümler"/"99 Yüz" dışındaki düzyazılarına giremedik pek. İzleyici profili popüler şiirin ötesine geçemiyor henüz çok yerde. Şiir sevgisi bile tartışılır ona bakarsanız.

Haldun Çubukçu anlattı etkinlikte; Çandarlı'daki "şiirseverler", şiir günlerinde en çok Cemal Süreya ve Can Yücel şiirleri okuyorlarmış, ama hepsinin de çakma olduğunu bilmeden! Mahmut Ayaz internette dolaşan çakma Can yücel şiirlerinin bir listesini çıkarmıştı yıllar önce. Google Amca'da hemen her şey/şiir var, evet, ama doğrusu ve sahte/çakma olmayanı da her zaman kitaplarda.

Nitelikli şiir okuru şairin ihtiyacı, ama şiir de nitelikli okura muhtaç!

8. Yolkesen Bin Bir Çiçek

Cemal Süreya çok şaşırmış, "555 K" şiirini gençler 80'lerde Yeni Olgu'da yayımladıklarında. "Nereden buldunuz" demiş, "ben unuttuydum çoktan". "Bizim bilmediğimiz bir nedenle kitaplarına almadığı o şiiri, Cemal Süreya'ya yeniden sevdirdik" dedi Haldun. Sinemacı şair Hüseyin Alemdar, şiirlerinden örneklerle Cemal Süreya'nın şapkasındaki çiçekleri anlattı uzun uzun. Sarı, kırmızı, mor... uçurumda açan, yolkesen bin bir çeşit çiçek... "Cem'âh Süreya" şiirini okudu sonra bir ara:

"Şiir diye bir uğuldama," *diyor,*
"ölüm diye bir ufalanma var galiba Cemal abi
sen sessiz korkunç upuzun ölmüş de
ölmemiş gibisin ya
orda, Kulaksız'da--
bağışla, ağlamam geçmiyor ne
yapsam
sesimi kar soğuğunda yıkasam da!"

9. Şiire Sızmayı Başaran Türküler

İkisinin de anıları, "Hatay"da birlikte içmişlikleri var Cemal Süreya ile... Ben fakir yetişemedim o ortamlara. Ama ölümünden birkaç yıl sonra Aydınlık gazetesindeki arşivinde çalıştım Cemal Süreya'nın. Elyazması notlarını, bazı şiirlerinin ilk biçimlerini, kendisine gelen mektupları okudum. Şu anda kimlerde olduğunu bilemediğim, internete henüz düşmemiş, hiçbir yerde yayımlanmamış fotoğraflarını gördüm. Bunların çoğunun gün gün kayboluşunu da üzüntüyle izledim. Aydınlık'ın 2001 yılında son kez verip sonra da unuttuğu "Cemal Süreya Şiir Ödülleri"nin sekretaryasını üstlenmenin burukluğu ise...

Cemal Süreya ile ilgili epeyce yazı yazmışım baktım da. Anma toplantısında bu yazılardan çıkardığım küçük küçük notlar aktarabildim ancak. Cemal Süreya'nın ünlü "Folklor Şiire Düşman" makalesinde yazdıklarına karşın, 555 K'daki Kervankıran yıldızını örnek vererek şiirlerine sızmayı başarmış türkülere değindim. Kervankıran'ın biri Erzurum, diğeri Erzincan'dan iki çeşitlemesine yer verdim. Bir de Haldun'un isteği üzerine "Kısa Türkiye Tarihi"ne yaptığım besteyi çaldım:

"Kahvede subay yok
Bu nasıl iştir."

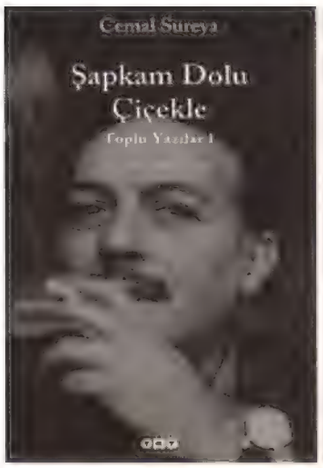

Haldun Çubukçu anlattı etkinlikte; Çandarlı'daki "şiirseverler", şiir günlerinde en çok Cemal Süreya ve Can Yücel şiirleri okuyorlarmış, ama hepsinin de çakma olduğunu bilmeden! Mahmut Ayaz internette dolaşan çakma Can yücel şiirlerinin bir listesini çıkarmıştı yıllar önce. Google Amca'da hemen her şey/şiir var, evet, ama doğrusu ve sahte/çakma olmayanı da her zaman kitaplarda. Nitelikli şiir okuru şairin ihtiyacı, ama şiir de nitelikli okura muhtaç!

Hüseyin, "Tuncer Abi'ye gideceğiz" diye tutturdu anmadan sonra. Kış gözü karanlık... Haldun, Hüseyin, Recep Memiş, oğlu Söylem ve ben doluştuk arabaya... Bir şişe de "köpek öldüren" alındı. Tuncer Abi'nin makamı yolun hemen kenarında. Sokak lambasının ışığı da vuruyor... Gelişigüzel taşlar, mermer parçaları dizilmiş, belli belirsiz bir tümseğin kenarına ilk bakışta. Mermer parçalarına yazı yazmış kimi ziyaretçiler. Çoğu "Ramiz Dayı"yı biliyor yalnız! Hüseyin'le ben Fatiha okuduk. Şarabın birazını döktük birazı içildi, fotoğraflar çekildi.

Sinemacı şair dönüş yolunda birbirinden ilginç Yeşilçam hikâyeleri anlattı.

Ali Ekber Çiçek'e uğramayı başka bir zamana bıraktık.

10. Her Kapıyı Açan Maymuncuk

Her yeri, her şeyi satıyorlar!

Kuzeyden güneye, doğudan batıya hes, res, jes ya da altın, gümüş, bakır kurşun, kömür madeni, o da olmazsa taş ocağı için ruhsatlandırılmadık bir karış toprak kalmamış neredeyse. Sonradan olma bir avuç mafyatik zenginin daha zengin olması için köylünün toprağı elinden alınıyor "kamu yararı" gerekçesiyle.

Kamu yararı sihirli bir sözcük. Her kapıyı ardına kadar açan maymuncuk bir çeşit. Yerine göre para, sosyal rüşvet, yerine göre istimlak, polis, jandarma, hapishane olarak da tezahür edebiliyor. Yani kamu yararını teminat mektubu göstererek her şeyimize el koyabilirler.

Besim'in alegorik şarkısı, sanırım tam da böyle durumlar için: "Gölgemi çalarsan kedi tırmalar"!

Türkiye'nin yeni ve gerçekçi bir siyasal-sosyal-kültürel-ekonomik çözümlemesine gereksinim var!

10. "Güneşimi Çalarsan Jaguar!"

"Ama güneşimi çalarsan" diyor Kirazlı'daki orman binasının kalıntılarından oluşturdukları derme çatma nöbet yerindeki sobanın başında, "jaguar"! Burcu ve Sanrı ile ailecek aylardır nöbet bekliyorlar. Katliamı duyup çağırıyı işitip de gelmişler. Yaz kış kısa pantolonla Besim. Ayakkabı giymeyi de bırakmış nicedir. "Alıştım" diyor, "kalın şeyler giyemiyorum artık". Azla yetinmeyi seçmişler ailecek. Gündüzleri harabedeler. Ama artık harabe değil orası, Kirazlı komününün yaşam yeri! Geceleri yatmaya çadıra geçiyorlar.

Bu gidişimde uzun pantolonlu görünce şaşırdığımı anladı herhalde ki, kar yağdığında üşüttüğünü söyledi. Ayağında yine sandaletler ama... Yeni bir şarkısı varmış, "Dünyanın merkezi demir". Ağaçlardan, kuşlardan, paylaşmaktan söz eden bir şarkı; "Biz ağaçların verdiği nefesi alıyoruz, ağaçlar bizim verdiğimiz nefesi alıyor"...

"Ben gitar çalmayı bilmiyorum" diye anlattıydı geçen gidişimde. Bateristmiş, gitarı burada almış eline. O gün akşam şehirdeki küçük bir kafede söylemişti çoğunu Kirazlı'da yazdığı şarkılarını. "Jaguar"ın hikâyesini de anlattı... Yıllar önce Bodrum'da sahilde Sanrı'yla Burcu'yu beklerken çocuğun uykusu gelince oradaki bir şemsiyenin altına yatırmış. Sahili işgal eden otelin görevlisi yetişmiş görür görmez. Çemkirmiş bir de. "Dilenci filan sandı herhalde," diyor, "Adam benden iri. Sonra Sanrı... Hiçbir şey yapamadım, içim içimi yedi. İlerde duşların olduğu yer gölgelik, oraya gittik. Sanrıyı yatırdım. Biraz sonra bu da geldi. Güneşte uyuklayan kediyi gördü. İçimden bu şimdi kediyi sevmeye kalkacak... demeye kalmadan kedi tırnağını geçirdiği gibi..." Şarkının vurucu dizeleri bu olaydan:

"Gölgemi çalarsan kedi tırmalar
Ama güneşimi çalarsan...jaguar!"

11. Aşk ki...

"Aşk ki karadır, tek heceli bir sözcüktür ve kirlidir" diyor ya İlhan Berk "Güzel Irmak"ta... Değil aslında.

Aşk ki yaradır.

Bir Yüzleşme ve Hesaplaşma Çağrısı Olarak "Yangınlar"

Yazan: Wajdi Mouawad, Yöneten: Murat Daltaban, Çeviren: Ayberk Erkay, Yönetmen Yardımcısı: Özlem Daltaban, Koreografi: Tan Temel, Müzik: Oğuz Kaplangı, Dekor ve Işık Tasarımı: Cem Yılmazer, Kostüm Tasarımı: Tomris Kuzu, Yönetmen Asistanı: Gökhan Kum, Koordinatör: Emre Feza Soysal, Yapım Gerçekleştirme: Barış Ayas, Buket Tanrıseven, Meral Kaya, Önder Yalçın, Özlem Sunalp, Sahne Amiri: Halil Küreş, Oynayanlar: Adem Mülazim, Ayşe Gülerman, Barış Ayas, Batuhan Pamukçu, Gökhan Kum, Melisa İclâl Yamanarda, Mesut Özsoy, Oğulcan Arman Uslu, Oğuzhan Ayaz, Pınar Hande Ağaoğlu, Zeynep Çelik Küreş

Bir ailenin miras paylaşımı insanlığın kadim trajedilerine doğru genişleyen "Yangınlar" adından da anlaşılabileceği gibi yakıcı sorunlara odaklanıyor. Yangınlar, Lübnan asıllı oyuncu, yazar, yönetmen Wajdi Mouwad'ın yazdığı bir oyun. Mouwad'ın Yangınlar'ında da geçen yıllarda izlediğimiz Yalnız adlı oyununda olduğu gibi, doğduğu toprakların acısının tadı var.

Başlangıcı bilinmeyen bir zulüm zincirinin halkalarını iç içe geçiren Mouwad, sert gerçekliği göstermeyi hedefleyen dilinin keskinliğini kırmadan şiirsel bir biçemle yazmış oyunu. Lübnan iç savaşını, insanlığa dair hikâyelerle harmanlayan yazar, yaşamda nefret, öfke, sefalet, zulüm olduğu kadar aşk, tutku, şiir de olduğunu vurgulamış. Bu şiirsellikle sormuş içinden çıkılması zor soruları. Aşk çocuğundan nasıl bir katil yaratılır? Aile geçmişine doğru bir yolculuğa çıkman gerektiğinde baş edilmesi zor gerçeklerle karşılaşma olasılığın nedir? Karşılaşacağın gerçeklikler, tüm insanlığın yeniden ve yeniden üreterek sürdürdüğü, çoğalttığı, sürekli azdırdığı gerçeklerse nasıl başa çıkabilirsin payına düşen acıyla? "Ne olursa olsun seni seveceğim" sözünü gerçekten tutabilir misin yaşamın insan eliyle oluşturulmuş zulüm labirentinin içinde? Benjamin'in tarih meleğinin gözleri dehşetle büyümüştür ama kaçtığı gerçeklerden gözlerini ayıramaz. Mouwad, Jeanne ile Simon'a geçmişlerini göstermek istemiş; dehşetten büyümüş gözlerle kaçmak isteseler de, bakabilme cesareti göstermelerini istemiş geçmişe... İki genç insanın arayışlarını, insanlığın kadim hikâyeleriyle harmanlamış yazar. Kim başlatmıştır zülüm döngüsünü? Savaş, önyargılar, güç hesaplamaları, bugün de zulüm üretmeyi, nefreti çoğaltmayı sürdürüyor ve tiyatrocular düşense, bu kanlı oyunla hesaplaşma cesareti gösterebilmek.

UMUDUMUZ AKLIMIZDA

Jeanne ile Simon, annelerinin "suskunluğunun" gizlerini arıyor. Geleceği kurabilmek için derinlere yolculuk zorunludur kimileyin ve derinleşmek zorludur derindeki acılarla. Geçmişin hayaletleri asılır boynuna. Yüzleşmek gerekir, insanın insana ettiği zulümle. İyi de, yaşamın sonsuz boyutlu, tüm teorileri uslamlamaları aşan karmaşıklıktaki problemleri, Jeanne'ın geometri derslerindeki gibi değilse. Özcesi, geometrinin "soyut, çözümsüz problemleri" gibi değilse...

Mouwad, bizim toprakların da yabancısı olmadığı hikâyelerin peşine düşmüş. Kadim halkların acıyla ve aşkla yoğrulmuş benzer hikâyeleri vardır. Eski sular gibi coşa taşa bugüne ulaşan hikâyeler ortak mirasımızdır. Mouwad'ın bir ailenin miras kavgasıyla birleşen hikâyeler toplamı bizim de hikâyemizdir. Geleneğin yazgıya dönüşmüş katılığından kadınların payına düşen zulüm de bize yabancı değil. "İlk sefer zor gerisi kolay" diyerek asıl tehlikeli olanın "sınır aşmak" olduğunu gösteren cani, "şarkı söyleyen kadının" tecavüzcüsü ve oğluysa insanlığın kadim korkuları hâlâ taze demektir. Oyundaki Oidipus göndermesi, insanlığın ortak travmalarına, korkularına götürüyor bizleri. Bu bir yüzleşme oyunu. Kadınlara da bir yüzleşme çağrısı. Belki de "annelerimizi affetme" zamanı gelmiştir de geçiyordur bile ve tek umudumuz "okumak, yazmak, saymak, konuşmak"tır. Çünkü hâlâ "tutkuyla sevmek" istiyoruz ve tutkuyla sevenlerin ölmek zorunda kalmadığı bir dünyayı düşlemeyi sürdürüyoruz.

Yönetmen Murat Daltaban, doğulu anlatı formlarını, çağdaş bir sahneleme mantığıyla harmanlamaya çalışmış. Mouwad'ın zamanları ve uzamları birbirinin içine geçiren metin stratejisini sahneye uyarlamak istediğinden olsa gerek sahneyi üç bölüme ayırmış. Sahnenin ön kısmına yerleştirdiği üç mikrofon ve üç sandalye, perde açıldığında farklı bir dekor düzenine dönüşüyor. Ön sahnenin, yapılanması açısından önerdiği oynama biçiminden farklı bir oyunculuk ve sahne trafiği karşılıyor seyirciyi. Arka plandaki geçirgen fon da farklı bir düzlem oluşturuyor. Metnin katmanlı yapısını ortaya çıkarmak için bulunmuş bir çözüm olduğunu düşündüğüm bu söz konusu düzenleme, üç farklı sahneleme mantığının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş. Bu eklektik yaklaşım, çağdaş formlarla, geleneksel anlatı biçimlerini bir araya getirme denemesi olarak yorumlanabilir.

Işık ve müziğin yoğun kullanımı ve oyuncuların ajitatif konuşma biçimleri metnin şiirselliğinin ve yoğunluğunun sahneye taşınmasını engelliyor. Daha yalın, belki Nawal'ın simgesel sessizliğini de daha görünürleştirebilecek bir sahneleme yaklaşımı, oyunun seyirciye daha çok dokunmasını sağlayabilirdi. Yönetmen, sanırım insanlığın katlanılması zor acılarını, yangınlarını daha güçlü vurgulayabilmek için ışık, ses, yüksek volümlü konuşma gibi öğelerden yararlanmış. Ne var ki, müziğin oryantalist-arabesk tınıları, kitsch diyebileceğimiz, bir doğu masalı atmosferi çağrıştıran ışık rejisi, oyuncuların fazla ezberlenmişlik kokan oyunları ve oyunun hareket düzeni, sahnelemeyi Mouwad'ın metninin biraz gerisinde bırakmış. Daha yalın bir sahneleme anlayışı, oyunun oryantalist atmosferinin kırılmasını sağlayarak, Mouwad'ın metnindeki sert ama şiirsel tonu daha güçlü biçimde sahneye yansıtabilir, "şarkı söyleyen kadının" tutkusu, arayışı, daha derinlikli aktarılabilir ve bizler de "Nawal'ın sessizliğini" dinleyebilirdik Simon'la birlikte.

Not: Oyun Şubat ayı içerisinde Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesinde izlenebilir.

NEŞE YURDAL

İSKANDİNAVYA'DAN İZLENİMLER - 2

Müslüm Kabadayı

Savaş gemisi Vasa, 10 Ağustos 1628'de suya indirildikten 15-20 dakika sonra batmaya başlamış. 30 dolayında personelin öldüğü bu batışın nedeni olarak rüzgâra karşı geminin dengesini sağlayacak taban ağırlığının sağlanmaması gösterilir. Tam 333 yıl su altında kalan Vasa'yı araştırmacı Anders Franzen 1956 yılında bulur. 1961'den itibaren ziyaretçilerin görebileceği bir müze haline getirilir. Yaklaşık 300 yıl sonra batan Titanic'le batış öyküsü karşılaştırılan Vasa'nın, o dönemin İsveç kültürünü, savaş malzemelerini tanıtması bakımından önemli olduğu söylenmekte, bu nedenle en çok gezilen müze...

Stockholm'de Gamla Stan'a, kentin 400 yıllık semtine gittik. Binaların arasına daldığımızda dar sokaklara, kabaltılara açılan mekânla karşılaştık. Anlaşılan o ki, buralar kentin eski taş evlerle yapılmış bir mahallesiydi ve kafeler, içkievleri, turistik eşya satan dükkânlarla doluydu. Nobel ödülü alanların yapıtlarını ya da eşyalarını sergileyen mekânlar vardı. Hava biraz serin ve arkasından hafif yağmurlu olunca içkievlerinin dolup taştığına tanık olduk. Daha sonra gezdiğimiz yerlerde de gördük ki, hafta içi iş ve ev yorgunluğundan pek dışarı çıkmayanlar hafta sonu bu mekânlarda pinekliyorlar...

Önünde büyük bir heykel olan büyük bir bina gördük. Sonra baktığımızda her zaman tartışılan Nobel ödüllerinin verildiği mavi salonun bulunduğu yer olduğunu anladık. Kapalı olduğu için iç mekânları görme olanağı bulamadık. "Barış ödülü"yse Stockholm Belediyesi'nde veriliyormuş, önünden geçerken görkemli kulesi dikkatimi çekti. Buradan kenti görmek, fotoğraf çektirmek ya da çekilmek isteyenler çokmuş; bizim oralarda dolaşmamız geç bir saate denk geldiği için kuleye çıkamadık ne yazık ki... Kısa süreli gezilerin bir açmazı da bu. Her şeye yetişemiyorsunuz.

Suya İndirilir İndirilmez Batan Gemi

Feribotların, teknelerin kısa ve uzun mesafeli adalar turu yaptığı yere geldiğimizde, uzun tura zamanımızın kalmadığını fark ettik. Dyurgarden'e gitmek en uygunuydu. Orada lunapark olduğunu da öğrendik. Ayrıca Skansen ve Nordiska Müzeleri başta olmak üzere birçok müzeyi içinde barındıran adaymış ama başka bir gün mesai saatlerinde gezmeyi hedefledik. Feribot bizi ada iskelesine indirdiğinde yağmur çiselemeye başladı. Koşturarak sığınacak yer ararken lunaparkın olduğu yere geldik. Aileler çocuklarıyla oyun alanındaydılar. Bir taraftan da şemsiye ve yağmurluklarıyla onları korumaya çalışıyorlardı. Burada belediyeye ait bir müze gördük, kapalıydı. Ayrıca İskandinavya'nın en büyük gemilerinden biri olarak kabul edilen Vasa'nın denize ilk inişi sonrası 20. dakikada batması ve yıllar sonra denizden çıkarıldığında yıpranmadığı için müzeye dönüştürülmesinin öyküsü de çok etkileyici... İçini görme olanağı bulamadığımız Vasa, başkentin en çok ziyaret edilen müzelerinden birisi olup öyküsü kısaca şöyle: 17. yüzyıl başlarında Polonya'yla savaş halinde olan İsveç Kralı Gustav II. Adolf'un emriyle dönemin en görkemli savaş gemisi olarak yapılan Vasa, 10 Ağustos 1628'de suya açıldıktan 15-20 dakika sonra batmaya başlamış. 30 dolayında personelin öldüğü bu batışın nedeni olarak rüzgâra karşı geminin dengesini sağlayacak taban ağırlığının sağlanmaması gösterilir. Tam 333 yıl su altında kalan Vasa'yı araştırmacı Anders Franzen 1956 yılında bulur. 1961'den itibaren ziyaretçilerin görebileceği bir müze haline getirilir. Yaklaşık 300 yıl sonra batan Titanic'le batış öyküsü karşılaştırılan Vasa'nın, o dönemin İsveç kültürünü, savaş malzemelerini tanıtması bakımından önemli olduğu söylenmekte, bu nedenle en çok gezilen müze...

Dyurgarden'den tramvaya binip Sergel Meydanı'na kadar geldik. Solna'ya dönmekte gecikmiştik. Trene atlayıp 30 dakika içinde Özkan Ağabey'lere kavuşunca, onlar da rahat bir soluk aldılar. Burada cep telefonumuz çalışmadığı için iletişim kuramadığımızdan bizi merak ettiklerini bakışlarından anladık. Yaşadığımız macerayı, gezdiğimiz yerleri ve karşılaştığımız durumları öykülemeye başlayınca bizim yorgunluğumuz, onların da merak halleri uçup gitti sanki...

Kululu Yoksa Somalili Var

Ertesi gün iki görüşme planlamıştık. Kulu'nun Zincirlikuyu köyünden şair dostum Mehmet Er-

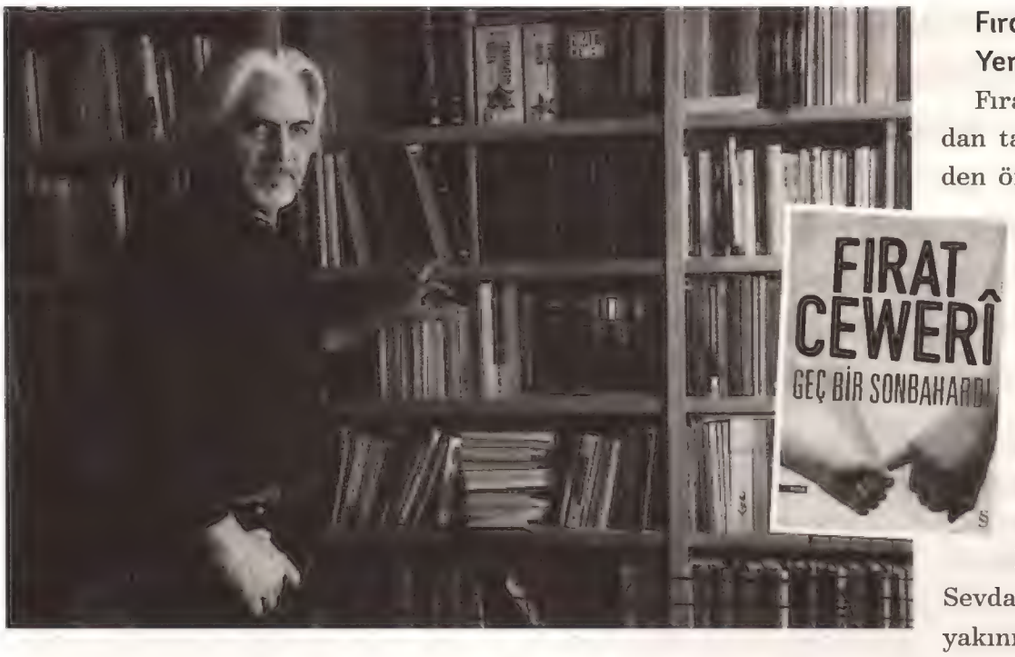

can'ın arkadaşı ve Cihanbeylili şair Ömer Faruk Hatiboğlu'nun dostu Kadir Çelik ayarlamıştı görüşmelerimizi. Biri yazar Fırat Ceweri, diğeri sosyolog Osman Aytar ile. Öğleden önce Ceweri'yle, öğleden sonra Aytar'la görüşecektik. Fırat Ceweri'yle Özkan Mert tanışıyorlardı, telefonla görüşerek bizim nasıl buluşacağımıza dair bilgi akışı gerçekleştirdiler. Stockholm kent planı üzerinde gideceğimiz güzergâhı işaretledikten sonra çaylarımızı içerken Özkan Ağabey'le kamera kaydı yapabileceğimiz bir söyleşi ortamı hazırladık. Cep telefonumuzu küçük tripoda yerleştirdikten sonra oturma düzenimizi ayarlayıp bir saati aşkın soru-yanıt yöntemiyle güzel bir söyleşi yaptık.

Oradaki büfede çalışan iki gence Sevda İngilizce gideceğimiz güzergâhı sorarken, gençlerden biri, "Nereden geliyorsunuz?" diye İngilizce sordu. Sevda, "Türkiye'den" deyince, "O zaman Türkçe konuşalım" dedi ve Kululu olduklarını söyledi. Gülüştük. Kululu dostlarımız şair Mehmet Ercan ve Doktor Mehmet Özsoy'dan söz ettim onlara. Gençler daha sıcak davrandılar. (Bizimle ilk konuşanın adı Engin'miş, arkadaşının da Caner.) Hemen cep telefonlarından gideceğimiz yere en kestirme nasıl gidebileceğimizi buldular; tren hattının bir bölümünde tadilat yapıldığı için araya otobüs servisleri koymuşlar. Gençler, otobüse bineceğimiz istasyondaki büfede de Kululu arkadaşları olduğunu söylediler. "Kululu yoksa bile Somalili bulursunuz. Onlar da Türkçe biliyor" diye eklediler. Bu söz, daha sonra gittiğimiz yerlerde hep espri konusu oldu.

Yazın tren hatlarında bakım-onarım işleri olduğundan hatlarda otobüslerde aktarma yapıldığını öğrendik. Ülkede trafiğin yoğun olacağı zamanlar dışında altyapı çalışmalarını halletmek disiplininin İskandinav ülkelerinde kazanılmış olduğunu gördük, daha sonra gezdiğimiz yerlerde de... Ülkemizde okulların açıldığı, insanların kentlere tatilden döndüğü Eylül ayında yol, kaldırım işlerine başlandığını ve keşmekeş bir görüntüyle boğuşulduğunu dikkate aldığımızda bu disiplinin kazanılmasını niçin abarttığım anlaşılır herhalde.

Fırat Ceweri'nin Yeraltı Kütüphanesinde

Fırat Ceweri'yi fotoğraflarından tanıyordum ve buraya gelmeden önce birkaç kez telefonla görüşmüştük. Birkaç yıl önce "Geç Bir Sonbahardı" adlı romanını okumuştum. Romanla ilgili bir tanıtım-değerlendirme ve eleştiri yazısı kaleme alacaktım. Kitap üzerinde notlar almıştım, örnek vereceğim cümlelerin altını çizmiştim. Ne yazık ki kitabı benden habersiz eşim Sevda Hanım yurtdışına giden bir yakınına veriyor. Dolayısıyla canım sıkılmakla birlikte kafamda yazma düşüncesi sönümlendi. Keşke duygusal davranmasaydım diye düşündüm Ceweri'yle görüşme olanağı ortaya çıktığında...

Fırat Ceweri'yi ortadan ayrılmış uzun saçından tanıdım, o da beni çene sakalımdan ve kel başımdan tanımıştı, kucaklaştık. Bu kucaklaşmaların sıcaklığı Anadolu ve Mezopotamya coğrafyalarının verimi olduğu kadar, dünya görüşlerimizin yakınlığı ve edebiyat cevherimizin zenginliğinden de kaynaklanıyordu. İstasyondan sohbet ede ede beş dakika sonra bir sokağa girdik ve iki katlı binanın önünde durduk. Türkiye'de "kot" dediğimiz katta kocaman bir kütüphaneyle karşılaştık. Kendisi telefon görüşmemizde "Yeraltı kütüphanemde sizi ağırlarım" demişti, merakta bırakmıştı beni. Merakımı gidermek için dikkatli bakınca sadece kütüphane değil, aynı zamanda çalışma ortamı olduğunu gördük. Zamanımız sınırlı olduğundan, 22 yıl önce kurduğu kütüphaneyi inceleme, yazarın çalışma ortamı ve yöntem-tekniklerini gözlemleme olanağı fazla

bulamadık. Kahvelerimizi içerken kitaplarımızı imzalayarak birbirimize armağan ettikten sonra çalışma masasında video kaydıyla bir saati aşkın söyleşi yaptık.

Mehmet Uzun'dan sonra Kürt edebiyatının üretken yazarlarından olan Fırat Ceweri, yapıtlarını Kürtçe kaleme alıyor; Türkçe ve diğer dillere çevriliyor. Görüşmemizde anladığım kadarıyla yazarlık yanında yazarların örgütlenmesi, özellikle sürgündeki yazarların bir araya gelip bulundukları ülkedeki yazar örgütleriyle, edebiyat dünyasıyla diyaloglarını geliştirme çalışmaları yapıyor. Yapıtlarının İsveççeye çevrilmesi, okurla buluşturulması konusunda da çaba gösteriyor. *İsveç PEN-Sürgündeki Yazarlar Komitesi Başkanı olan* Ceweri, başka ülkelerden yetişen Kürt şair-yazarlarla bağ kurarak deneyim ve birikimleri paylaşmaya çalışıyor. Bu konuda verdiği bir örnek dikkatimi çekiyor. Finlandiya'nın başkenti Helsinki-Riga'da yaşayan Irak Kürtlerinden Abdullah Peşev'in önemli bir şair olduğunun altını çiziyor. Binlerce insana şiir okuyan, kitleleri etkileyen Peşev'in, söyleşi vb. etkinliklere hiçbir zaman sıcak bakmadığını, sade yaşamayı seçtiğini belirtiyor. Ün düşkünü şair-yazar takımının okura reklamlarla pazarlandığı piyasacı düzende, bunun çok anlamlı olduğunu vurgulayalım.

Kürt dili ve edebiyatı üzerine Kanada'da çalışan yapılardan "Kanada Kurdo" ile mektuplaşıyor. Modern Kürt edebiyatının öne çıkan yayınlarından olan "Hawar dergisi"ni güncelleyerek Nudem yayınları arasına koyan Ceweri'nin kütüphanesinde bu yapıtın ciltlerinin hemen göze çarptığını belirtmeliyim. Onun bir diğer önemli yayını, Kürtçe öyküleri derlediği iki ciltlik "Antolojiya Çiroken Kürdi"dir.

Müslüm-Sevda Kabadayı, Fırat Ceweri Kütüphanesi,Stockholm,22.07.2019

İsveç'e gelen Kürt yazar ve şairleri kendisine sorduğumda Şerefhan Ciziri'nin 1975'lerde geldiğini dile getiriyor. Ardından Yaşar Kemal ve Mehmet Uzun'un burada iz bıraktıklarını belirtiyor. İsveç Pen'in Alman komünist yazar **Kurt Tucholsky adına her yıl ödüller verdiğini, bir ödülü de Türkiye'den Aslı Erdoğan'ın aldığının altını çiziyor. Kurt Tucholsky'nin Alman faşizminden kaçarak Göteborg'a geldiğini ve 1935'te orada öldüğünü açıklıyor. Onun gibi Dünya'nın birçok ülkesinden şair-yazarın İsveç'i tercih ettiğini, bunlardan birinin de Yunan** Theodor Kallifatides olduğunu söylüyor. Bu yazarın İsveççe yazdığının da altını çiziyor.

1980'de İsveç'e gelen Fırat Ceweri'nin Mardin doğumlu olduğunu biliyordum. Edebiyat ve kültür alanında yürüttüğü çalışmalarla beslendiği toprakların verimliliği arasında ilişki kuramadan edemedim. Kürt edebiyatından başka dillere çeviri yaptığı gibi Dünya edebiyatından önemli yapıtları Kürtçeye çeviren yazarın, evrensel bakışının olduğunu not düşmeme gerek var mı bilmem... Romanlarında kadının kişilik kazanma ve kazandırma çabasının boyutlarını ustaca betimlediği dile getiriliyor. İmzalayarak armağan ettiği "Lehi" ve "Maria Bir Melekti" romanlarını gecikmeden okuyacağım.

"Mutlu göç yoktur" gerçeğini, Fırat Ceweri'nin bakışından, konuşma ve duruşundan da anlamak mümkün. İlişkileri, örgütçülüğü, yapıtlarıyla kendini İsveç'te var etmesine karşın beslendiği toprakların, çocukluğunun peşinden geldiğini rahatlıkla gözlemleyebiliyorsunuz. "Farklı Coğrafyalarda Üretkenlik" başlığıyla yürüttüğüm kitap ve belgesel çalışma *çerçevesinde yaptığımız söyleşi sırasında buradaki yabancılaşmadan duyduğu rahatsızlığı derinden hissettiğimi belirtmeliyim.*

Evde karşılaması gereken kızı nedeniyle daha uzun boylu görüşemedik ama yazışarak ilişkilerimizi geliştirme konusunda anlaştık. Sıcak buluşmamızı *ayrılmanın burukluğuyla* candan kucaklaşarak noktalayıp Stockholm'ün merkezine dönmek üzere metroya *yöneliyoruz.*

SİMİT, HÜRRİYET, BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ DİYE DİYE...

Fikret İlkiz

Dokuz gazete patronu, 212 sayılı yasaya karşı çıktılar. Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni İstanbul ve Yeni Sabah'ın patronları gazetelerini 10 Ocak 1961 günü itibariyle üç gün kapattılar. Gazeteciler, aynı gün ellerinde "Simidimiz ve hürriyetimiz için" pankartlarıyla sessiz bir yürüyüş yaptılar. Gazeteciler 3 gün boyunca İstanbul Gazeteciler Sendikası çatısı altında "Basın" adlı bir gazete çıkardılar ve patronların üç günlük boykotu sırasında yayınını sürdürdü.

Temmuz 2019 istatistiklerine göre 11 bin 157 gazeteci işsiz...

10 Ocak Çalışan gazeteciler günü olarak kabul edilen günlerden birisidir.

4 Ocak 1961'de 212 sayılı Kanunla Basın Mesleğinde Çalışanlar ile Çalıştıranlar arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun değiştirildi. Dokuz gazete patronu, 212 sayılı yasaya karşı çıktılar. Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni İstanbul ve Yeni Sabah'ın patronları gazetelerini 10 Ocak günü itibariyle üç gün kapattılar. Gazeteciler, aynı gün ellerinde **"Simidimiz ve hürriyetimiz için"** pankartlarıyla sessiz bir yürüyüş yaptılar. Gazeteciler 3 gün boyunca İstanbul Gazeteciler Sendikası çatısı altında **"Basın"** adlı bir gazete çıkardılar ve patronların üç günlük boykotu sırasında yayınını sürdürdü. Üç gün süren bu dayanışmanın ardından 10 Ocak, Çalışan Gazeteciler Bayramı olarak ve daha sonra gazetecilere yönelik ağır baskılar nedeniyle günün adı, **"10 Ocak Çalışan Gazeteciler Günü"** olarak değiştirildi.

Unutulan günlerden birisidir. 1961 yılında 212 sayılı Kanunla değiştirilen 5953 sayılı "Basın Mesleğinde Çalışanlar ile Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun" gazetecilere yasal hak ve güvenceler getirmişti. Dokuz medya patronu karşı çıkmış ve gazetelerini üç gün süreyle kapatınca gazeteciler "Basın" adlı gazeteyi çıkarmışlardı.

O yıllardan günümüze geçen zamanda medya ve siyasal iktidarlar ile patronları arasındaki ilişkiler dostça ve karşılıklı bir alışverişe dönüştü.

Rıza İmalatçısı Medya

Antonio Gramsci'nin "ideolojik hegemonya" kuramına göre **"kitle iletişim araçları** yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını *(kendi felsefelerini, kültürlerini ve etik değerlerini yayarak)* sürdürmekte kullandıkları araçlardır". On beş yıl önce Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu; **"Medya-İktidar İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi"** *(28.10.2016 Bianet)* ***başlıklı*** yazısında *"medyayı kullanma"* yöntemlerini anlatıyordu.

İnceoğlu'na göre; "Günümüzde Gramsci'nin **'hegemonya'** kavramının alımlama konusuna getirdiği katkılar önemsenmektedir. Bu kavram, medyanın ideolojik bir aygıt olarak kavranmasından çok, iktidar sahiplerinin ideolojilerinin kültürel pratiklerin dolayımı ile *toplumsal rızaya dönüştürüldüğü* bir araç olarak ele alınmasına dayanmaktadır."

On beş yıl sonra günümüzde siyasal iktidarın medya sayesinde toplumsal rızaya dönüştürdüğü toplumsal yaşamımızın nereye sürüklendiğini sorgulayacak bir medya yok artık.

Tan Oral

Önce gazeteciler gazetecilerin yöneticisi yapıldı, işveren vekili oldular. Gazeteciler arasında ilk iktidar paylaşımında gücün kimde olduğu yönetici gazetecinin yakını gazeteci olup olmamakla ölçülür hale geldi.

Giderek siyasal iktidarların kendileri hakkındaki haberlerin ve gerçeklerin **"nasıl haberleştirileceği"**, siyasal iktidarın gücüne güç katabilmek için medyanın katkısının ne olabileceği üzerine pratikler çoğaltıldı. Fevkalade işe yaradı. Memleketin hâkimi siyasal iktidarların tek ve güçlü olduğuna herkesi inandırmak için yapılmadık haber, yazılmadık yazı, eleştirilmemiş muhalefet kırıntısı bile bırakılmadı. Geçer akçe, iktidardan yana haberdi.

İnceoğlu'nun tarifine göre; "*Manufacturing Consent* **(Rıza Üretimi)** adlı kitaplarında Chomsky ve Herman; tüm haberlerde baskınlıkları hissedilen **"elit konsensüs"**ün olayları nasıl belli bir ideolojik bakış açısıyla sunduğunu ortaya koyarlar. Zira, **medya baronları** toplumdaki güçlü ekonomik ve kültürel «elitin" manipülatif haberlerini ön plana çıkartarak **"kültürel hegemonyanın"** varlığını sürdürebilmesi için gerekli zemini hazırlamaktadırlar. **Propaganda yaklaşımlarında, habercilikte ulusal iktidar odaklarına hizmet etmenin temelinde sistemli ve siyasal bir kimlik yaratma çabaları görülmektedir."**

Yeni medya; yeni kimlik, iktidar odaklarına ve güç sahiplerine hizmet anlayışı demekti.

Basının Yeni Görevi: Gerçeklerin Üstünü Örtmek

Çabalar sonuç verdi. İstense de istenmese de elde kalan medya kendisi olmaktan çıkarılarak iktidarlar ve güç sahiplerinin üzerlerine giydirdiği elbisenin ne kadar yakıştığını görebilmek için aynaya bakmak yerine siyasal iktidarların beğenilerine hayranlıkla bakar oldu.

Onun hegemonyasına itaatin ötesinde methiyelerine mahzar olmanın **"en büyük gazetecilik"** sayıldığına önce kendileri olmak üzere herkesi inandırdılar. Medyanın inandırılmış ve üretilmiş rızası üzerine kurulu üretim ilişkileri basında çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin yeniden tanzimini sağladı.

Artık basın iş kolunda çalışanların geçmiş tarihlerindeki güzel "günler" unutulmuş gitmiş, hafızalardan, klavyelerden, bilgisayarlardan silinmişti, şikâyetsiz ve isteyerek...

Artık iktidar savaş diyorsa savaş, askeri anlaşma diyorsa askeri anlaşma, ekonomik kalkınma mükemmelse mükemmel, itidalin hangi çeşidi seçilecekse o itidalin daha seçilmeden bile en iyisi olduğuna dair haberler, kanalsa ister televizyon ister radyo ve başka ne çeşit isterseniz "iyi kanallar" imalatında kitle iletişim araçlarının ve medyanın gündemini belirleyen siyasal iktidarlardır.

Neleri tartışmayacaksınız? Haberler içinde neler haber olmayacak? Olacaksa nasıl olacak?

Medyanın özgürlüğünü siyasal iktidarlar bilir: Gazeteci dolu hapishaneleri veya hapishanelerdeki özgür basın temsilcilerinin seçimi onlara aittir.

Basının görevi toplumda tartışmalar açmak, insanları düşünmeye sevk etmek, kamu yöneticilerini uyarmak, eleştirmek ve daha demokratik bir ortam yaratarak yaşanır ve çağdaş bir ülkenin kurulmasında basının gücünü toplum yararına kullanmaktır. Değildir.

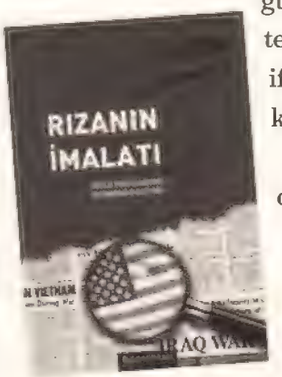

Basının görevi siyasal iktidarı desteklemekten ve destekleyerek var olmaktan geçmektedir. Artık kamusal bir tepki yaratmak amacıyla gerçekleri araştırmak veya araştırdığı gerçekler üzerinden toplumda tartışmalar açmak yerine; gerçeklerin üstünü kapatmak, saklamak ve güçlerin sır ortağı olmak görevini gereği gibi yerine getirmektir.

Sadece basın mı sorumludur bu sonuçlardan? Değildir, ama payı büyüktür. Toplum kendi gazetecilerine sahip çıkmadığı suskunluğundan suçludur. Bu suçun cezası topluma kesilmiş olsa bile, sessizdir.

Siyasal iktidarlar özgür haber dolaşımının önündeki engelleri çoğalttılar.

Böylece gerçeklerin öğrenilmesinin ve haber dolaşımının serbestçe dolaşımını önlediler.

Bir simit, biraz özgürlük, bir bardak çay, bir ekmek, bir gazete...

Çay, simit ve basın özgürlüğü siyasal iktidarlara ve medya patronlarının çok işine yaradı. Demokrat oldukları, basın özgürlüğünden yana olduklarını diye diye olabildiğince kullandılar ve siyasal iktidarla olan ilişkilerini yeniden kurdular...

Kitle iletişim araçlarının işlevini hegemonyalarını güçlendiren araçlara dönüştürdüler.

Siyasal iktidarlar basın özgürlüğünün var olduğunu tekrar tekrar ifade etmek suretiyle ifade özgürlüğünü ortadan kaldırdılar.

Günümüz Türkiye'sinde basın özgürlüğü yoktur.

(Fikret İlkiğ'in yazısı Bianet internet yayınından alınmıştır.)

TERZİNİN SÖKÜĞÜ

Asım Öztürk

Birazdan bir kumru gelecek
Eğilip bakacak
Boşuna,
Perdeleri aralanmış pencerelerden
Çoktan ayrılmış olacak günün yalazı
Yakıp yıkanı,
Saçları gece karanfili gibi anlından dökülen
Sevdalı yüzüyle
O suskun zamanların ürkek tayları,

Kıvır kıvır sesleriyle serçeler
Öyle yorgun akasyalardan zıplayıp inecek
Koklarken bir birini karşı karşıya duran
Sarıçiçekli evlerin pencereleri
Seni odalar tanır en çok
Aynalara düşürdüğün yüzünle
Yalnızlığı ve sevdayı çekenleri,

Terzinin ince parmaklarıyla
Kumaşa batarken bir iğne acısız
Öyle uzar gider ilmiğin suskun seyri iplikle
Düştükleri sevda yaşam boyu sürecek
Zamandan habersiz kendiliğinden,
Sanırsın durmayacak,
Hep gidecek
İnce rüzgarın içinden akıp gidecek
Dudağının kıyısındaki buruk gülümsemeyle,

Salkım söğütlerinin uçları
Sevmenin ırmağını okşarken
Penceresinde sevdalı bir serçe
Fırtınanın doğurgan kadını
Kirpikleriyle
Gelir çarpar günlerdir terzinin yüreğinin kıyılarına
Sonra yok olur
Yolunu yitirmiş bir arının suskunluğuyla
Sevdanın balını emerken
Kirpiklerinde biriken gecede boğulur,

Pencerelerde ince bir tül perde
Uykusuz gecelerde
Sevdanın gül kokusuyla yıkanmış bedenler
Sancısı çoğalır iki kirpik arasında
Acısı dinmez o günden sonra terzinin
İnce bir ipliğin kumaştaki iziyle
Öyle konuşmasız,
Öyle uzaktan bakarak büyütür sevdasını
Bir pencerenin uçurumunda kanat çırparak
O günden, o geceden sonra
Yuvasız bakışları...

Doğurur kirpiklerin çocuğunu
Yastığına düşerken başı
Geceleri kan uykularında,
Toprak yollarında bir kasabanın
Yaz günlerine gölgeleriyle eğilen ağaçlar
Yeşillikler içinde
Eğilip içseler sevdayı bir yanı yasak
Bir yanı derin uçurum
Dudakları sözcüksüz
Bakışıp durdular pencereden konuşmasız,

Öyle koşarak birbirine doğru
Kasabanın toprak yollarında
İnce uzun günler boyu,
Kanatları yaralı
Kanatları bulut,

Elinin iğnesinde işlek bir tay koşar
Kumaşın çayırlarında iri ıslak bir çift göz,
İşler ilmiği,
İşler acılarını giyindiği rengi
Duymaz kapısına bir tık kadar yakın olanı
Evler yaz tütünleri kokarken,
Tarlalar salıverir başakların sarı sancısını,

Sevda türkülerden de ötelerdedir
Kanatarak geçer onları her söyleyişte,
Acılarıyla,
Yalnızlıkları uzar gider iki pencere arası,

Sevdayı büyütürler her geçen gün,
Her geçen an,
Bu ne sığmazlıktır,
Esner çatıların uçları
Esner kuşkanadı
Yorar rüzgarların çayırlarını,
Koşsa ırmağın kumlarının üstüne doğru
Koşsa,
Ayak izlerinde kurumuş gülün yaprakları
Varılmazın kıyısında ezilmiş kokuları
Duyar her yerde sesini,
Bekler bir çift göz sevdayı büyüten uykuları,

Kalacak sevda o günler unutulsa da
Kıvrımında bir kumaşın
İpliği işleyen parmağında pencereden düşen bakışının izi
Geceler boyu kokar şimdi gökyüzünde
Bir kasabanın gül uykuları
Uçuşurken o rüzgarda kara saçları
Sevda karanfili büyür
Bir terzinin söküğünde şimdi.

Şiirevi-Güvendik
10.05.2015
8493

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2020/ŞUBAT

2019 YILININ KİŞİSEL BİR KİTAP OKUMA BİLANÇOSU

Dr. Ulvi Özdemir

2019 yılında 79 kitap okumuşum. 2018 yılında ise 71 kitap okumuştum. Elbette kitap okumak söz konusu olduğunda nicelik çok önemli değildir. Ancak bizim gibi kitap okuma bağımlıları bir taraftan sürekli yeni kitaplarla kitaplıklarını nicelik olarak zenginleştirirlerken aynı zamanda giderek daha da artan bir biçimde bu kitapları bir an önce okuma baskısını hissederler. Bu kuşkusuz insanın kendi içinde kendi kendine ürettiği bir baskıdır.

Bu yazımda 2019 yılında yaptığım ve çoğunu burada sizinle paylaştığım okumalar hakkında kişisel bir bilanço çıkartmak istiyorum.

2019 yılında 79 kitap okumuşum. 2018 yılında ise 71 kitap okumuştum. Elbette kitap okumak söz konusu olduğunda nicelik çok önemli değildir. Ancak bizim gibi kitap okuma bağımlıları bir taraftan sürekli yeni kitaplarla kitaplıklarını nicelik olarak zenginleştirirlerken aynı zamanda giderek daha da artan bir biçimde bu kitapları bir an önce okuma baskısını hissederler. Bu kuşkusuz insanın kendi içinde kendi kendine ürettiği bir baskıdır. Ama daha çok okumak, yine de ne okunduğu yanında ya da okunan kitapların niteliği yanında çok önemli değildir. Ayrıca kitap sayısı her zaman ne kadar çok okunduğu hakkında bir fikir vermez. Çünkü 600 sayfalık bir romanla 45 sayfalık bir şiir kitabı aynı sayıya karşılık gelir. Dolayısıyla nicelik olarak okuma miktarını ölçerken sayıdan ziyade okunan sayfa sayısı daha iyi fikir verir. Ben de öyle yaptım ve 2018'de ve 2019'da okuduğum kitapların sayfalarını da not ettim.

Bu tablolaştırma aslında bir tür eğlence niteliği de kazandı zamanla ve kendi açımdan konuşursam her ay bir önceki aydan daha az okumamak için kendimi zorlamama da neden oldu. Okumaktan keyif alan biri olarak başka işlerden zaman çalarak okuma zamanımı artırmamda bu tablomun yararı oldu. Tabii bu tabloda kitapların künyeleri ve içerikleri hakkındaki kısa yorumlarımı da tabloya ekledim. Hatta niteliği niceliğe çevirmek olanaksız olduğu halde okuduğum her kitaba kişisel beğenime karşılık gelen tamamen öznel bir biçimde 0 ile 100 arasında notlar verdim. Önce iki yılı karşılaştırmadan çıkan sonuçlara bakalım:

	2018	2019	ARTIŞ	ARTIŞ YÜZDESİ
OKUNAN KİTAP SAYISI	71	79	8	0,11
SAYFA SAYISI	14.416	15.718	1.302	0,09
BİR KİTABI BİTİRME GÜNÜ	5,14	4,62		
GÜNLÜK OKUNAN SAYFA	39	43	4	0,09

Haruki Murakami

Görülüyor ki okuduğum kitap sayısını yaklaşık %10 artırmışım. Sayfa sayısı olarak da yaklaşık %10'luk bir artış söz konusu. Ama günlük okunan sayfa sayısı olarak 50 sayfayı bile bulamamam bence kitapları bu kadar çok seven biri olarak çok yetersiz bir tempoyu işaret ediyor. Bana göre gerçek bir kitap dostunun günde en az 100 sayfa okuması gerekiyor. İyimser bir hedef 2020'de günlük en az 70 sayfayı, yıl sonuna kadar da en az 25.000 sayfayı okumak anlamına gelir. Okuduğum kitaplar için Ortalama 200 sayfa dersek (2018 için sayfa sayısı bölü kitap sayısı rakamı 203 iken 2019'da bu sayının 199 olduğu göz önüne alınırsa) 2020'de 125 kitap okumam gerekiyor. Bu gerçekçi bir hedef değil. 100 kitabı ve 20.000 sayfayı bulursam çok sevineceğim. Okunacak o kadar güzel kitap beni beklerken ve ömrümüz giderek azalırken daha düzenli ve daha çok okumam gerekiyor. 2019'da nicelik olarak küçük bir ilerleme sağlayabilmeme rağmen bu durum beni memnun etmedi.

En Düşük Puanlı Kitaplar

Okuduğum kitaplara verdiğim tamamen özgün puanlara gelince... İlk soru şu: "0" alan kitaplar oldu mu? Olmadı. "0" puan alan kitap değeri olmayan, okuduğumuz için büyük pişmanlık duyduğumuz, zamanımızın çalındığı kandırıldığımız kitaplar için verilebilir dersek, ben 2019'da en düşük puanı 10 puan ile Georges Bataille'nin Sel Yayınları tarafından yayınlanan *Gözün Hikâyesi*'ne verdim. Kitap hakkında birçok ünlü edebiyatçının övgüsüne ragmen ben hiç beğenmedim ve edebiyat adına bir şey bulamadım. Şiddetle önermem. Bu edebiyat değil. Tutuculuğu, muhafazakârlığı eleştirebilir, cinsel özgürlüğü savunabilirsiniz -ki ben de özgürlükçü biri olarak görürüm kendimi ve "edebiyat içi" alanım oldukça geniştir- ama bu kitap bu sınırların da dışında. Erotizme de hatta edebi anlamda işlevselliği varsa pornografiye ve pornografik dile de ön yargılı değilimdir. Örneğin Sade'nin eserlerini bile edebiyat içi bulurum. Bir felsefe, bir eleştiri bulabilirsiniz bu eserlerde. Ama Georges Bataille'nin *Gözün Hikâyesi* için bunu söyleyemem. Kitap için okur okumaz düştüğüm notta ise şunları yazmışım: *"Hiçbir edebi/estetik ölçü yok.* İğrenç ve saçma bir çalışma. *Kitabın başındaki değerlendirmeler eserin biricikliğini vurguladıkları ölçüde değersiz."* Bu görüşümde de ısrarlıyım.

2018'de ise en düşük puanı ilginç bir biçimde yine 10 puanla Haruki Murakami'nin Doğan Yayıncılık'tan çıkan *Tuhaf Kütüphane*'sine vermişim. Tabloma aldığım küçük notta ise *"Tam bir vasatlık örneği. Son derece başarısız bir öykü."* diye yazmışım sıcağı sıcağına. Hatırlıyorum bu öyküyü ve verdiğim notun yanlış olduğunu düşünmüyorum halen. Yine 2018'de Bilgesu Yayıncılık'tan çıkan Talip Kabadayı'nın derlediği 2017 yılı baskısı *Tarih Felsefecileri* adlı kitap benden 30 gibi düşük bir puan almıştı. Bu kitabı tarihe ilgim olduğu için almıştım ama hayal kırıklığına uğradım. Kitap için okuduktan sonra aldığım not *"Metin seçimi iyi olmamış. Kitap hangi çerçeveye hizmet ediyor anlaşılamadı,"* şeklindeydi. İddialı bir başlık ama zayıf bir içerik.

2019'da düşük puan verdiğim eserler ise şöyle: 2019'un son ayında bir indirim reyonunda bulup aldığım ve İletişim Yayınlarının bastığı *Ressamın Takvimi* (Erdal Ateş) benden 30 puan aldı. Aslında bu kadarını bile hak etmiyordu. Türkiye'nin önemli yayınevi diye bildiğimiz, iddialı eserler basan bir yayınevinin böylesine düzeyi düşük,

edebi değeri olmayan bir eseri basması çok üzücü. Ben de yayınevinin ve kitabın adına kandım açıkçası. Söylenecek çok şey var bu konuda aslında. Modernizm , tek sözcükle ifade etmek istersek *güven* demektir. Bir markaya güvenirsiniz. Bir restaurantta yediğiniz yemeklere güvenirsiniz, zehirlenmeyeceğinizi bilirsiniz. Bunun örneklerini çoğaltabilirsiniz. Modern hayat bu kavram üzerine kuruludur. Oysa bir yayınevi niteliksiz eserlerle karşımıza çıkmaz diyorsunuz ama sonuç hüsran oluyor. Murakami'nin *Tuhaf Kütüphane*'si de aynı hayal kırıklığını yarattı. Bir yazarın eserlerinin hep belli bir düzeyde olduğunu düşünüyorsunuz ama bu örnekte çok farklı bir sonuç çıktı karşıma. Murakami'nin birçok eseri de okunmak için kütüphanemde beni bekliyor oysa. Şimdi elim o kitaplara gider mi kolayca?

Kitapsever Dostlara Güvenin

2019 yılının en düşük notu alan kitaplarından bir diğeri de yine önemli yayınevlerimizden biri olan Can Yayınları tarafından basılmış, Daniel Kehlmann'ın yazdığı *Gitmeliydin* adlı roman (Birinci baskı 2019). Büyük bir hayal kırıklığı. Okuduktan sonra aldığım not ise şöyle: "*Son derece sıkıcı ve basit bir malzemeden üzertilmiş bir roman. Muhtemelen yazar bu metnin filme alınması için yazmış doğrudan.*" Yukarda saydığım kötü puanlı eserleri basan Can, İletişim ve Doğan Yayıncılık, kendi imajlarına ve marka değerlerine zarar vermis oldular benim gözümde. Çok üzücü. Eski bir işletmeci olarak işletmelerin çok zor elde ettikleri marka değerlerini böyle kötü seçimlerle bu kadar kolay düşürmeleri hiç iyi haber değil. Yayınevine güvenemiyorsun, yazara güvenemiyorsun, kitap tanıtım yazılarına güvenemiyorsun, hatta ödüllere güvenemiyorsun...

Peki neye göre okuyacağız? Bence en iyisi kendi seçim değerlendirmemizi yapmamız. Yine güvendiğimiz diğer kitap severlerin önerilerine bakacağız. Örneğin ben Taylan Kara'nın, Sadık Albayrak'ın önerilerine bakacağım. Aslında hepimizin çevresinde önerilerine çok değer verdiğimiz öyle insanlar vardır. En taze örnek Mülkiye'den bir arkadaşımın önerdiği Roberto Bolana'nun *Vahşi Hafiyeler* romanı (Can Yayınları, Ocak 2018). Okumaya başladım ve ilk yüz sayfa çok iyi. Bitirdiğimde bu kitap hakkında da düşüncelerimi söyleyeceğim. Yine Mülkiye'den başka bir arkadaşım aslında bildiğim ama nedense alıp karıştırmadığım Ayfer Tunç'un *Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek*'ini önerdi (Can Yayınları 15. Baskı, Mayıs 2018) ve kitabı hediye etti. Üzerine de şöyle yazdı: "*... tam senlik... Atamadığın biriktirdiğin her nesne sana bir kez daha anlamlı gelecek.*" Şimdi böyle bir kitap nasıl okunmaz ki... Kendi gerçek kitap kurdu arkadaşlarımızın önerilerine, önerdikleri kitaplar için kullandıkları sözcüklere, o kitabı anlatırkenki jest ve mimiklerine dikkat edin; en doğru kitap seçim kararları bu biçimde ortaya çıkar. Bu biçimde okuduğum kitaplar beni hiç mutsuz etmedi. Ne mutluyum ki çevremde böyle nitelikli insanlar, kitap dostları var. Kitap okumayı, güzel kitapların peşinden gitmeyi seviyorsanız kitap sever dostlar edinmeye çalışın ve onların değerlendirmelerine önerilerine kulak verin. En doğru yol göstericisi bu açıdan gerçek dostlarınızdır.

Bir sonraki yazımda çok dikkatli bir biçimde ve bu yazılarımı okuyanların güvenlerini kırmamak adına geçen yıl okuduğum yüksek puanlı eserlerden söz edeceğim. Şanslıyım ki geçen yıl çok fazla esere 100 tam puan verdim. Benim için "mükemmel", "olağanüstü" ve "tekrar okunmalı" gibi nitelemeleri hak eden bu kitaplardan söz edeceğim gelecek ayki yazımda buluşmak üzere... Güzel kitaplarla dolu günler dilerim.

DERSİM

Zeynel Özgün

Ah bu bulutlar
Bu gökyüzü
Bu kederli dağlar
Ah bu Munzur

Ah bu ağıtlar
Bu keskin acı
Bu kırık hafıza
Ah bu zulüm

Sularında akan
Ağır ve sessiz bir hüzün
Gökyüzünden geçen
Çelik kanatlı hoyrat
Alıcı bir kuş
Ve toprağında eskimeyen
Arsız bir ölüm

Ah
Acılarımın beşiği toprak
Gözlerimin ışığı sular
Asi ve keskin
Bir ıslık gibi esen rüzgâr
Çocuklukların kırık hikâyesi
Ve fırtınalı yolların
Doludizgin atlısı
Dersim

Edward Hopper

BORCAM

Su Harma

Yemeğe henüz saatler var ama annem heyecanlı. Nedenini bilmediğini söylüyor. Ziyanı yok. Ben onun yerine de biliyorum. Bu akşam beni kiminle evlendireceğini seçecek. Kendi başıma aldığım yaralar sonucu sevgimi kime ne kadar vermem konusuna da el atmaya karar verdi. Merak ettiniz yaralarımı değil mi? Anlatıp ağlamak gibi bir niyetim yok. Ağlamak isterdim zevkle ama anlatmaya vaktim yok.

Bugün rüzgâr denizden esiyor. Buram buram yosun kokusu eve doluyor. Akşam için danslı bir yemeğe davetliyiz. Annemle birkaç gün önce başladık hazırlıklara. Babamsa rahat. Gelmiyor. Babamdan bahsetmeliyim önce. Kendisi keman çalarak ve müzik dinleyerek yaşar. Onu başka hiçbir işle uğraşırken görmedim. Dışarı çıkmaz. Onun -kışlık evden yazlık eve taşınmalar hariç-dışarı çıktığını da görmedim. Babam rahat.

Yemeğe henüz saatler var ama annem heyecanlı. Nedenini bilmediğini söylüyor. Ziyanı yok. Ben onun yerine de biliyorum. Bu akşam beni kiminle evlendireceğini seçecek.

Kendi başıma aldığım yaralar sonucu sevgimi kime ne kadar vermem konusuna da el atmaya karar verdi. Merak ettiniz yaralarımı değil mi? Anlatıp ağlamak gibi bir niyetim yok. Ağlamak isterdim zevkle ama anlatmaya vaktim yok. Yine de sizi kırmayacağım, kısaca bahsediyorum. Sekiz sene önce, ailemin damatlarını ısrarla reddetmesine rağmen evlenmeye karar verdim. Şanslıymışım ki nikâhtan iki gün önce terk edildim.

Nikâh masasında terk edilenleri de duymuştum. Yazık. Bundan sonraki aşkım üç sene sürdü. Sevdim. Sonra yoruldum yavaşça. Çünkü sa-

Cam işçiliğiyle ilgili bir kısa belgesel izliyorum sonra ve tüm bu oyalanma bittiğinde borcama sadece saygı duyabiliyorum. Üç yüz santigrat dereceye dayanabilen, ama yanlış sünger seçimiyle anında çizilen bu madde bana kendimi hatırlatıyor. Hayatım boyunca yaşadığım onca zorluğa dayanabilmişken annemin beni elden çıkarmaya yönelik tavırları ruhumda çizilmedik yer bırakmıyor. Üstelik hayatıma girmiş adamların çiziklerini daha yeni kabullenirken.

Sabah Güneşi-Edward Hopper

dece ben sevdim. O hep daha iyilerini aradı durdu, sanki varmış gibi. Bir senedir sevmiyorum. Annem de bu tutumumu sevmiyor.

Annem yerinde duramıyor. Bu gece için elbisem özel olarak hazırlandı. Sırtı açık mor bir kloş elbise. Elbise sade. Takılarım gösterişli olacak. Kolyem, yüzüğüm ve bileziğim özenle seçilmiş çok zarif parçalar. Tüm bunları giyecek olan bense bitmiş haldeyim. Annemin niyeti bu kadar açıkken kendimi değerli hissetmenin bir yolunu bulamıyorum.

Odama geçerken antrede unuttuğum, yeni aldığım borcam kutusunu görüyorum. Üç yüz santigrat dereceye dayanabilen bir cam kap için onlarca yıkama talimatı var; çünkü çok kolay çiziliyor. Oyalanmayı severim. Borcam yazıp internette önüme çıkan her sayfaya girip çıkıyorum. Borcamın temperlenmiş cam olduğunu, temperlemenin camın kırılmasına rağmen dağılmamasını sağladığını öğreniyorum. Cam işçiliğiyle ilgili bir kısa belgesel izliyorum sonra ve tüm bu oyalanma bittiğinde borcama sadece saygı duyabiliyorum. Üç yüz santigrat dereceye dayanabilen, ama yanlış sünger seçimiyle anında çizilen bu madde bana kendimi hatırlatıyor. Hayatım boyunca yaşadığım onca zorluğa dayanabilmişken annemin beni elden çıkarmaya yönelik tavırları ruhumda çizilmedik yer bırakmıyor. Üstelik hayatıma girmiş adamların çiziklerini daha yeni kabullenirken.

Annemin seslendiğini duyuyorum. Beni aşağı çağırıyor. Berber gelmiş. Saçlarımız yapılacak. Bir an için ben de heyecanlanıyorum. Annemin evde yarattığı bu ortam bana düğün hazırlıklarımı hatırlatıyor. Sadece o tatlı heyecanı hatırlıyorum. Yeniden sevmek güzel olabilir aslında, ama hâlâ çok yorgunum. Tenezzül edemiyorum da sevmeye. Kimi, niçin seveceğim?

Odadan çıkarken birkaç gün sonra çıkacağım seyahat için hazırladığım valiz ayağıma çarpıyor. İşte o basit düşme tehlikesi aklıma çok daha tehlikeli bir fikri getiriyor: Hemen şimdi kaçmak. Valiz hazır. Uçak biletimi değiştirmem de mümkün olabilir.

Yanına gideceğim arkadaşıma erken gelişimi açıklamam biraz zaman alabilir. Ama sorun çıkacak gibi olursa kendi başımın çaresine bakabilirim. Ben ne hallerde yalnız kalmadım ki bunda da kalmayayım?

Annem yine sesleniyor. Acelesi nedir anlamıyorum. Keman sesleri bir süre kesiliyor. Bu sefer babam da çıkıyor salondan. Hâlbuki kaçış hayallerime çok güzel eşlik ediyordu. Bir karar uzâğımdaki takdir beklentisiz günlerin hayaline müthiş bir duygu katıyordu. Annemle babam bağrışıyorlar. Ben anlamıştım, onlarsa neden birbirlerine bağırdıklarını anlayamıyordu. Sesleri giderek yükseliyor. Tahammül sı-

nırlarım az sonra aşılacak ve ben de aşağı inip bağırmaya başlayacağım.

Bekliyorum. Sahneye çıkmak için bekler gibi bekliyorum sıramı ve sonunda bu kadar yüksek sese benimkinin de eklenmesi gerektiğini düşünüp koltuğumdan kalkıyorum. Aşağı inerken valizi de kendimle götürmeye karar veriyorum. Ne de olsa aşağı inecek o da. Valizin ağırlığı ve benim bitkinliğim dönen merdivenlerde bir süre oturmama sebep oluyor. Başımı kaldırıp izliyorum evi. Duvarda tablolar asılı. Çoğunu annem yaptı.

Kendisi ressamdır. En sevdiği tablolarını da evde sergiler. Bu tablolarda sevdiği şeyleri görmeye çalışıyorum. Onu anlamaya çalışıyorum, ama babamla olan kavgaları o denli büyük ki bu keyfim de elimden alınıyor. Yerimden kalkıp aşağı iniyorum. Sonunda sahnedeyim. Kendilerini rollerine çok kaptırmışlar. Bekliyorum. Sustuklarında ben konuşacağım. Kavga giderek derinleşiyor. Annemin babamı aldattığı günlere kadar gittiler. Bıktığımı hissediyorum. Bu ve bundan önceki tüm kavgalardan bıktım.

Devamlı annemle babamı anlamaya çalışmaktan bıktım. Yemek masasının kıyısına ilişiyorum. Gitmek düşüncesi beni yine buluyor. Dakikalardır bir kavganın görünmeyen izleyicisiyim. Varlığım veya yokluğum hiçbir şey değiştirmeyecek. Beni tutan tek bir sebep yok. Aksine, bu salonda geçirdiğim her an beni gitmeye itiyor.

Evet, gitmek şu an çok basit bir eylem. Valize doğru yürümeye başlıyorum. Gitme kararıma doğru yürüyorum. Beni hâlâ fark etmiyorlar. İçimde bir rahatlık var. Düşer gibi. Düştüğünü bilip, ağırlığını taşıyamamanın verdiği tuhaf duygu gibi bir rahatlık. Biraz korkutuyor yine de. Düşerken korkar her insan. Nefesimi uzun süredir tuttuğumu borcamı yeniden görünce fark ediyorum. Nefes verirken iki gözümden birer damla yaş düşüyor. Borcam daha çok yeni. Bu gördüğü ilk kavga. Henüz çizilmedi, ama benim sayemde çizilecek; çünkü ikincisinde

Kendimi o an çok yıllık bir borcamdan hallice hissediyorum. Kıdemli bir borcamım. Çizik doluyum, ama yaşadım. Daha da çok çizilmek istiyorum hatta. Bu eve ve bu kavgalara daha çok şahit olmak istiyorum.

olmazsa üçüncü yıkamada usanıp süngerin yeşiliyle kazıyacağım kek artıklarını, o da bu sayede bize karışmış olacak. Hiç kullanılmamış, bozulmamış bir borcam ruhsuzdur. İçinde malzemeleri matematik ve kimya hesaplarıyla ustaca karılmış bir kek pişmemiş borcam ruhsuzdur. Kek artıkları dibinden kazınmamış borcam yaşamamıştır. Ne kadar çizilmişse bir borcam, o kadar kullanılmıştır; çünkü o kadar sevilmiştir. Keki pişiren kişi özenle her seferinde o borcamı tercih etmiştir. O borcam kıymetlidir.

Kendimi o an çok yıllık bir borcamdan hallice hissediyorum. Kıdemli bir borcamım. Çizik doluyum, ama yaşadım. Daha da çok çizilmek istiyorum hatta. Bu eve ve bu kavgalara daha çok şahit olmak istiyorum. Annemin duvardaki tabloları niçin bu kadar sevdiğini çözmek istiyorum. Senelerdir gece gündüz keman çalan babamın niçin tek bir bestesinin olmadığını öğrenmek istiyorum. Annemin niçin babamı aldattığını bilmek istiyorum. Niçin terk edildim bilmek istiyorum. Niçin bunca insan benimle uğraşıyor, bu kadar çizilmiş haldeyim öğrenmek istiyorum. Nedir beni bu denli kıymetli yapan?

Hepsinin cevaplarını bulmak istiyorum. Hem zaten valizi tutan kolum da yoruldu. Gidemiyorum.

YAKARIŞ

Halil İbrahim Çiçek

Bir yakarış geliştireceğim her şeye
Bir mücadele olduğunu hatırlayacağım gelenin
Ve gözyaşları olmazsa sonumda
Acizlik uzak duracak benden: boylu boyunca

Sanıyorum: yazmak zarif bir iş değildir
Başlı başına bir kavga yaratmaktır, her çağda
Ve geliştirilen bir yakarıştır
Ayrı ayrı
Ve eşitsizdir
Her yazarca

ESTETİĞE PLEHANOV KÖPRÜSÜ

B. Sadık Albayrak

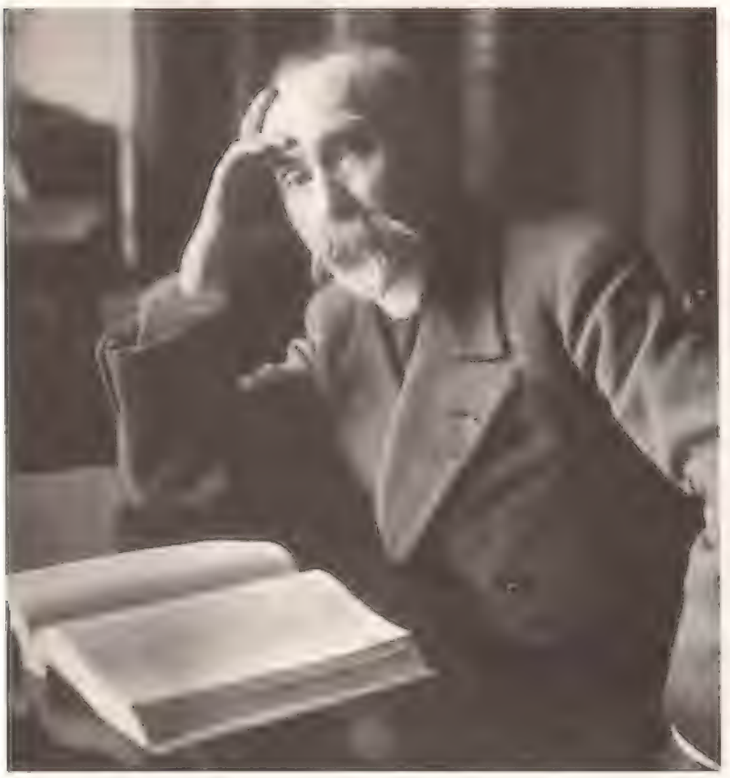

Plehanov'un çalışmalarında marksist tarih görüşünün anlaşılması ve geliştirilmesi çabası temel kaygılardan biridir. Üretim araçlarının gelişmesi ile üretim ilişkileri arasındaki koşutluk ve çelişkiler tarihin temel mantığını oluşturduğuna göre, Ekim Devrimi'nin Rusya gibi, üretim araçlarının yeterince gelişmediği ve kapitalist ilişkilerin bütünüyle yerleşmediği bir toplumda gerçekleşmesi, Plehanov'un geleceğin toplumuna götüren teorik köprüsünü yerle bir etmiştir.

Çok uzak bir benzetme ama, Plehanov'un Ekim Devrimi'ne karşı tavrı ile Kwai Köprüsü filminin esir İngiliz subayının, Japonlar için inşa ettikleri köprüyü kurtarmak istemesi, bende hep ortak çağrışımlar uyandırmıştır. Filmi görmeyenler için özetlemekte yarar var. İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı sırasında Japonlara esir düşen bir İngiliz ve Amerikalı asker grubu Kwai nehri üzerine bir demiryolu köprüsü inşa etmekle yükümlü tutulurlar. Askerlik kurallarına titizlikle bağlı esir subay, İngiliz askerlerinin eseri olarak gördüğü köprünün yapılmasına tutkuyla sarılır ve olağanüstü bir çalışmayla köprüyü inşa ettirir. Bu sırada esir kampından kaçan Amerikalı bir asker ise, bir grup İngiliz askeriyle köprüyü havaya uçurmakla görevli olarak geri döner. Büyük güçlüklerden sonra köprüyü havaya uçuracak bombalar yerleştirilir, fakat köprüyü kendi eseri gibi gururla gezen esir İngiliz subayı onları fark eder. Sabotajı kendi ordusunun düzenlediğini bildiği halde, olayı Japonlara haber vererek köprünün havaya uçurulmasını önlemeye çalışır. Sonuç her iki taraf açısından da yıkımdır.

Kwai Köprüsü'nden Ekim Devrimi'ne

Plehanov (1856-1918), Rusya'da marksizmin babası olarak nitelenir. 1880'den sonra marksizmle tanışan Plehanov, çevirileriyle ve yazdığı kitaplarla marksizmi Rusya'ya tanıtır. Özellikle marksist tarih anlayışının anlaşılmasına katkıda bulunan çalışmalara ağırlık verir. Troçki ve Lenin'i de etkilemiştir, ancak daha 1903 yılında Menşeviklerle hareket eden Plehanov'la Lenin'in yolları ayrılmıştır. Birinci Emperyalist Paylaşım savaşında sosyal şovenlerden biri olmuştur. 1917 Ekim Devrimi'ni anlamamış ve karşı çıkmıştır. Plehanov'un çalışmalarında marksist tarih görüşünün anlaşılması ve geliştirilmesi çabası temel kaygılardan biridir. Üretim araçlarının gelişmesi ile üretim ilişkileri arasındaki koşutluk ve çelişkiler tarihin temel mantığını oluşturduğuna göre, Ekim Devrimi'nin Rusya gibi, üretim araçlarının yeterince gelişmediği ve kapitalist ilişkilerin bütünüyle yer-

leşmediği bir toplumda gerçekleşmesi, Plehanov'un geleceğin toplumuna götüren teorik köprüsünü yerle bir etmiştir. Teorik olarak sosyalizme marksist bir köprü kurmaya çalışan Plehanov, eşitsiz gelişme yasasının belirlediği objektif koşullarda Rusya'da patlayan devrime karşı çıkmıştır. Walicki, Plehanov'un, "kendisine karşı duyduğu, kendisini Bolşevik Devrimi'ni tarihsel gelişmenin bilimsel olarak saptanmış yasalarının çiğnenmesi diye suçlamaya götüren" "dogmatik" bir güveni olduğunu belirtiyor. Kwai Köprüsü ile benzerlik buraya kadar.

Plehanov'un kurmaya çalıştığı teorik köprüsü, İngiliz David Lean'in sinemasını, Kwai Köprüsü'nü anlamamız için de ipuçları sunan zengin bir yapıttır. Plehanov, devrimi anlamayarak politikada tutucu olmuşsa da, özellikle "sanat ve toplumsal hayat"ı inceleyerek, marksist estetik kuramının geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Sanatın Materyalist Kuramı

Plehanov'un sanat kuramı, marksist tarih ve toplum anlayışı üzerinde temellenir. Şöyle yazıyor: "Edebiyat nedir? Dar kafalı, duyarsız, iyi kimseler, koro halinde, 'edebiyat toplumun anlatımıdır' yanıtını veriyorlar. İşte, yetkin ama yanlış, belirsiz olduğunca bir şey anlatmayan bir tanımlama. Edebiyat hangi ölçüde toplumu dile getirir? Ve -toplum değiştiğine göre- toplumsal değişim, edebiyata nasıl yansır? İnsanlığın tarihsel gelişiminin her evresinde, buna hangi edebiyat biçimleri yanıt verir? Bunlar, yukarıda sözü edilen tanımlamanın yanıtsız bıraktığı, açık ve tam anlamıyla yerinde sorulardır. Öte yandan, edebiyat, toplumu dile getirdiğine göre, onun gelişiminden söz edebilmeden önce, toplumsal gelişme yasaları ve gizli güçler üzerinde açık bir görüşümüz -ki bunların sonucudur- olması gerekir." Gerçekçi sanat kuramının en temel sorununu ortaya koyan Plehanov, "Tek sözcükle, 'estetik tarihi'ni toplumlar tarihinin bilimsel anlayışı üzerine kurmak gerekir" der. Bu gerekliliği yerine getirmek için işe girişir. "Sanat ve Toplumsal Hayat" yapıtı bu gerekliliğin ürünüdür. Toplumlar tarihinin bilimsel çözümlemesini marksizm yapmıştır. Plehanov, marksizmin toplumu ve tarihi bir bütün halinde ve birbirini belirleyen ilişkiler içinde ele almasına vurgu yaparak, biraz da, Rusya'daki sansürü aşmak için, tarihin "monist", birci anlayışla incelenmesini ortaya koyar.

Plehanov altyapı ile üstyapı arasındaki ilişkileri şöyle formüle eder:

1. Üretim kuvvetlerinin durumu;
2. Bu kuvvetlerin belirlediği ekonomik ilişkiler;
3. Bu ekonomik temel üzerinde kurulmuş siyasal ve toplumsal rejim;
4. Gerek doğrudan doğruya ekonominin, gerekse onun üzerine oturmuş toplumsal ve siyasal rejimin belirlediği toplumsal insanın psikolojisi;
5. Bu psikolojiyi yansıtan çeşitli ideolojiler.

Plehanov'a göre bu şemanın omurgasını oluşturduğu süreçlerin belirlediği toplumsal bir psikoloji vardır. Bu toplumsal psikolojinin yansıdığı alanlardan biri sanattır. Bir toplumun ve bir çağın sanat, edebiyat ve felsefesinde bu toplumsal psikolojiyi buluruz. Plehanov bu düşüncesini aynı dönemde etkin olmuş üç sanatçıyla örnekler. Aynı dönemin çocuğu romantik üçlü; edebiyatta Victor Hugo (Hernani), resimde Eugene Delcroix (Dante ve Virgil), müzikte Hector Berlioz (Düşler Senfonisi). Toplum gelişip karmaşıklaştıkça üretim ilişkileri ile toplumsal psikoloji arasındaki dolayım artar. Bir önemli nokta da, toplumsal psikolojinin sınıflı toplumun ürünü olmasının getirdiği çelişkilerdir. İktidardaki sınıfın hakimiyeti bu alanlarda da sürmektedir, ama tarihsel koşulların geleceğe hazırladığı sınıfın değerlerini içeren bir

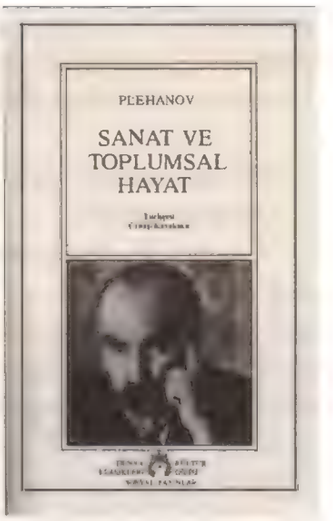

Gerçekçi sanat kuramının en temel sorununu ortaya koyan Plehanov, "Tek sözcükle, 'estetik tarihi'ni toplumlar tarihinin bilimsel anlayışı üzerine kurmak gerekir" der. Bu gerekliliği yerine getirmek için işe girişir. "Sanat ve Toplumsal Hayat" yapıtı bu gerekliliğin ürünüdür.

estetik de gelişmektedir, aynı tarihsel kesitte, çatışma içinde, egemenle birlikte bulunmaktadır.

Şövalye ile Köylünün Çatışan Şiirleri

Plehanov'un bu duruma ilişkin değerlendirmelerinden biri, işçiler için hazırlanan bir şiir antolojisine yazdığı önsözde bulunuyor. Estetik anlayışını toplum ve tarih anlayışı üzerinde temellendirirken, tarihin ve toplumun temelinde sınıf savaşımı olduğunu belirlerken, bu çatışmanın sanat eserinde ve edebiyat eleştirisinde de damgası bulunacaktır.

Plehanov, önce bir şövalyenin şirini aktarır; feodal topulumun egemen sınıfı gözünden anlatılan bir savaş sahnesidir bu:

"Dörtnala giden savaşçılar önünde insanlar ile sürülerin kaçışına bayılıyorum. Ne yemek, ne içmek, ne de uyumak delik deşik olmuş vücutların görünüşü kadar büyüleyebilir."

Böyle bir şiirden ancak bir senyör coşabilir; onların mızrağı önünde kaçışan 17. yüzyılın köylü isyancıları ise nefretle karşılarlar. "Her toplumsal sınıf şiirine kendi özünü koyar." Plehanov, ölen çocuğunun arkasından üzülen iki insanın şiirini karşılaştırıyor ve toplumsal varlık koşullarının şiiri nasıl biçimlendirdiğini gösteriyor. Victor Hugo, ölen çocuğunun arkasından yazdığı şiirinde, onunla nasıl oynadığını, dizine oturuşunu, aldığı oyuncakları anımsıyor. Duygusal acılarını dile getiriyor. 19. yüzyıl Rus şairi Nekrasov'un, çocuğu ölen bir yaşlı kadının acısını anlattığı şiirinde ise bambaşka şeyler vardır:

Plehanov, ölen çocuğunun arkasından üzülen iki insanın şiirini karşılaştırıyor ve toplumsal varlık koşullarının şiiri nasıl biçimlendirdiğini gösteriyor. Victor Hugo, ölen çocuğunun arkasından yazdığı şiirinde onunla nasıl oynadığını, dizine oturuşunu, aldığı oyuncakları anımsıyor. Duygusal acılarını dile getiriyor. 19. yüzyıl Rus şairi Nekrasov'un, çocuğu ölen bir yaşlı kadının acısını anlattığı şiirinde ise bambaşka şeyler vardır.

"Küçük kürklü sıcacık mantom
eskiyince
Yenisini koymak için onun yerine
Kim öldürecek başka tavşancıkları"

diye üzülmektedir köylü kadın. Yaşam koşulları ve ihtiyaçlar, sanat eserindeki değerleri de belirler. Plehanov, benzeri bir karşılaştırmayı resimde de yapar. Materyalist Diderot'nun "kokuşmuş, yüksek sınıfların zevklerini yansıttığını" vurguladığı, aristokratik şehvetin ressamı Boucher'le David'i karşılaştırır. David'in sanatına yön veren toplumsal psikoloji için şöyle der: "Kendisinden daha güçlü bir iradenin sıkıştırdığı güçlü bir imgelem, kendi sistemine sımsıkı bağlanmış aklın yönettiği yeni bir atılım, yoksa Jakobenlerin mi psikolojisiydi?" Bu psikoloji Marat'nın öldürülüşünün ressamı David ve arkadaşlarının gerçekçi resimlerinde ortaya konuyordu.

Bu soruna açıklık getirecek bir başka çalışması da Gorki'nin Avrupa'da ilgi görmeyen bir oyunu üzerinedir. Ayaktakımı'na bayılan Avrupalı tiyatro seyircisi Düşmanlar oyununu beğenmemiştir. Plehanov, Gorki'nin bu oyunu üzerine yazdığı eleştiride şu saptamayı yapar: "Yırtık giysili işçinin iyi bir tasviri burjuva sanat meraklılarının ilgisini çekebilir, ama bilinçli işçinin iyi bir tasviri onda bir

sürü tatsız kavramın uyanmasına yol açar." Gorki bu oyunda işçi sınıfı politikasıyla silahlanmış işçileri sahneye çıkarmıştır. Burjuvalarda bundan daha irkiltici duygular uyandırabilecek ne vardır?

Özetlersek, değişik sınıflara bölünmüş bir toplum içinde çatışan sınıfların estetik zevkleri de çatışma içindedir. Sınıf çatışması estetik zevklere de yansıdığı ölçüde, daha derinlikli bir çatışma haline gelmiştir ve böyle bir toplum bu çatışmayı çözeceği dönüşüme yakınlaşmış demektir. Tersinden söylersek, estetik atılımlar tarihsel hareketin hızlandığı devrimci koşullarda ortaya çıkmıştır. Bu da sanatın toplumsal ilişkilerin bir türevi olduğunu doğrulayan bir durumdur.

Plehanov'un Petersburg'daki mezarı

Romantik İsyan mı, Gerçekçi Başkaldırı mı?

Plehanov, 19. yüzyılın başlarındaki romantik akımı, burjuva paragözlülüğüne, bayağılığına bir tepki olarak değerlendirir. Ancak bu hareketi başlatanlar da burjuva çocukları oldukları için sistemle köklü bir hesaplaşmaya girişen bir hareket ortaya çıkmaz; "sanat onların bu aşağılıktan, sıkıcılıktan ve bayağılıktan kaçtıkları bir sığınak" olur. İğrenç gerçekliğe gerçekdışı güzellikler tasarlayarak karşı çıkarlar. Ama aynı burjuva bayağılığına gerçekçi tepki, işçi sınıfının sanatçılarından gelir. Burada gerçeğin eleştirisi, yaratılmak istenen yeni toplumun tasarımıyla birlikte bulunur. Plehanov gerçekçi ressamları değerlendirirken şöyle der: "Hayır, bu ressamlar gerçekle yetinmezler, yetinemezler. Temsil ettikleri sınıfın tümü gibi onlar da gerçeği kısmen değiştirmek, kısmen de ideal'lerine uygun bir şekilde tamamlamak isterler." Bu değerlendirmeden de görüleceği gibi, Plehanov'da gerçekçilik edilgin bir kopyacılık anlamına gelmez, gerçeğin etkin bir biçimde değiştirilmesini de içerir. Gerçeğin "tamamlanmasını" gerektirir. Sömürücü burjuva gerçekliğinin, eşitlik ve özgürlük dünyasını kuracak işçi sınıfı gerçekliğiyle tamamlanmasını, aşılmasını amaçlar.

Şiir konusunda işçilere seslenirken söyledikleri aynı düşünceyi vurgular: "Bu şiirde yalnız acı, yalnız umutsuzluk mu bulunacak, yalnız işçinin nasıl olduğu mu anlatılacak? Hayır! Onda, işçinin yapabileceği ve yapması gereken şeyler de gösterilecek. Şimdiye kadar duyduğunuz hoşnutsuzluk, bütün uygar ülkelerin emekçileri önünde açılan geniş ve özgür geleceğe olan inancımızı büyütecek ve bu inanç sizin şiirlerinizde yansıyacak." Varolanı ve işçi sınıfı açısından ideal olanı bütünleştirecek bir gerçekçilik anlayışıdır bu.

Çöken Sınıfın Biçimci Sanatı

Plehanov, estetikte biçimci kategorilere de şiddetle karşı çıkar. 19. yüzyılın gözde tartışmalarından birini, "sanat toplum için mi, sanat sanat için mi" kısır döngüsünü tarihi materyalist yöntemin yaratıcılığıyla çözümler. "Sanat toplum içindir" diyen Aleksandr Dumas gibi tutucular vardır; "sanat sanat içindir" diyen Puşkin benzeri ilericiler olduğu gibi. Sorunun çözümü, sanatçının bunu hangi toplumsal ilişkiler içinde ve kimin için dillendirdiğinde gizlidir. Yukarda da söylendiği gibi, toplum ayrı sınıfları kapsayan çelişkili ve çatışmalı bir kategoridir.

Plehanov, egemen sınıfın politikada tutucu olmasının sanatta da karşılığını bulduğunu gösterir. İktidara gelen ve gericileşen, çöküşe geçen sınıfın sanatı "dekadans" sanatıdır. Çöküş sanatında biçim içerikten daha önemli hale gelir. Mistisizm, bireycilik, biçimcilik çö-

küş sanatının nitelikleridir. Bu sanat gerçekçilik karşıtı bir sanattır. "Ben"i tanrılaştırır, anlaşılmaz olmakla değer kazanmaya çalışır.

Plehanov, biçim-içerik diyalektiğini kavramakla kalmaz; içerikle biçim arasında öncelik tartışmasını tarihsel koşullara bağlı olarak açıklamaya çalışır. Biçimin içerikten önemli bulunduğu sanatı dekadans olarak değerlendirir ve tarihsel olarak çöken egemen sınıfa bağlar. Tersine, sanatın geliştiği, toplumda yükselen bir sınıfın kavgasının duyulduğu koşullarda içerik biçimi aşar. İçerik belirleyici hale gelir. Plehanov, sanat kuramını geliştirirken, çok iyi özümsediği engin bir Rus ve dünya kültürü bilgisinden yararlanır. Düşüncelerini somut örneklerle kanıtlayarak geliştirir. Somuttan soyuta ve soyuttan somuta, genelden özele, özelden genele sürekli bir akış vardır.

Hayat Hakkında Hüküm Veren Sanat

Yükselen sınıfın yaratıcı değerlerinin sanatla ilişkisi için şöyle der: "Aklın yakın zaferine sıkıca inanan '1860 yılları insanları'mızın örneği, bize şunu ispat etmektedir ki, faydacı denilen sanat, yani sanat eserlerini 'hayatın tezahürleri hakkında verilmiş hükümler' telakki etme eğilimi ve bu sanatın toplumsal mücadelelere katılma hususunda her zaman taşıdığı sevinçli istek, toplumun önemli bir kısmı ile, artistik yaratışla az çok aktif bir şekilde ilgilenen kimseler arasında karşılıklı bir sempatinin bulunduğu yerde doğar ve güçlenir."

Güzel, özne-nesne diyalektiğinde ortaya çıkar. Nesneler kendi başlarına güzel değildirler; belirli tarihsel-toplumsal ilişkiler içinde yaşayan insanın estetik değerlendirmesine göre güzel ya da çirkin olurlar.

Toplum ayrı sınıfları kapsayan çelişkili ve çatışmalı bir kategoridir. Plehanov, egemen sınıfın politikada tutucu olmasının sanatta da karşılığını bulduğunu gösterir. İktidara gelen ve gericileşen, çöküşe geçen sınıfın sanatı "dekadans" sanatıdır. Çöküş sanatında biçim içerikten daha önemli hale gelir. Mistisizm, bireycilik, biçimcilik çöküş sanatının nitelikleridir. Bu sanat gerçekçilik karşıtı bir sanattır. "Ben"i tanrılaştırır, anlaşılmaz olmakla değer kazanmaya çalışır.

Plehanov, sanat eserinin metalaşmasını da eleştirmiştir. "Sanat için sanat"tan "para için sanat"a geçen egemen sınıf sanatçılarını sorgular.

Eleştiri İmgelerin Dilini Sosyoloji Diline Çevirir

Yazdıklarıyla gerçekçi sanat eleştirisinin sağlam örneklerini veren Plehanov, eleştiri için şöyle der: "İlk görevi, belli bir eserdeki fikri sanat dilinden sosyoloji diline çevirmek, belli bir edebi fenomen'in sosyolojik eşdeğeri diyebileceğim şeyi belirlemektir." Şöyle devam eder: "Konsekan bir eleştirinin ikinci işi (...) incelenen eserin estetik niteliklerinin değerlendirilmesi olmalıdır." Ancak Plehanov'un bu estetik niteliklerin neler olduğuna dair sistemli bir açıklaması yoktur. Elimizde Belinski'nin anlayışı olduğunu söylediği bir şema vardır. Rus Aydınlanma Düşüncesi'ni inceleyen Walicki'ye göre, aslında bu görüşler Plehanov'un görüşleridir. Bu şemaya göre:

"Bir sanat yapıtı yaşamı tasım, kıyas, akılyürütmesi yoluyla değil, imgelerin yardımıyla sunmalıdır;

1. Doğruyu (gerçeği) süslemeden ve bozmadan betimlemelidir;
2. Konusunu tüm olarak ve birliğini bozmadan kavrayan somut bir düşünceyi dile getirmelidir;
3. İçeriğine uygun bir biçime sahip olmalıdır;
4. Biçim birliğine sahip olmalıdır, yani kendisini oluşturan parçalar arasında uyumlu bir eşgüdüm bulunmalıdır."

Eleştiri alanında da insanlığın tarihsel kavgasını anlamadan doğru sonuçlara varmak mümkün değildir. Plehanov şöyle yazıyor: "karmaşık ve uzun süreci tarihi dolduran kavgayı açıkça anlamayan kimsenin bilinçli bir sanat eleştirmeni olamayacağını da kabul etmemiz gerekecek." Plehanov'un "dekadan sanat" çözümlemesinden gidersek, bugünün egemen sınıfı yüz yıl önceki durumunu aratacak ölçüde gericileşmiştir ve sanatı da, o dönemi aratacak kadar çöküş sanatı haline getirilmiştir.

İnsanlığın, sanatsal yaratıcılığını yükseltmesi için, sermaye sınıfının hakim olduğu bir dünyadan kurtuluştan başka çaresi yoktur. Sanata Plehanov köprüsünün götürdüğü yol da bu zorunluluğa çıkar...

KAYNAKLAR

G. V. Plehanov, **Sanat ve Toplumsal Hayat**, çeviren: Selim Mimoğlu, Sosyal Yayınlar, 1987, İstanbul.

G. V. Plehanov-Jean Freville, **Sosyalist Açıdan Toplum, Sanat ve Eleştiri**, çeviren: Asım Bezirci, Yön Yayınları, 1991, İstanbul.

G. V. Plehanov, **Materyalizm Üzerine Üç Deneme**, çeviren: Mehmet Dündar, Kaynak yayınları, 1987, İstanbul.

ELEŞTİRİ ANLAMAK VE DEĞİŞTİRMEK İÇİNDİR!
B. SADIK ALBAYRAK 30 YILDIR ELEŞTİRİ YAPIYOR...

KİR TEORİSİ
Yalçın Küçük, B. Sadık Albayrak, Taylan Kara'nın üç kuşağı bir araya getiren ortak kitabı.
Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

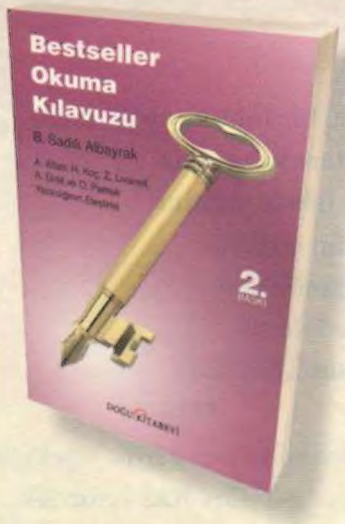

BESTSELLER OKUMA KILAVUZU
Edebiyatımızda hasar tespit çalışmaları... Vaazlar nasıl edebiyat oluyor (Ahmet Altan)? Ölüm yazıcılarını ödüllendirenler (Hamdi Koç)... TV dizilerine benzeyen romanlar (Zülfü Livaneli)... Devrimcilere karalama "Elveda"lar (Ahmet Ümit)...

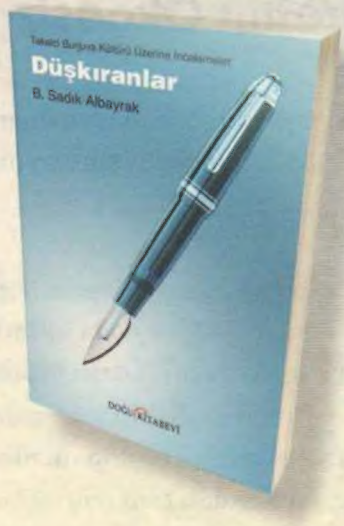

DÜŞKIRANLAR
Tekelci burjuva kültürü üzerine incelemeler. İnsanın düşlerini bile ele geçiren kültürel hegemonyanın somut örnekler üzerinden eleştirisi. Tekellerin ortaçağında hortlayan skolastik ve mistisizm... Bankaların yayıncısı olduğu edebiyat... Sinemanın ışığında silinenler...

CİNAYET OLAN EDEBİYAT
Toplumsallığın çöküntüye uğratıldığı bir sömürü çağında edebiyat, insancıl değerlere nasıl yabancılaştı ve karşıtına dönüştü. 90'lardan günümüze kapitalist güdümlü edebiyatın şeceresi...

OKUMA YAZMANIN IZDIRAPLARI
Anlamak ve anlatmak istemeyen bir insanlık ve toplum gerçeğine karşı okur yazar olmanın acı ve sevinçleri... Karınlardan ibaret bir insanlık gerçeğine karşı bir "umut ve öfke atlası"...

FIRTINA İKLİMİNDE
Fırtına ikliminde devrim gündemdedir. Gezi'nin heyecanıyla yazılmış deneme ve eleştiriler; isyanın fotoğraflarını bugüne taşıyor. "Şeriat mühendisliği"ne karşı sanatın yaratıcılığı...

KOPUŞ SAHNELERİ
Brecht'in "Bir gün gelecek zaman bizim olacak bizim" dizeleriyle başlayan kitap, sermayenin sinema, edebiyat ve sanatından külliyen kopmak zorundayız diyerek bitiyor.

DOĞU KİTABEVİ • (0212) 527 29 26 • www.dogukitabevi.com

Bütün İnternet Kitap Satış Sitelerinde

HEIDE DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

İki tür şiir vardır: İçinden ve dışından okunan... İkincisini şiir saymayabilirsiniz.

***

Hukuk okumak hayatı öğretir. Tıp da öyle. Matematik ve doğa bilimleri evrenin kapısını açar. Öteki bilimler kültür ve topluma ilişkin ince çalışmalardır. Felsefe ve teoloji düzünden ya da tersinden tanrıyla uğraşır. Bunlardan sanata ulaşamamış olanın öğrenimi yarım kalmıştır.

***

Hiçbir işimi ötekini gölgeleyecek denli iyi yapmadım. Adımı böyle kurtardım.

***

Toprak yitti
Gök de
Aşk yitti
Seninle ben
Yitiğiz
Bir çölde
Sevsek mi yine
Birbirimizi

***

Gurur, onur, ar, namus, umut, inanç, sevgi ve elbette vatan ve şehitlik sömürgenlerin yoksullara bıraktıkları şeylerdir.

***

Devrimin d'si düşer evrim olur. Evrimin v'si düşer erim olur. Erimin er'i düşer bir im kalır. Tüm öykü budur Gılgameş'ten beri.

***

Aynanın sır(r)ının kendin olduğunu biliyor muydun?

***

Sistem yanlışını düzeltemiyorsa kendi yanlış bir sistemdir.

***

Kafamın bir tahtası eksik değil
Bir tahtası var yalnız
Onu da iskele yaptım
Ördüğüm duvara
Gördüğünüz gibi
Bence böyle iyi
Memnunuz hepimiz

***

Beni kedi ve köpek eğitti. Eşekten çok şey öğrendim. Kaz ve ördek, hindi ve horoz, manda ve inek kulağıma çok şey fısıldadı. Bir buzağı, sıpa, enik, tay yaşamı sevdirdi. Annemin çiçek bahçesinde cenneti düşledim. Çıplak ayaklarımın altındaki çamuru anlatamam.

***

Yukarıya aşağıdan bakılır
Aşağıya yukarıdan
Gözlerimin hizasında aşk
Birlikte düşer kalkarız
Bu cehennemde

***

Sömürgenler insanları içlerindeki bağlılık duygusunun zincirleriyle dinciliğe, soysopçuluğa, faşizmlere sıkı sıkıya bağlarlar.

*

Açıklamak hapsetmek değildir. Özgür bırakmaktır. Gardiyan filozofları hiç sevmedim.

*

Şiir değilse söyleyin
Ne politiktir

Aşk değilse ne politik
Anamızın ak sütü gibi

Politik değilse şiirin
Sakıncalı değilse selamın

Söyle ne diye bu israf
Kalem mürekkep kâğıt

Aldığın ödül mödül
Yar bana bir eğlence medet

*

Topraklandırma politikasını en iyi mezarlık müdürlükleri uyguluyor.

*

Ansızın birdenbire
Gelen şeyler vardır

Yaz yağmuru
Aşk
Şiir
Seninle
İçime düşen ateş

Ansızın birdenbire
Gelirsiniz

*

İktidarda uzun süre kalmak için halkı uyuşturmak gerekir.